

Kitob.uz
Respublika bolalar kutubxonasi
0-80

BARKAMOLLIK

KUTUBXONASI

O'RMON ERTAKLARI

Yoki musavvirlar sulolasi haqida

«SHARQ» NASHRIYOT-MATBAA
AKSIYADORLIK KOMPAANIYASI
BOSH TAHRIRIYATI
TOSHKENT — 2010

BBK. 85.143(2)
Q-86

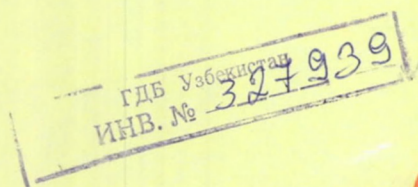
G'oya muallifi
Ahror AHMEDOV

Q-86 **O'rmon ertaklari.** Musavvir Basharovlar sulolasi haqida. – T.: «Sharq»,
2010. – 160 b.

Kitobni varaqlasangiz turli xil rangli rasmlarga ko'zingiz tushadi. Ular bitta oila
a'zolari – ota Qutlug' Basharov va farzandlari Feruza, Laylo, Jonpo'latlar mo'yqalami-
ga mansub. Bunaqa musavvirlar sulolasi diyorimizda sanoqlidir. Marhamat, matn va
rang uyg'unligini ko'ring va hayratga tushing.

BBK. 85.143(2)

ISBN 978-9943-00-523-5

© «Sharq» nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi
Bosh tahririyati, 2010.

Ushbu ajoyib kitobdan «Qush uyasi», «Maugli», «Qor afsonasi» va boshqa ertaklar joy olgan. Xalqimizda «Qush uyasida ko'rganini qiladi» degan gap bor. Darhaqiqat shunday. Shunday bo'lmaganda san'at olamidagi Yunus Rajabiy, Karim Zokirov, Qutlug' Basharovlar sulolalari paydo bo'lmagan bo'lar edi.

Gap Basharovlar sulolasi haqida. Feruza o'n to'rt yoshda edi. Rang nima, tasvir nima, bariga aqli yetib qolgan edi.

Chunki mashhur rassom Qutlug' Basharov katta qizi bilan muntazam shug'ullanar edi.

Bir kuni Feruza:

— Adajon men ham sizga o'xshab kitoblarni bezayman dedi.

Bu paytda Qutlug' Basharov rassomlik san'atining kitob grafikasi bo'yicha mashhur edi. Uning ishlari kitob tanlovlarida birinchi o'rin olar, ko'rgazma zallarida namoyish qilinar edi. Qizining gapidan ota benihoya xursand bo'ldi. Chunki hamma zamonlarda ham bu sohaga e'tibor kuchli bo'lgan. Kitob rassom bezagisiz chop etilmagan. Kitob bezash ham ijod, ham kasb. Qolaversa, o'z muxlislari qalbiga kitoblar orqali kirib boradi. Ezgulikka xizmat qiladi. Qutlug' Basharov — farzandlari Feruza, Jonpo'lat va Layloning birinchi ustozlari bo'ldi. Ularni bilimli va mehnatsevar qilib tarbiyaladi. Shunday qilib Basharovlar oilasidan uch polapon yetuk rassom chiqdi.

Uchchalovi ham rassomlik institutining kitob grafikasi bo'limini bitirishdi. O'zbekiston Badiiy Akademiyasi ijodkorlar uyushmasiga a'zo bo'lishdi. Yuzlab bezagan kitoblari elga manzur bo'ldi. Ularning ishlari 1998-yili Bratislavada, 2000-yili Seulda bo'lib o'tgan xalqaro ko'rgazmalarda namoyish etildi.

Mustaqilligimizning 15 yilligi munosabati bilan Badiiy Akademiyaning ko'rgazma zalida Basharovlar sulolasining eng sara ishlarining ko'rgazmasi ochildi. Ularning ijodiy ishlari — O'zbekiston, Rossiya, Amerika, Angliya, Fransiya, Italiya, Olmoniya, Shveysariya, Slovakiya, Malayziya, Koreya kabi davlatlarning ko'rgazma zallaridan o'rin olgan. Feruza, Jonpo'lat va Laylo bolalar ertaklari olamining shaydosi. Ular ishlagan: «Oltin Shahzoda», «Ona g'oz ertaklari», «Anbe va Ranbe», «Kashmir sehgari», «Qushlar bayrami», «Bir bor ekan...», «Bug'doy boshog'i», «Taq-tuq-taq, eshigingni och», «Qor afsonasi», «Hiylakor chiyabo'ri» kabi jahon xalqlari ertaklari turkumiga kiruvchi kitoblar «Sharq» nashriyotida qayta-qayta chop etilib, yosh kitobxonlarga taqdim etilmoqda.

Qolgan gaplarni esa ushbu kitobga jamlangan Basharovlar sulolasi yaratgan asarlariga qarab o'zingiz baho berasiz degan umiddamiz.

Erkin Malik.

QUTLUG' BASHAROV

1925 — Olma Ota shahrida tug'ilgan.

1956 — Respublika rassomlik bilim yurtini tamomlagan.

1976 — Toshkent Davlat teatr va rassomlik institutini tamomlagan.

1965 — O'zbekiston rassomlar uyushmasiga qabul qilingan.

1997 — O'zbekiston Badiiy Akademiyasi a'zosi.

1970 — O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan rassom unvoni bilan taqdirlangan.

1975 — O'zbekiston xalq rassomi unvoni olgan.

1980 — Davlat mukofoti bilan taqdirlangan.

1997 — O'zbekiston Badiiy Akademiyasi Akademigi.

1999 — «El-yurt hurmati» ordeni bilan taqdirlangan.

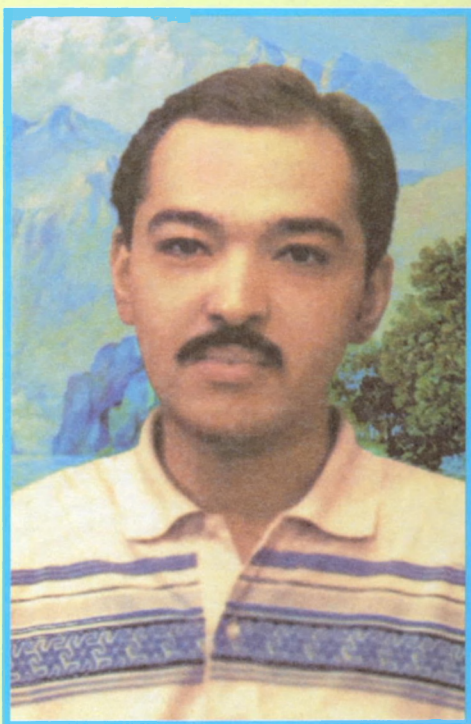
2004 — Toshkent shahrida vafot etdi.

Qutlug' Basharov ijodga juda erta kirib kelgan. Uning serqirra ijodiy faoliyati Respublika rassomlik bilim yurtida o'qib yurgan yillari boshlangan. Toshkent Davlat teatr va rassomlik institutiga o'qishga kirganda taniqli rassom ekanligi ma'lum bo'lgan edi. Shu institutda ko'p yillar grafika kafedrasini mudiri lavozimida ishladi. Serunum ish faoliyati mobaynida Qutlug' Basharov o'ziga xos grafika maktabini yaratdi. Uning rahbarligida grafika ixtisosligini tugatgan 200 dan ortiq shogirdlari grafika san'ati mahoratini egallab, ijod bilan izchil shug'ullanib kelmoqda.

Qutlug' Basharov nafaqat kitob grafika san'ati balki rangtasvir asarlari bilan ham katta muvaffaqiyat qozondi.

2000 dan ortiq badiiy asarlar yaratgan, 200 dan ortiq Respublika Ittifoq va Xalqaro ko'rgazmalar va tanlovlarda qatnashgan. Uning asarlari ko'plab muzey va galereyalarda saqlanadi. Shular qatori, mashhur Tretyakov galereyasi, Rossiya madaniyati vazirligi kolleksiyalari, Ko'rgazmalar direksiyasi, O'zbekiston davlat san'at muzeyi va boshqa turli davlatlar — Avstriya, Vengriya, Misr, Kanada, Mongoliya, Italiya, Hindiston, Polsha, Fransiya, Yugoslaviya, Chexiya, AQSH, Angliya, Koreya galereyalari va shaxsiy koleksiyalarida saqlanmoqda.

JONPO'LAT BASHAROV

- 1967 — Toshkent shahrida tug'ilgan.
- 1985 — Respublika rassomlik bilim yurtida o'qigan.
- 1990 — Toshkent Davlat teatr va rassomlik institutini tamomlagan.
- 1998 — Bratislava shahrida bo'lib o'tgan xalqaro Biyennaleda qatnashdi.
- 2000 — O'zbekiston Badiiy Akademiyasi ijodiy uyushmasiga a'zo.
- 2003 — O'z shaxsiy ko'rgazmasini tashkil etdi.
- 2003 — O'zbekiston Badiiy Akademiyasi diplomi.
- 2002 — Uzoq kasallikdan so'ng vafot etdi.

Jonpo'lat «Sharq», «Cho'lpon» va boshqa nashriyotlar bilan hamkorlikda juda ko'plab kitoblarni bezadi.

Iqtidorli va ko'p qirrali rangtasvir va grafik musavviri sifatida ranglarni juda yaxshi his qilgan. Akvarel va kitob grafikasining takrorlanmas musavviridir.

Respublika va Xalqaro ko'rgazmalarda qatnashib diplomlar bilan taqdirlangan.

Shular qatori Moskvada bo'lib o'tgan plakat tanlovida mukofotlangan.

Jonpo'latning ijodiy ishlari O'zbekiston Respublikasi tashqi ishlar vazirligida, Madaniyat vazirligida, Amerika, Angliya, Fransiya, Slovakiya, Germaniya, Shveysariya, Malayziya, Koreya va boshqa chet mamlakatlarning kolleksiyalarida saqlanmoqda. O'zining juda qisqa umri davomida 1000 dan ortiq badiiy asarlar yaratib ketdi.

FERUZA BASHAROVA

- 1961 — Toshkent shahrida tug'ilgan.
- 1980 — Respublika rassomlik bilim yurtini tamomlagan.
- 1986 — Toshkent Davlat teatr va rassomlik institutini tamomlagan.
- 1989 — O'zbekiston rassomlar uyushmasi a'zosi.
- 1997 — O'zbekiston Badiiy Akademiyasi ijodiy uyushmasiga a'zo.
- 1991 — Shaxsiy ko'rgazmasini namoyish etdi.
- 2008 — «Basharovlar sulolasi» ko'rgazmasini tashkil etdi.
- 2008 — O'zbekiston Badiiy Akademiyasi kumush medali bilan taqdirlandi.

Feruza Basharova «Jahon xalqlari san'ati» xalqaro assotsiatsiyasining xizmat ko'rsatgan musavviri unvoni bilan taqdirlandi.

LAYLO BASHAROVA

1975 — Toshkent shahrida tug'ilgan.

1994 — Respublika rassomlik bilim yurtini tamomlagan.

2000 — Toshkent Davlat teatr va rassomlik institutini tamomlagan.

2003 — O'zbekiston Badiiy Akademiyasi ijodiy uyushmasiga a'zo.

2006 — Shaxsiy ko'rgazmasini tashkil etdi.

Feruza 1980-yildan beri dastgoh grafikasi sohasida faol ijod qilib kelayapti. O'qish davrida va bilim yurtlarni bitirgandan keyin «G'ofur G'ulom», «Cho'lpon», «Sharq» va boshqa nashriyotlar bilan hamkorlikda 100 dan ortiq kitoblar bezadi.

Respublika, Ittifoq va xalqaro kitob ko'rgazmalari va tanlovlarida qatnashib kelayapti.

Uning ijodiy ishlari Amerika, Slovakiya, Bolgariya, Koreya va boshqa chet mamlakatlarning galereyalarida saqlanmoqda.

Musavvir bolalar kitoblarini o'ziga xos badiiy uslubda bezaydi. Uning bezaklari juda yorqin va rangli. Shuningdek toshbosma uslubida A. Navoiyning «Xamsa» asariga hamda A. Pushkin «Tosh mehmon» va «Sharq taronalari» asarlari bor.

2008 — «Basharovlar sulolasi» ko'rgazmasini ishtirokchisi.

Laylo institutni imtiyozli diplom bilan tamomlagach, «Sharq», «Cho'lpon», «O'zbekiston», «O'qituvchi» va boshqa nashriyotlar bilan hamkorlikda yuzlab kitoblarni bezadi.

Grafik musavviri sifatida Respublika va xalqaro ko'rgazmalar va tanlovlarda qatnashib mukofotli o'rinlarni oldi. Shular qatori Bratislava shahrida bo'lib o'tgan xalqaro Biennale'da qatnashdi.

1997-yili ayol musavvirlar ko'rgazmasida qatnashib eng faol musavvir deb tan olindi.

Layloning ijodiy ishlari ko'pgina chet mamlakatlarning kolleksiyalarida saqlanadi.

2008-yili «Jahon xalqlari san'ati» xalqaro assotsiatsiyasining xizmat ko'rsatgan musavviri unvoni bilan taqdirlandi.

EHTIROM

Mana musavvirlar sulolasi bilan tanishdingiz. Lekin bu sulolaning kechagi kuni, buguni va ertasi bir insonsiz kemptik bo'lib qolgan bo'lardi. Bu inson avvalo sulola boshlig'i Qutlug' og'ani ezgu ishlarga ilhomlantirdi. Yaxshi va yomon kunlarida hamdardi, maslahatgo'yi bo'ldi. Oilaning davomchilari bo'lgan farzandlarni ota izidan borishga ruhlantirdi. Ularni oq yuvib, oq taradi. Yutuqlaridan quvondi. Sog'ligi, kelajagi haqida qayg'urdi. Kerak bo'lsa tunlarni bedor o'tkazdi. Farog'at opa Basharovlar oilasining baland qo'rg'oniga aylandi. Bugun sulolaning san'at asarlari yarim dunyoning ko'rgazma zallarida

namoyish etilar ekan, ulardan bir ko'z qarab turadi. U munis va mushfiq, kamtarin Ona ko'zlaridir. Zotan hamma katta-kichik asarlarning birinchi tomoshabini ham Farog'at opa bo'lganlar. Hayajonlanganlar, mehnatlari mevasini ko'rib sevinganlar. Bugun sulola boshlig'i ham, otadan keyin ota o'rnini bosuvchi Jonpo'lat ham yo'q. Ammo Ona musavvir Feruza va Laylo hamda san'atshunos Ziyoda qizlari uchun bir tayanch. U kishi hamisha parda ortida yashadilar, lekin sulola shuhratini olamga taratishda xizmatlari beqiyosdir. Bunday insonga cheksiz olqishlar, ehtiromlar bo'lsin.

Musavvir
Qutlug'
Basharov

R. KIPLING

MAUGLI

(Matn rasmga moslab qisqartirib olindi)

— Odam! — deya irilladi ota bo'ri. Ularning shunday ro'parasida qorachadan kelgan, endigina atak-chechak qilishni o'rgangan bolakay turardi.

Odamzod farzandi? — Xo'sh nima bo'libdi, — dedi Balu, — men go'dakni yoqlayman. Hech kimga uning zarari tegmaydi.

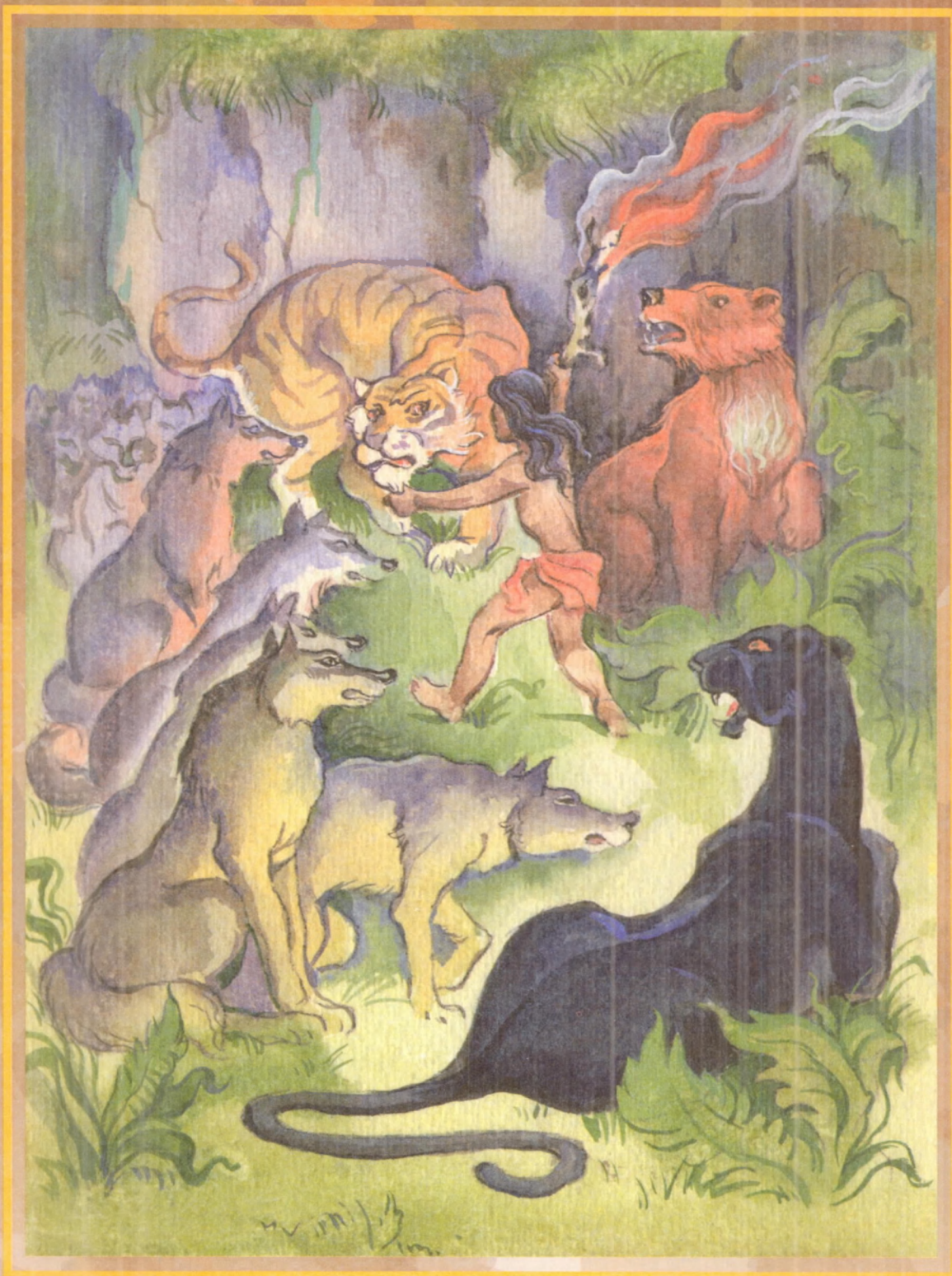

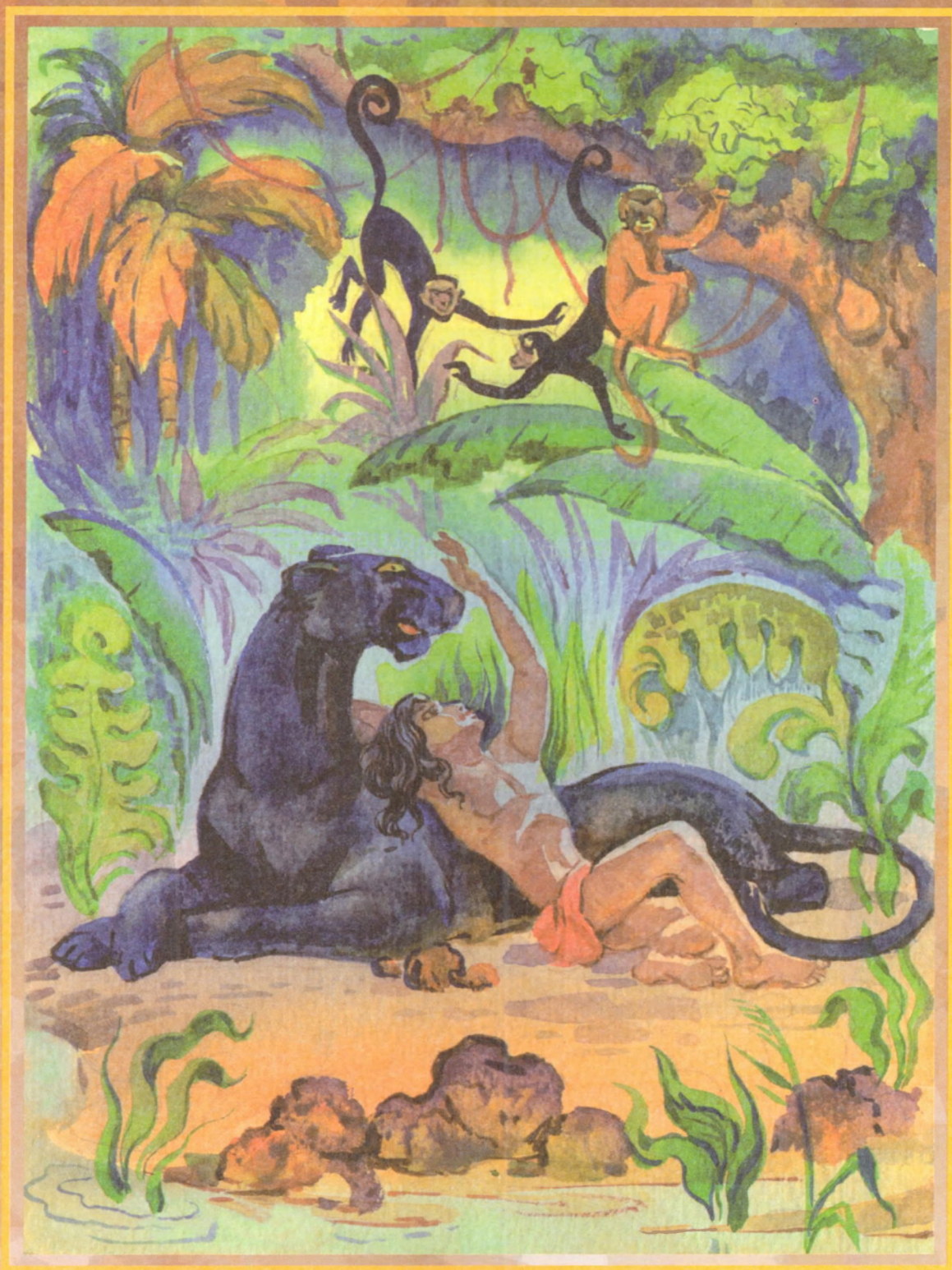
Go‘dakni olib ket, — dedi Akela ota bo‘riga. — Uni erkin odamlar nomiga munosib qilib tarbiyala.

Maugli muyulishdan aylanib o'tib, Baluning qarshisiga bordi va uning qo'lidagi olov idishni tortib olib, tuman ichiga kirib g'oyib bo'ldi.

Maugli, qo'rqqanidan o'lar holatda ingrayotgan Sherxon-ning boshiga yonib turgan olov bilan tushira ketdi.

— Maymunlar bilan o‘rtoqlashish man etilgan, — dedi Balu, — ha qonunda man etilgan. Bu gapni aslo yodingdan chiqarma.

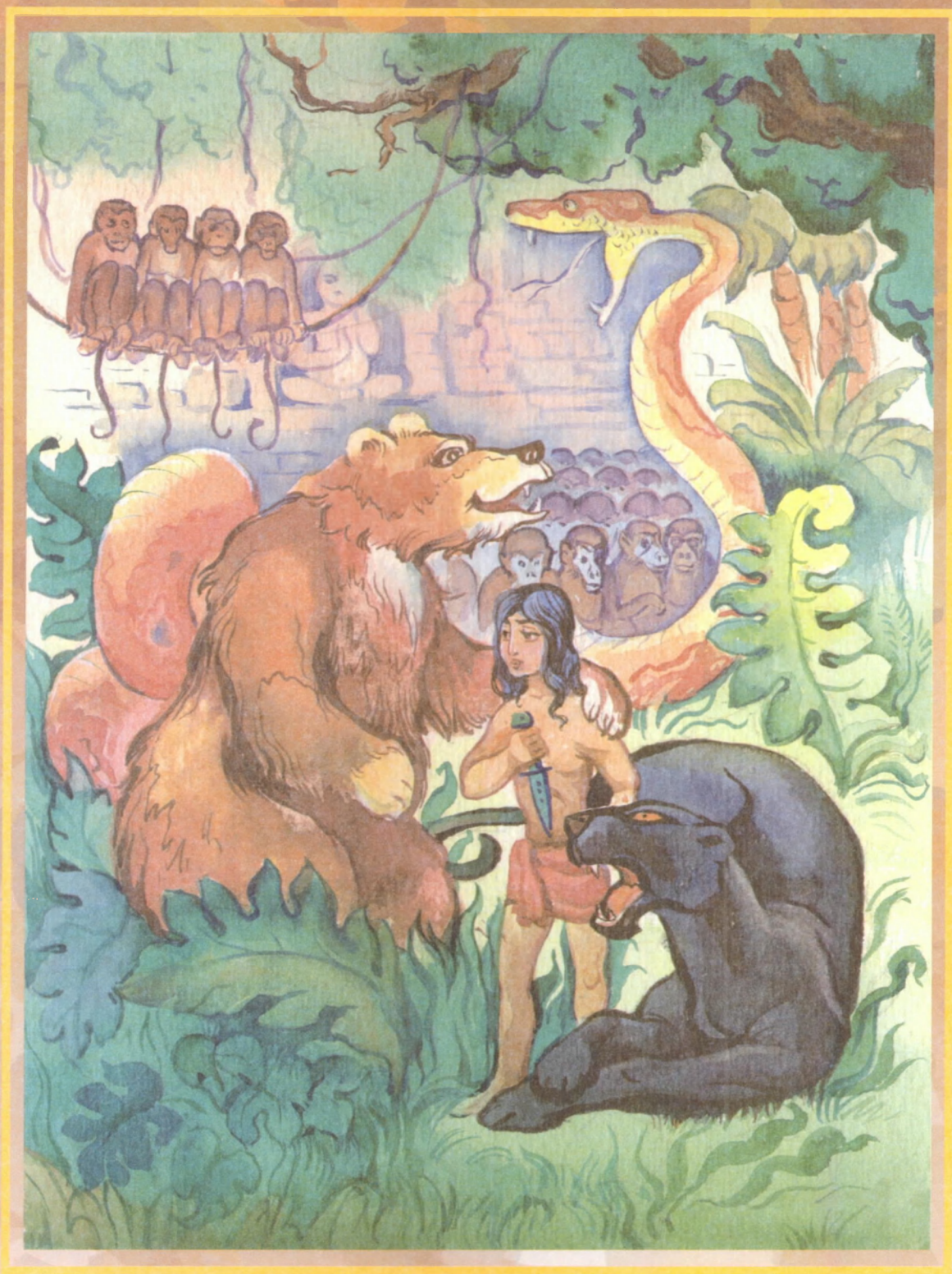
Maymunlar Mauglini o'g'irlab, daraxtdan daraxtga sakrab shunday qocha boshladilarki, buni so'z bilan tasvirlash juda qiyin.

— Vish-sh-sh-sh! Nahotki ular meni sariq chuvalchang deb atasalar?

Bir to‘da maymun Bagiraning ustiga yopirilib, atrofini halqadek qurshab olib, uni tishlab, siltalab azoblay boshlashdi.

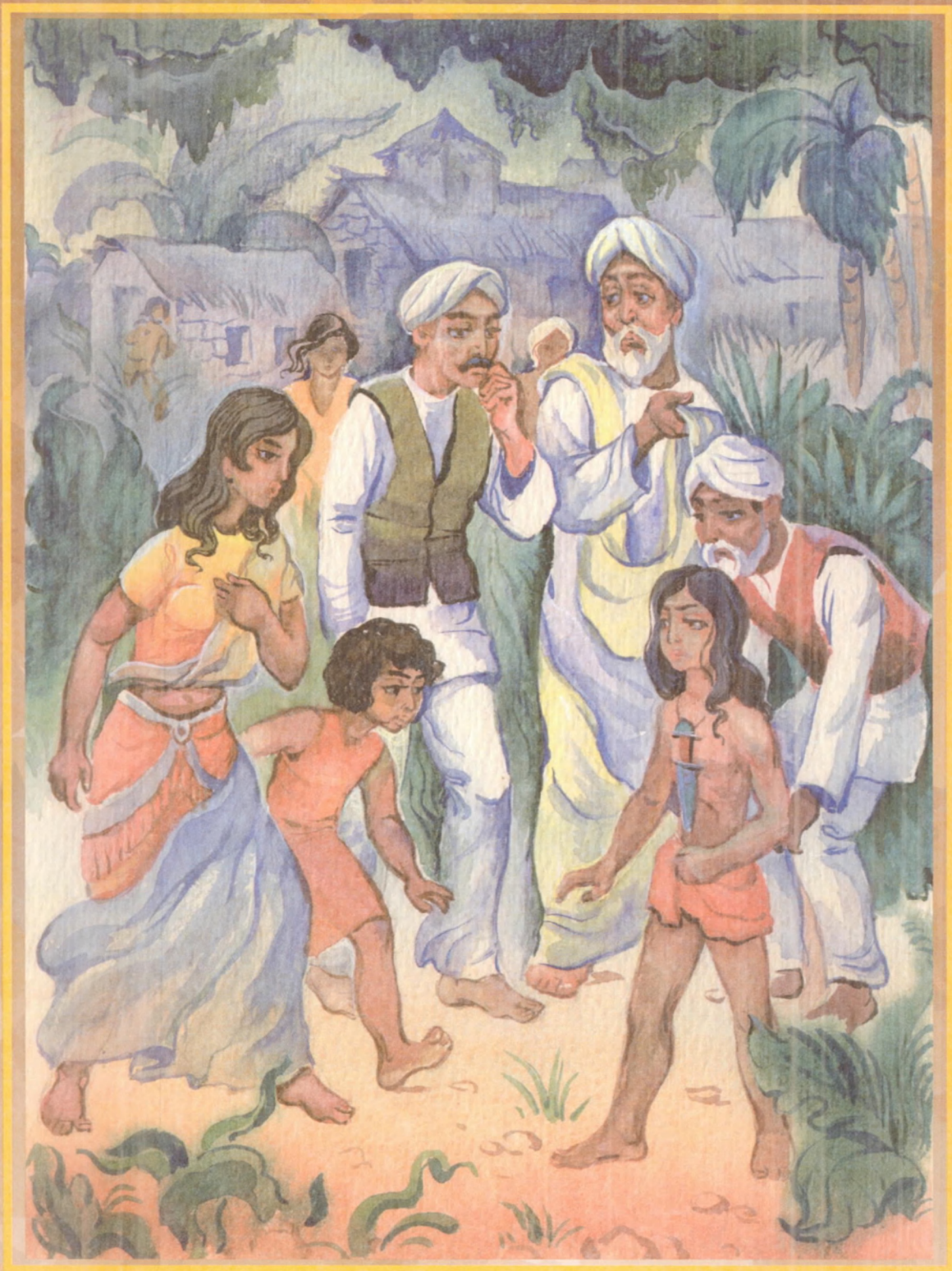
Qao ayvon o'rtasiga borib, og'zini ochib vishshilladi, maymunlar qo'rqqanlaridan unga tikilganча qotib qo-lishdi.

Dalaning bir chekkasida kichkinagina bir qishloq joylashgan bo‘lib, uning bir tomoni jarlik edi.

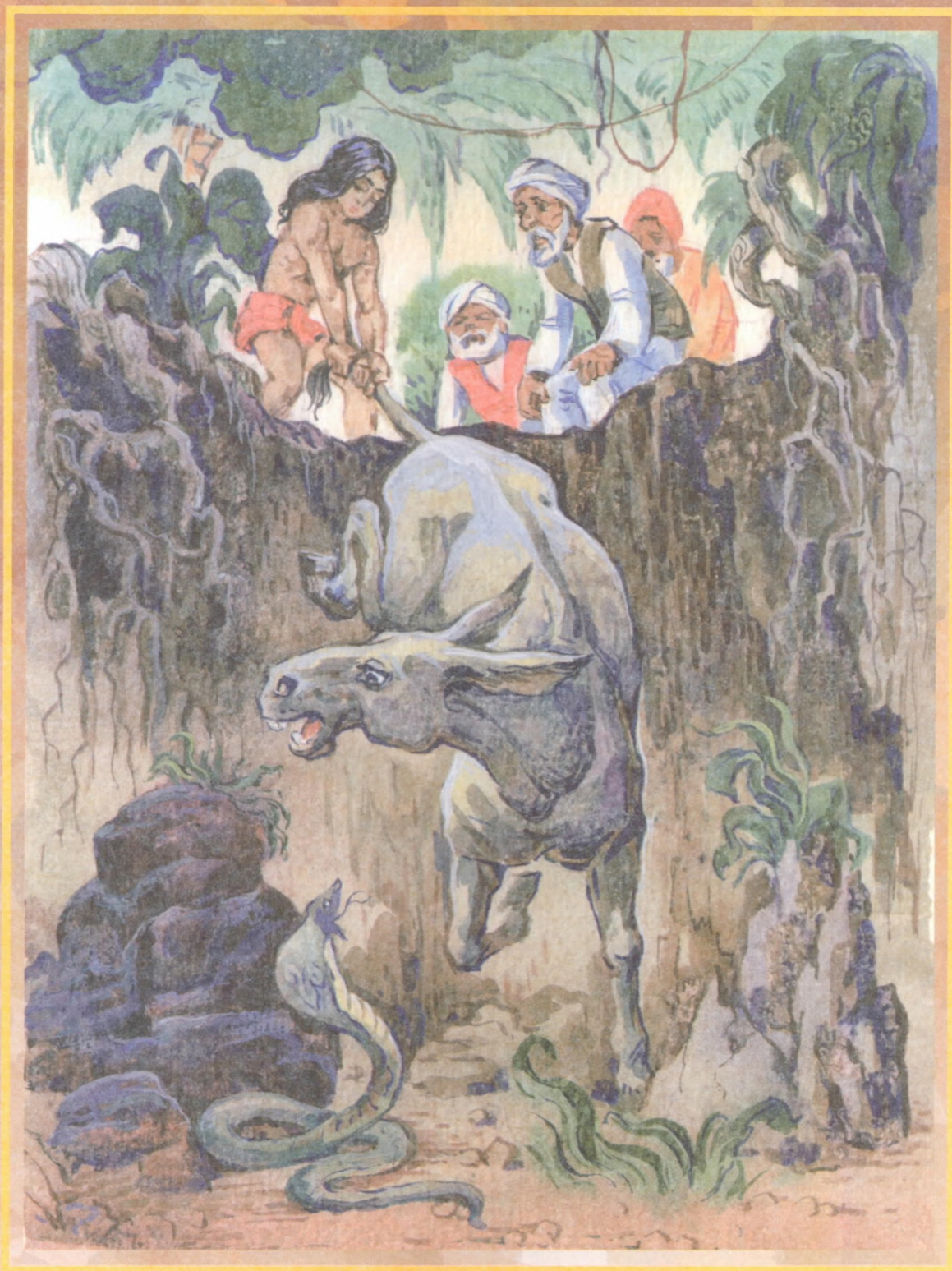

— U bo‘rilar boqib olgan bola ekanligi aniq, bu yerga o‘sha yoqdan qochib kelganligi shunday ham ko‘rinib turibdi-ku!

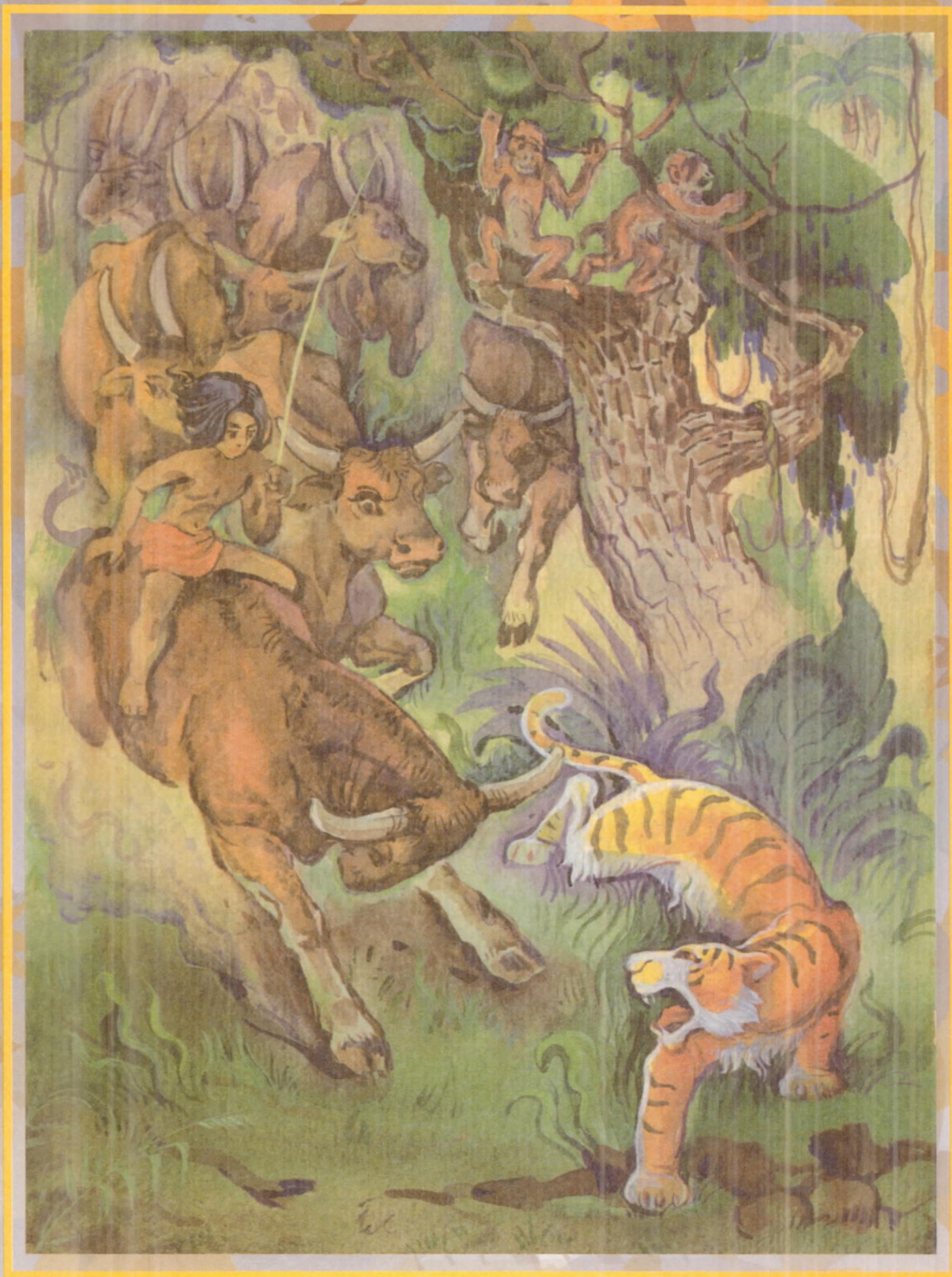

Ayol Maugliga diqqat bilan qararkan:
— Juda o‘xshab ketadi! Lekin bu bola ozg‘inroq ekan, —
dedi.

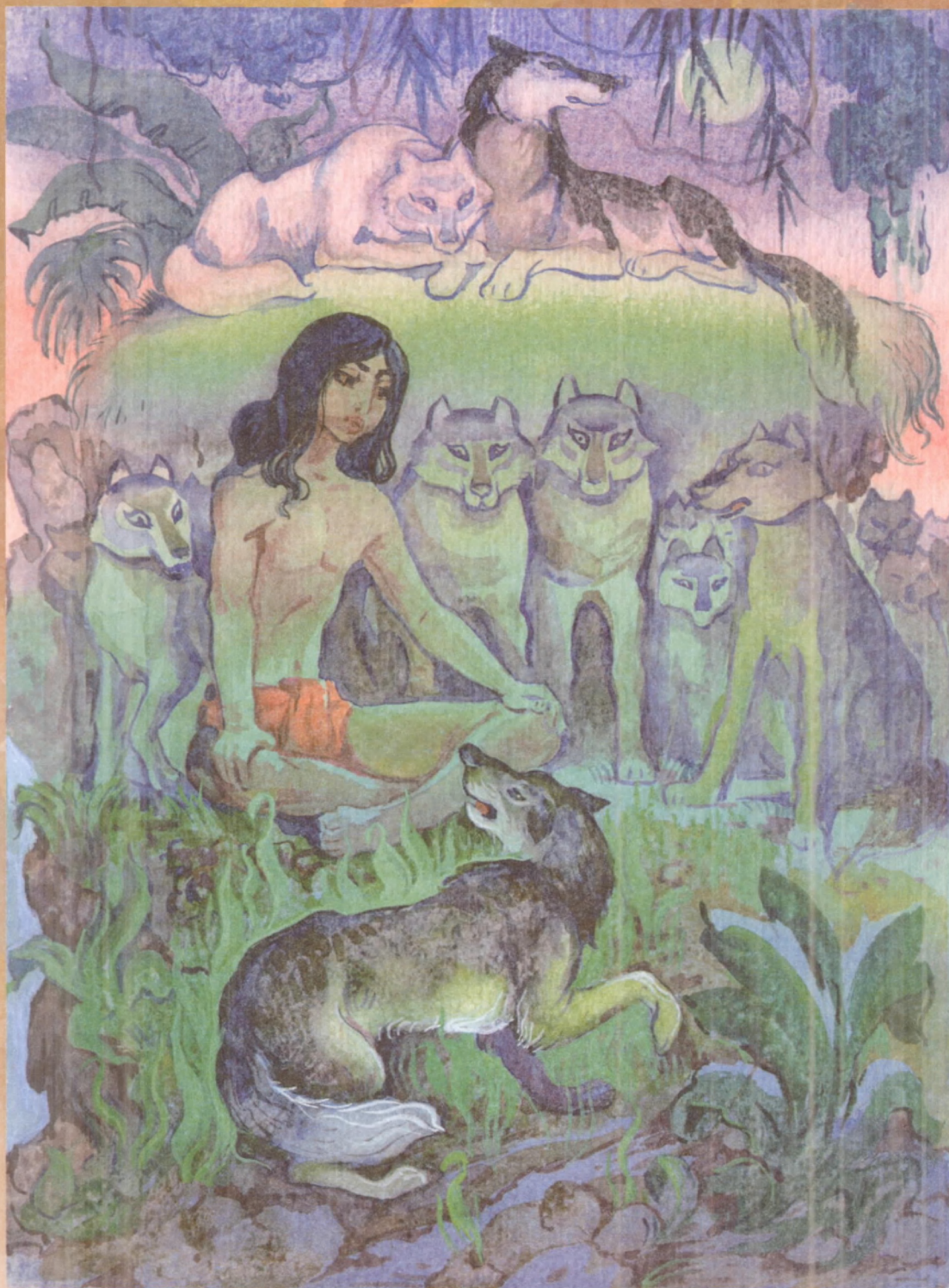
Bir kuni kulolning eshagi o'raga tushib ketganida, Maugli uni chiqarishga yordamlashdi.

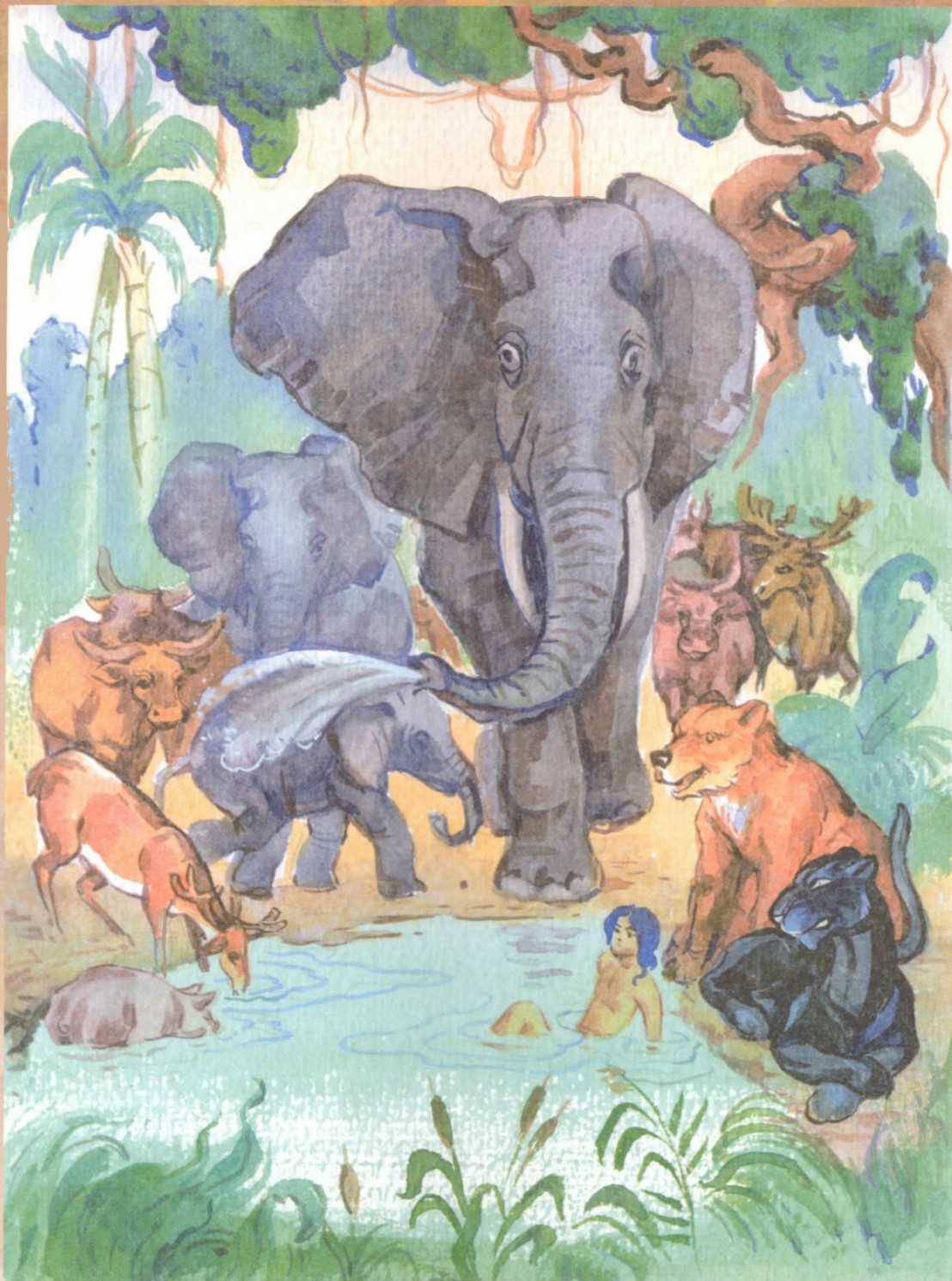
Sherxon qo'tos tuyoqlarining dupur-dupurini eshitishi bilanoq sapchip o'rnidan qo'zg'aldi-yu, qochib qoldi.

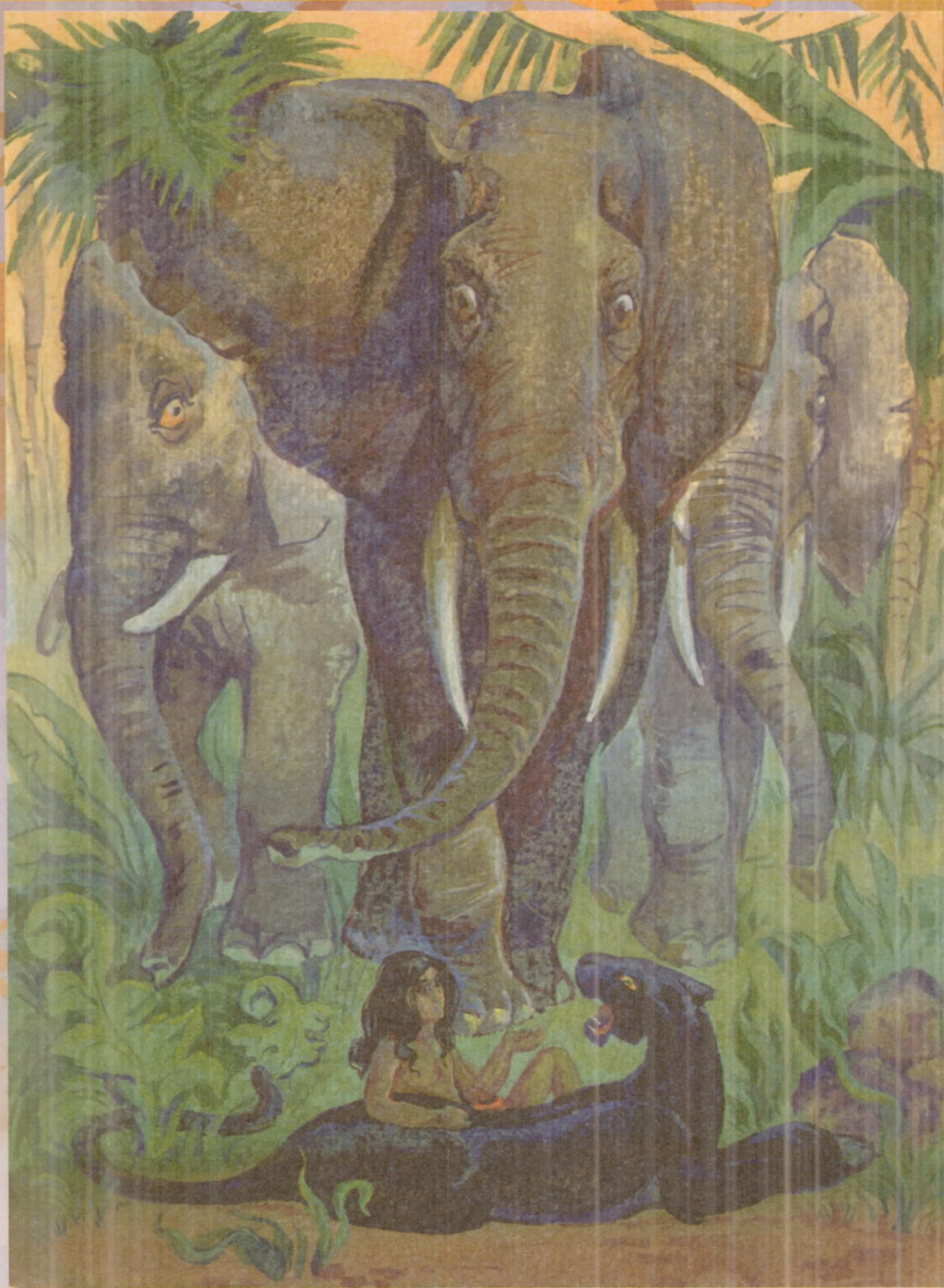
Baldeo hushiga kelib, ko'zini ochsa, ro'parasida kulrang bo'ri turardi, Maugli esa teri shilishni davom ettirardi.

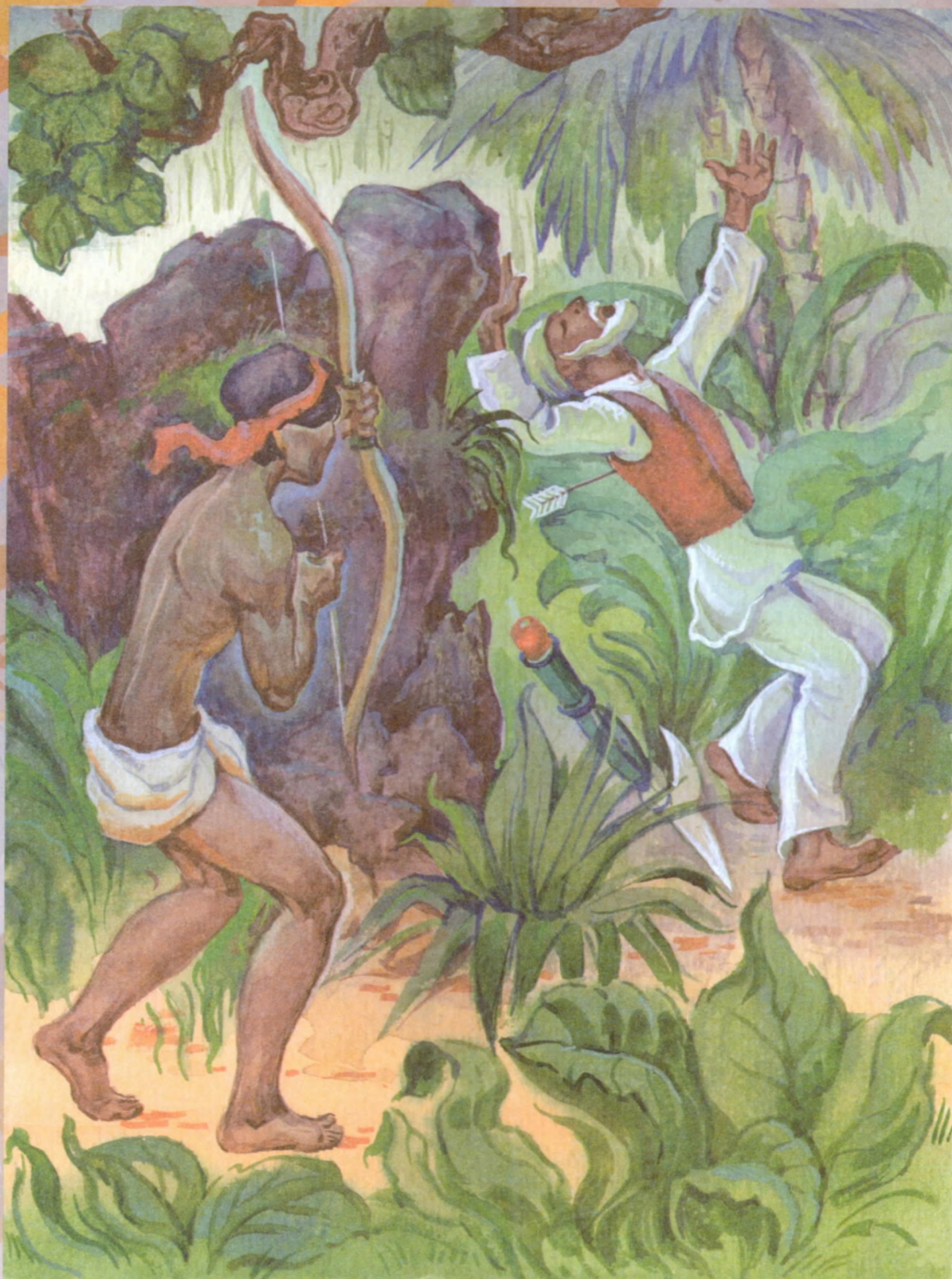
Maugli o'z umrini Sion bo'rilari to' dasida o'tkazib, qonunlarni qo'ng'ir ayiq Baludan o'rgangan.

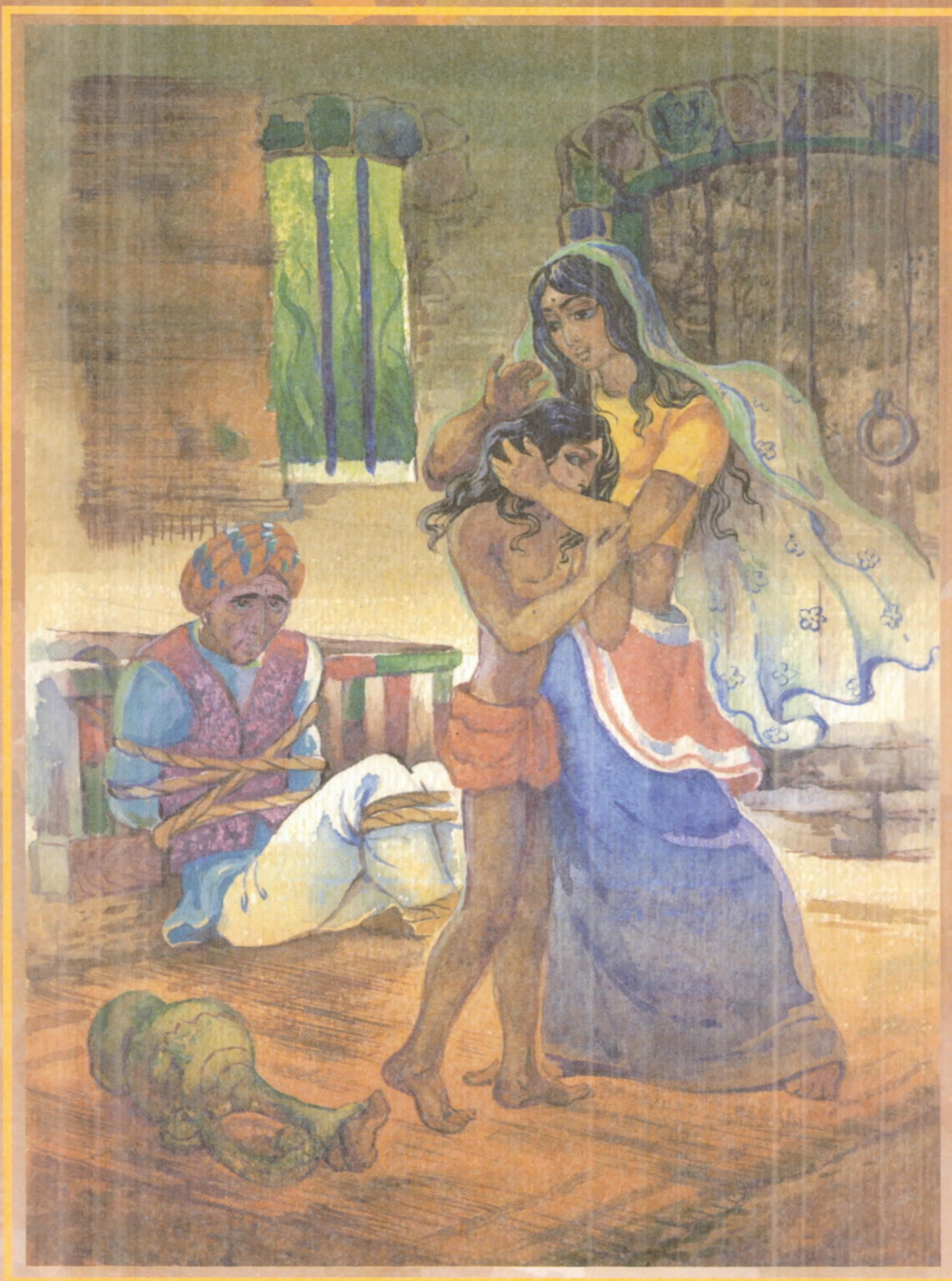
Sulh e'lon qilingan, suv ichiladigan yerda qilingan qotilik uchun, changalzor qonuniga ko'ra, o'lim jazosi beriladi.

— Sulh! Sulh boʻlganini unutmang! — dedi yovvoyi fil
Xatxi, — sulh davom etmoqda, Bagira, hozir ov toʻgʻrisida
gapirishning payti emas.

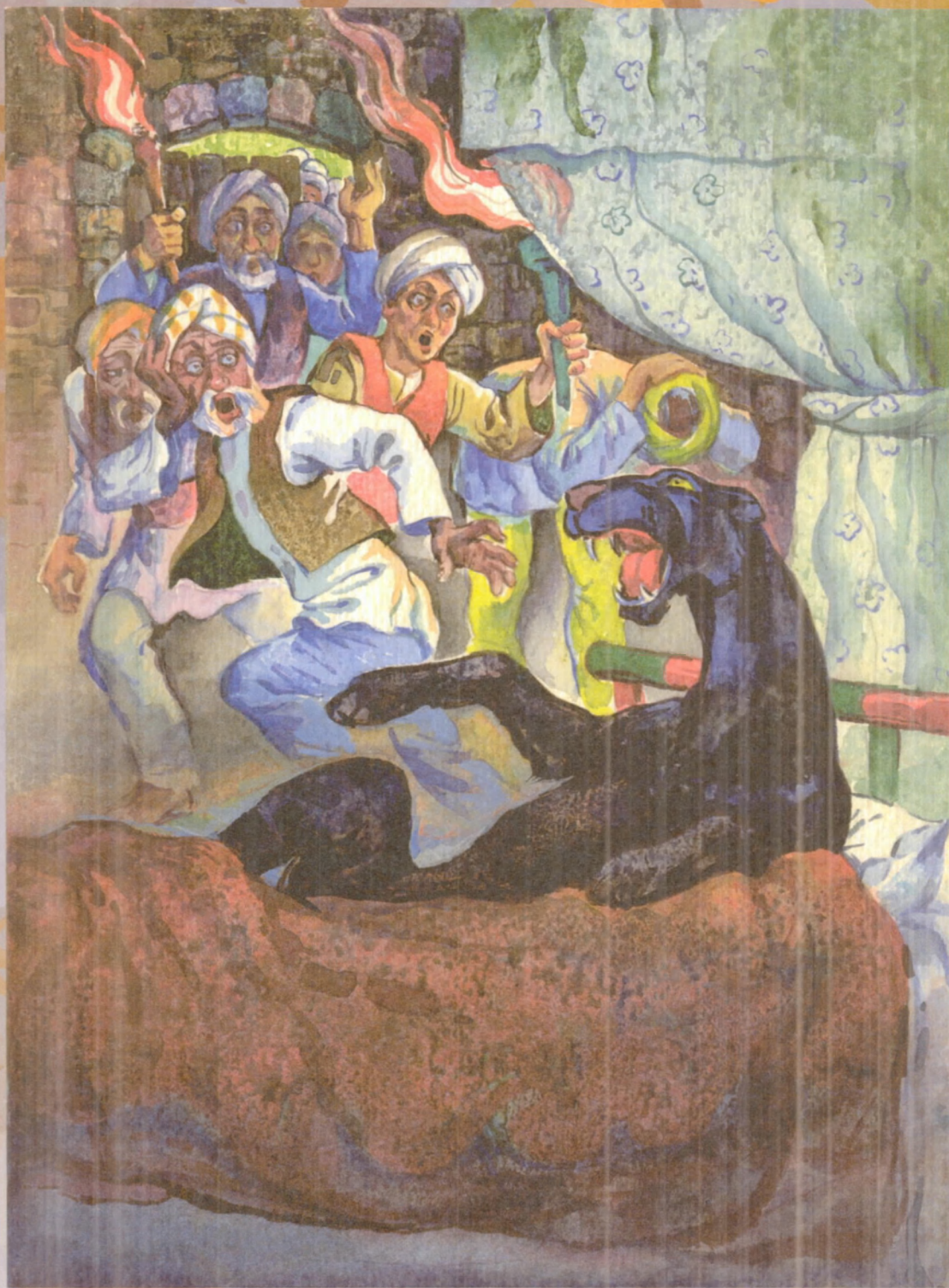
Maugli, uvillashdan vahimaga tushgan ko'mirchilarning g'ujanak bo'lib olganlarini, keksa Baldeo titrab ketganini yaqqol ko'rdi.

— Bilardim kelishingni, bilardim! Ko‘nglim sezgandi, sen
mening o‘g‘limsan!

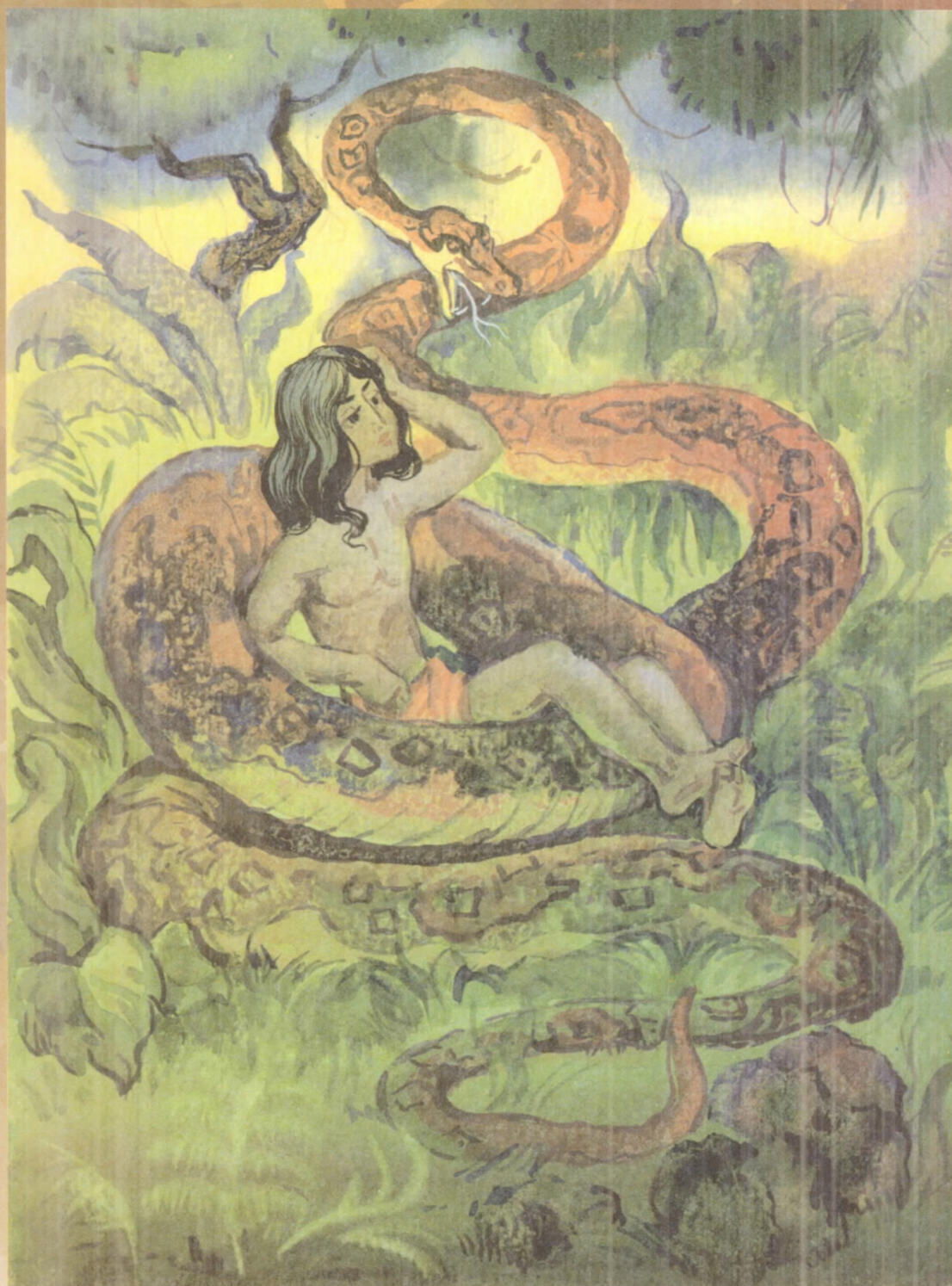
— Men odamlarni to‘xtatib turishim mumkin, — dedi Bagira.

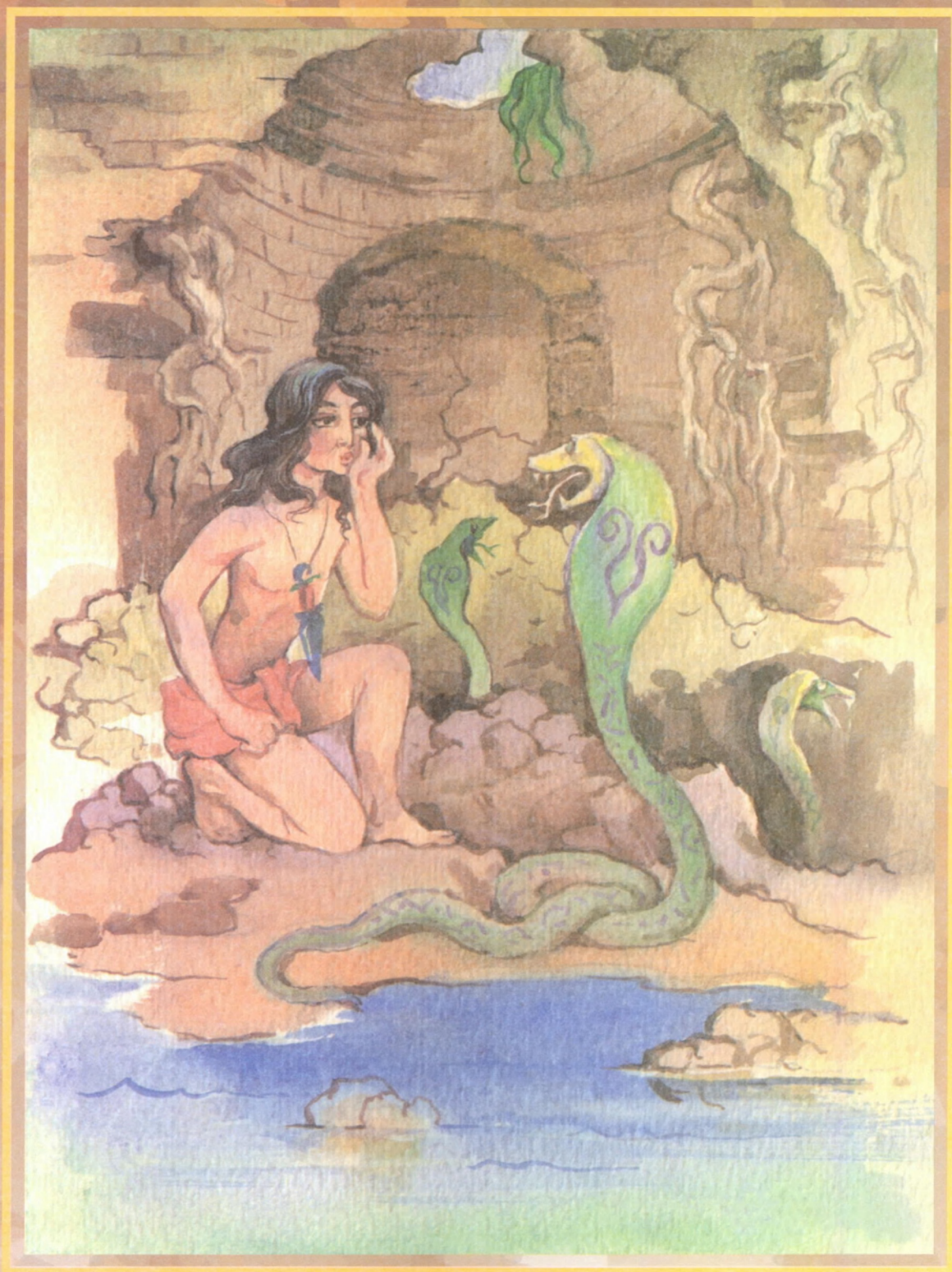
Mash'al nurlari uyni yoritarkan, olomonning ko'zi karavotda yotgan qop-qora va qo'rqinchli Bagiraga tushdi.

— Har narsaning o‘z vaqti bor, — dedi Xatxi. Qani o‘g‘illarim devorni bir uringlar-chi!

Qao Maugliga g'oyat mehribonlik va xushmuomalalik bilan munosabatda bo'lardi.

Maugli bahaybat ko'zoynaklik ilonni ko'rib, hayratda qoldi.

— U zaharli ilonni xippa bog'ib, pichoq tig'i bilan jag'larini ikki yoqqa ochdi.

Maugli itning hurpaygan serjun malla dumini kesib, otib yubordi.

Ba'zi itlar telbalarcha o'zini to'ppa-to'g'ri daryoga otar edi.

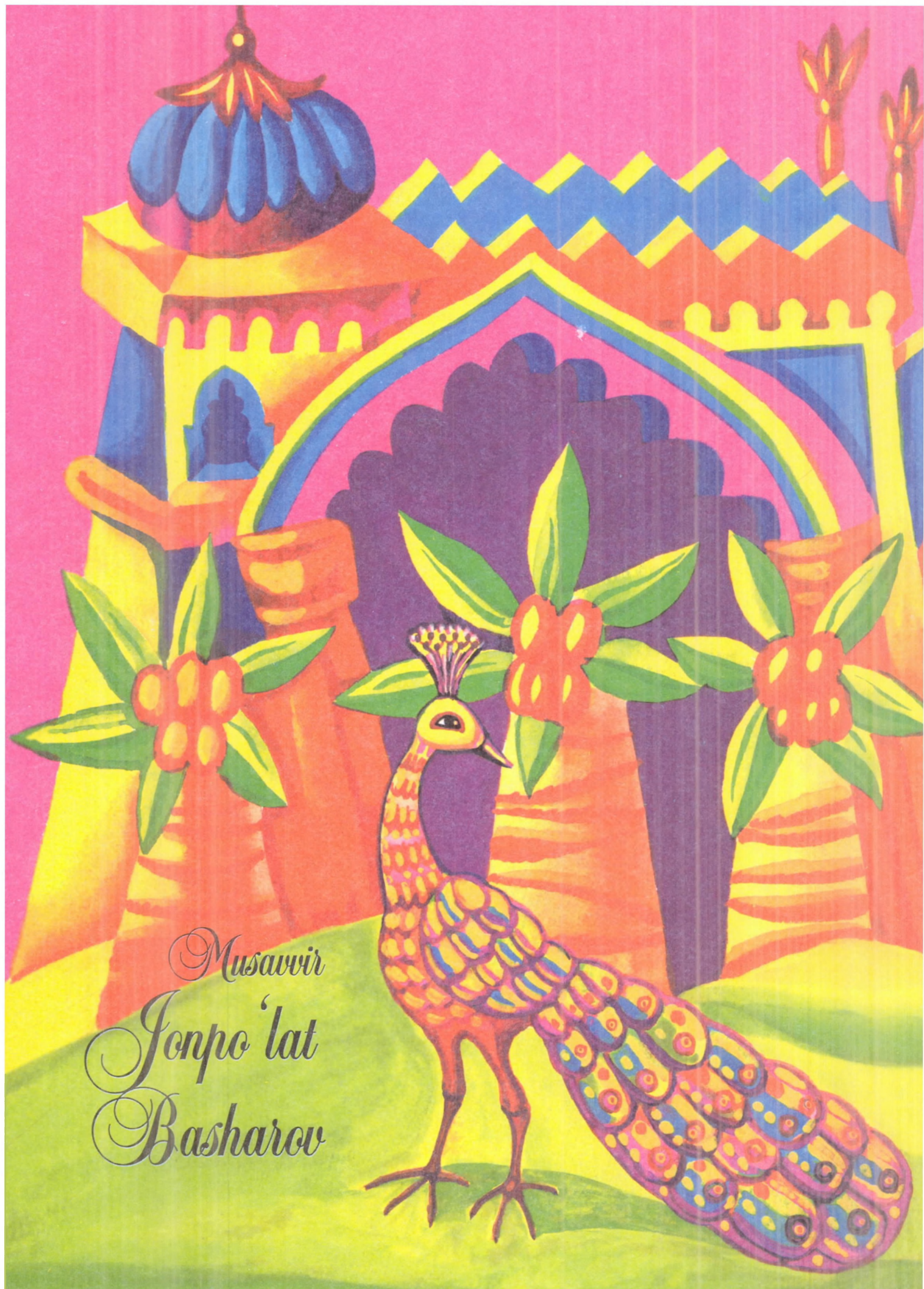
Bola nafasini rostlab olguncha Qao uni mahkam tutib tur-
di. Bu yerda qolishimiz xavfli, — dedi Qao.

— Mening soʻzlarimni yaxshilab eshit, — dedi Balu, — bu yerda seni hech kim tutib qolayotgani yoʻq. Ixtiyor ozingda.

— O'g'lim, — dedi nihoyat g'ururdan ko'zlari chaqnab
Messua, — dunyoda eng ko'rkam yigit o'zingsan.

ANBE VA RANBE

Hind xalq ertagi

Sichqoni ko'p bir xonadonda bir mushuk yashar ekan. U sichqonlarni istaganicha tutib yer, doim to'q va beg'am yasharkan. Shu tariqa yillar o'tibdi, mushuk qaribdi, sichqon tutishga ham yaramay qolibdi. O'ylab-o'ylab sichqonlarni qanday tutib yeyish chorasini topibdi. Bir kuni u sichqonlarni chaqirib, shunday debdi:

— Sichqonlar, hoy sichqonlar, men sizlarni nega chaqirganimni bilasizlarmi? To'g'risini aytsam, shu paytgacha men sizlarga doim yomonlik sog'inardim va ranjitib kelardim, buni bo'ynimga olaman. Endi o'z qilmishimdan uyalyapman. Xullas, sizlarga bo'lgan munosabatimni o'zgartirishga ahd qildim. Endi mendan qo'rq-manglar. Faqat sizlardan birgina talabim bor: har kuni ikki mahal saf tortib oldimdan o'tib turasizlar. Men sizlarga tegmaslikka so'z bera-man.

Mushukning va'dasini eshitib, sichqonlar o'zlarida yo'q quvonishibdi va uning shartiga darrov rozi bo'lishibdi. Mushuk uning bir burchagida joylashib o'tirib olibdi, sichqonlar ta'zim qilib uning oldidan bitta-bitta o'ta boshlashibdi. Nihoyat uning oldidan oxirgi sichqon ta'zim qilib o'tib borayotgan ekan, mushuk shappa uni tutib olibdi-da, paqqos tushiribdi.

Avval o'tib ketgan sichqonlar hech narsani sezishmabdi. Shunday qilib, sichqonlar mushuk oldidan kunda ikki mahal o'taverishibdi, mushuk topgan hiylasiga o'zi qoyil qolib, kunda ikki sichqonni jig'ildoniga uraveribdi.

Sichqonlar orasida Anbe va Ranbe degan ikki do'st bor ekan. Ular kun sayin o'zlarining soni kamayib borayotganini sezib qolishibdi. O'ylab-o'ylab o'zlaricha shunday qarorga kelishibdi: bundan keyin mushuk oldidan o'tishayotganda Ranbe birinchi, Anbe esa safning oxirida o'tadigan bo'libdi.

Safning boshida borayotgan Ranbe mushukka chuqur ta'zim bajo qilar ekan, bor ovozi bilan:

— Do'stim, Anbe, qayerdasan? — deb qichqiribdi.

Safning oxirida kelayotgan Anbe unga:

— Shu yerdaman, do'stim Ranbe, — deb javob qilibdi.

Sichqonlarning hammasi mushukning oldidan o'tib bo'lmaguncha ular bir-birlari bilan shu tariqa xabarlashib turishibdi.

Ranbe tinimsiz Anbeni chaqirib turgani uchun mushukning qattiq jahli chiqibdi-yu, Anbega tega olmabdi. Shu kuni u och qolib yotibdi.

Ertasi kuni ham yana shu hol takrorlanibdi: Ranbening chaqirig'iga Anbe javob qaytarib o'tibdi. Mushuk Anbega tegishdan qo'rqib yana och yotibdi.

Uchinchi kuni sichqonlar mushuk oldidan o'tib borayotganlarida Ranbe:

— Do'stim Anbe, hoy do'stim Anbe, qayerdasan? — deb chaqiraveribdi.

Mushuk yana chang solib qolmasmikan, degan xayolda undan ko'z uzmay kelayotgan Anbe:

— Shu yerdaman, do'stim Ranbe, kelayapman! — debdi.

Fig'oni oshgan mushuk chidayolmay shartta Anbega tashlanib qolibdi. Biroq u ham anoyi emas ekan, fursat g'animatida ko'zdan g'oyib bo'libdi. Qolgan sichqonlar ham bir zumda inlariga kirib yashirinishibdi. Mushukning nechog'li aldoqchi ekanligi va undan faqat yomonlikkina kelishiga sichqonlar batamom iqror bo'lishibdi.

Ular riyokor mushukning ko'ziga ko'rinmay, inlaridan butunlay chiqmay qo'yishibdi.

Mushuk esa birorta ham sichqon tuta olmay, ozib-to'zib ketibdi. Shu yerga kelganda ertagimiz ham tugadi, mushukning ham kuni bitdi.

TULKI, KIYIK VA QARG'A

Mo'g'ul xalq ertagi

Qadim zamonda tulki, kiyik va qarg'a bo'lgan ekan. Ular har kuni ertalab nasibalarini izlab turli tomonlarga yo'l olarkanlar, kechqurun yana birga to'planib, bir-birlariga qayerdan oziq-ovqat topish mumkinligini kelishib olar ekanlar. Bir kuni tulkining omadi kelmabdi, kun bo'yi o'lja qidiribdi, hech narsa topa olmabdi. Qorni och qolgan tulki kiyikka havas qilib: «U qayerga borsa o'ziga o't-o'lan topib yeb, uyiga qornini to'ydirib qaytadi», deb o'ylabdi. Shunda tulki kiyikni o'ldirishga qaror qilibdi va unga:

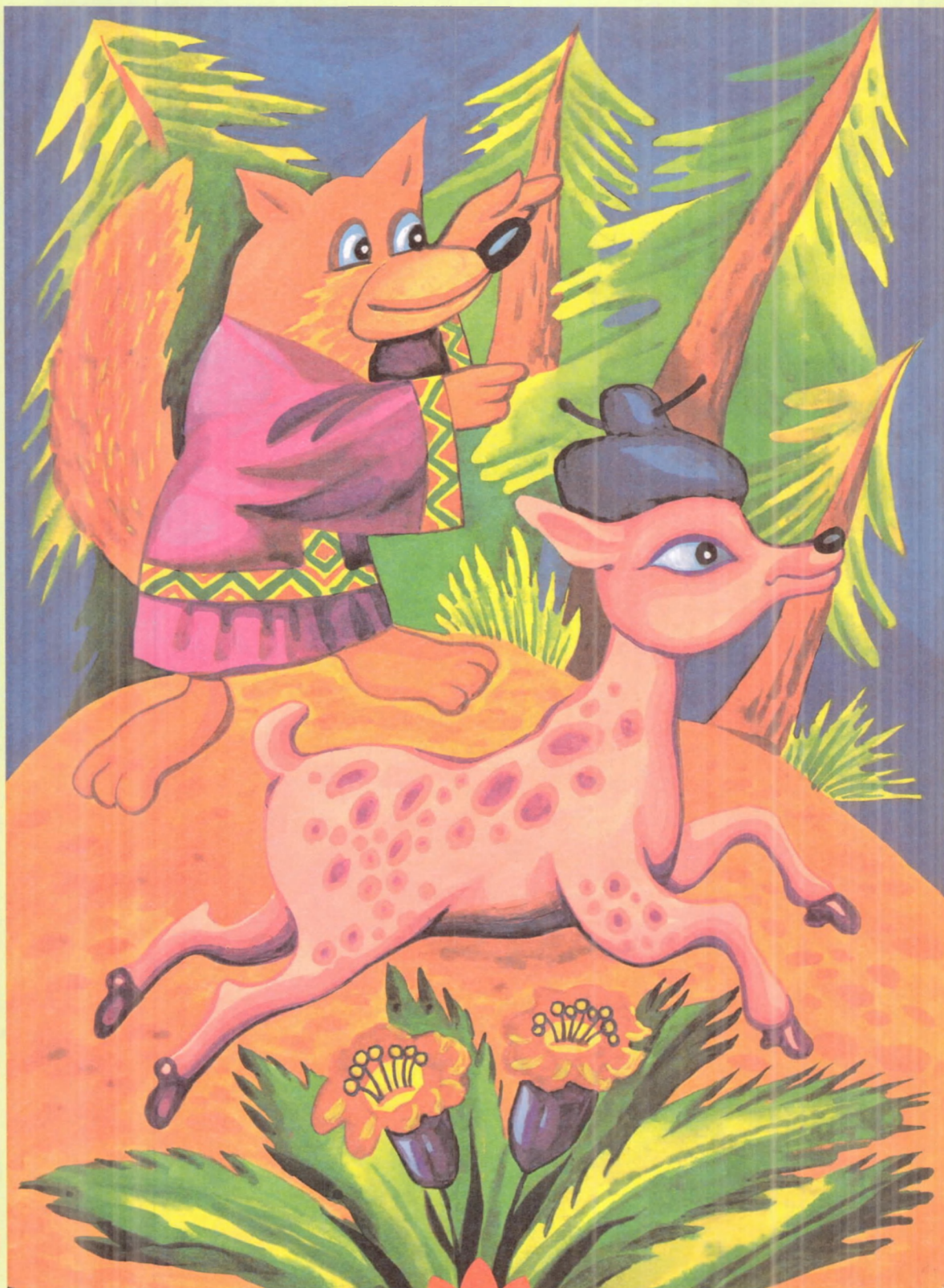
— Hoy, kiyik, kunbotar tomonda o'tloq borligini bilaman. U yerdagi o't-o'lan shunday mazaliki, havasing keladi. Ertaga o'sha yerga bor, bir maza qilib o'tlaysan, — debdi.

Kiyik tulkining gapiga ishonib, ertasigayoq u aytgan tomonga yo'l olibdi. Yo'l yuribdi, yo'l yursa ham mo'l yuribdi, oxiri katta-kon bug'doyzorga yetib kelibdi. Ammo u endi maysaga bo'ynini cho'zgan ham ekanki, qopqonga tushib qolibdi. Kechqurun tulki bilan qarg'a uylariga qaytib kelishibdi, biroq kiyikdan darak bo'l-mabdi. Qarg'a tashvishlanib:

— Bizning kiyik qayoqqa yo'qoldiykin-a, mabodo sen bilmay-sanmi? — deb so'rabdi u tulkidan.

Tulki bug'doyzor tomon imo qilibdi. Qarg'a uchib borib qarasa, kiyik qopqonga tushib yotganmish. Qarg'a unga qarab:

— Men xo'jayinning tomiga qo'nib «Arqonni tayyorla!» deb baqiraman. Uy egasi sening oldingga chopib keladi, sen nafas olmay, qimir etmay, jim yot. U seni o'lgan deb o'ylab, qopqondan bo'shatadi-da quvonchidan tamaki chekishga o'tiradi. Shunda sen o'rningdan tura solib qochib qolasan, — debdi.

Qarg'a nima degan bo'lsa kiyik shuni qilibdi. U tomga borib qo'nibdi-da, ovozining boricha: «Arqonni tayyorla, qopqonga kiyik tushdi!» deb baqiribdi. Uydan bir chol chiqib, to'g'ri o'sha yoqqa chopibdi. Borib qarasa, rostdan ham qopqonga katta bir kiyik tushib, nafas chiqarmay yotganmish. Chol yaxshigina o'lja-dan xursand bo'lib ketibdi. U qopqondan kiyikni bo'shatib, peshanasidagi terni sidirib tashlab, tamaki chekishga o'tiribdi. Shu payt kiyik o'rnidan dik etib turibdi-yu, qochib qolibdi.

Chol qopqonni yana qaytib shaylab qo'yib, uyga yo'l olibdi.

Qarg'a bilan kiyikni kutaverib, tulkinining toqati toq bo'libdi. U hech bo'lmasa kiyikning ichak-chavog'i nasib etar degan niyat-da yo'lga tushibdi. Boribdi-yu, qopqonga ilinibdi. Shunga ayt-salar kerak-da: «Birovga choh qazisang, o'zing yiqilasan», deb.

OCHKO'Z QUSHCHA

Tay xalq ertagi

Bir zamonlarda jarangdor ovozli kichkina qushcha bo'lgan ekan. Uning nomi «Bu meniki» ekan, chunki u har safar qir-adir va daryolar ustidan uchib o'tayotib:

— Bu meniki, bu meniki! — deya chirqillayverarkan.

Bir kuni qushcha osmonda uchib borayotib, mevasi g'arq pishib yotgan bir daraxtga ko'zi tushubdi. Daraxtning mevasi shunchalik ko'p ekanki, qushcha ularni bir o'zi yil bo'yi yesa ham tugata olmasligi yaqqol ko'rinib turarmish. Buning ustiga daraxtning yon-atrofida birorta ham qush zoti ko'rinmas ekan.

Qushcha o‘zining bunday topilmasidan behad xursand bo‘lib, asta daraxtning shoxiga kelib qo‘nibdi. U shoxdan shoxga sakrab mevalarni cho‘qib yeya boshlabdi va tez orada qorni to‘yib qolibdi. Biroq bu daraxtni boshqa qushlar ham topib olib, mazali mevalarini yeb tugatishidan juda xavotirlanibdi. Qushcha alamiga chiday olmay, ovozinig boricha:

— Bu meniki, bu meniki, bu meniki! — deya chirqillabdi.

Qushcha shu qadar qattiq chirqillabdiki, uning ovozinig tevarakatrofdagi qushlarning hammasi eshitibdi. Ular nima balo bo‘ldiykan, deb zum o‘tmay o‘sha yerga kelishibdi. Bu yerda esa ajoyib, mazali mevalar g‘arq pishib yotganini ko‘rishibdi-yu, yopirilib o‘zlarini mevalarga urishibdi. Birpasda hamma mevalarni cho‘qilab yeb tugatishibdi-yu, yana qaytib uchib ketishibdi.

Mittigina ochko‘z qushcha ship-shiydam bo‘lgan daraxt atrofida chir aylanganicha:

— Bu meniki, bu meniki! — deb chirqillab qolaveribdi. Aytishlaricha, mitti qushcha o‘sha daraxt atrofida haliyam aylanib uchib yurganmish.

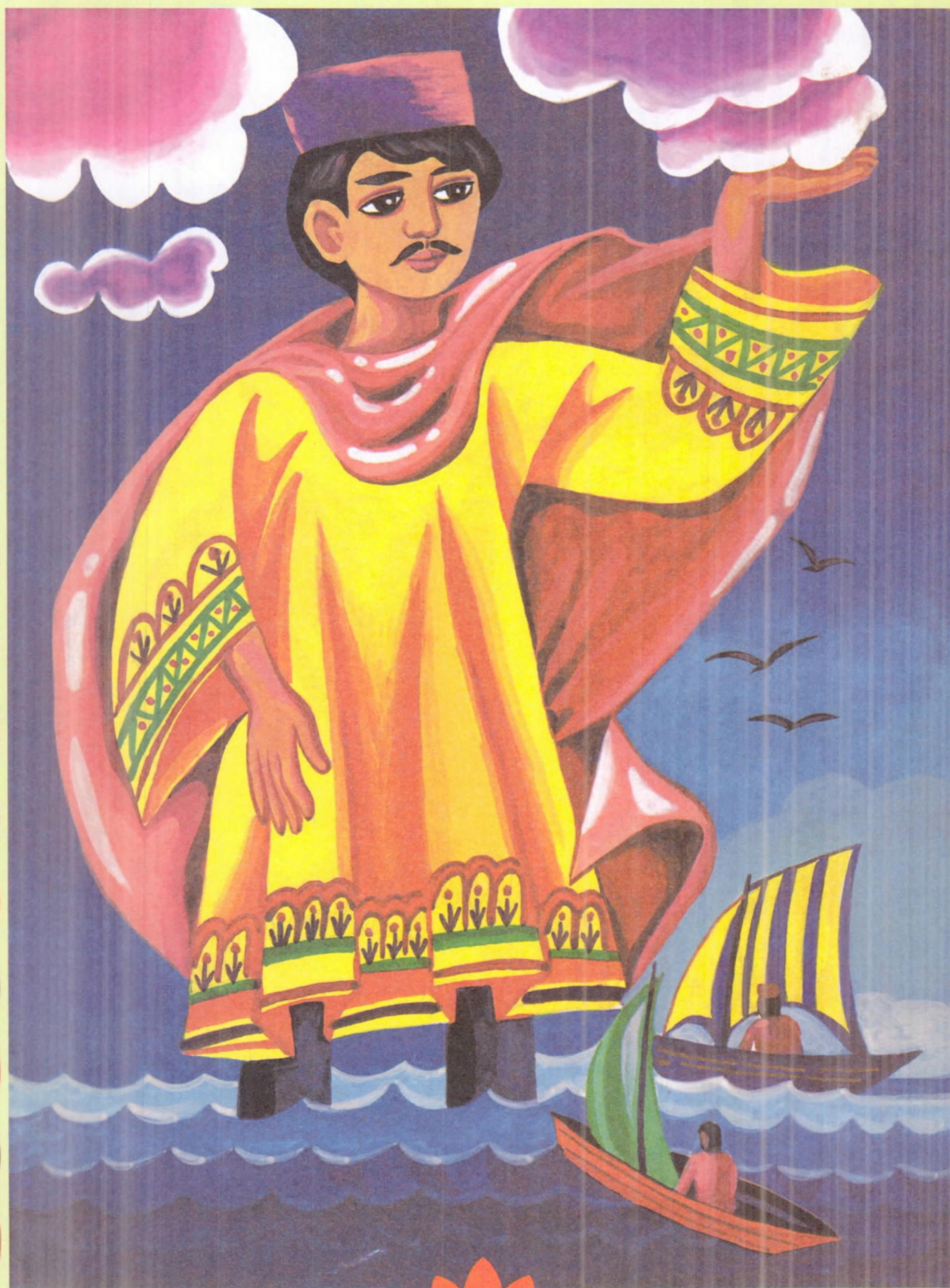
DENGIZ SUVI NEGA SHO‘R?

Filippin xalq ertagi

Keksalarning aytishlariga qaraganda, bundan ancha yillar ilgari dengiz suvi hozirgiga o‘xshab sho‘r bo‘lmagan ekan. Qandaydir chumoli Angaloni chaqqandan so‘ng shu hol yuz bergan ekan.

Angalo o‘zi kim bo‘ladi, deysizmi? Marhamat, eshiting:

Angalo deganlari devqomat bir odam bo'lgan ekam. U dengizning qoq o'rtasiga borib turgan chog'ida suv uning to'pig'idan ham kelmas ekan. Quruqlikda esa tog'lar uning atigi tizzasi baravar kelarkan.

Kunlardan bir kun odamlarda tuz tugab, Angaloning oldiga kelishibdi:

— Tuzimiz tugadi, Angalo. Bu yerlarda tuz yo'q, uni dengizning narigi qirg'og'idan olish kerak. Yordam ber, — deyishibdi.

— Bundan oson ish bormi, — javob beribdi u. — Orqamdan yuringlar.

Ular dengiz bo'yiga kelishibdi. Angalo qirg'oqqa o'tirgancha oyog'ini cho'zib, dengizning narigi betidagi toqqa tovonini tirabdi-da:

— Mana sizga ko'prik. Oyog'imdan yurib borib, dengizdan o'tib oling, — debdi u odamlarga.

— Rahmat, Angalo!

— Tuzga idish olishni unutmanglar!

Odamlar xursand bo'lib, hech bir qiynalmasdan dengizdan o'tishibdi. Ular idishlarni tuzga to'ldirib, yana Angaloning oyog'idan yurib, orqaga qayta boshlabdi.

Xaloyiq tuz to'ldirilgan idishlarni ko'tarib dengizning o'rtasiga yetganda Angaloni chumoli chaqib olibdi-ku. Angalo og'riqdan sakrab tushgan ekan, odamlar qo'llaridagi tuz-puzlari bilan dengizga tushib ketishibdi.

Qariyalarning aytishlaricha, o'shandan beri dengizning suvi sho'r bo'lib qolgan emish.

SUVNI KO'RIB, ETIK YECH

Birma xalq ertagi

Bir kuni maymun suv ichgani daryo bo'yiga boribdi. U endi suv ichmoqchi bo'lib turgan ekan, birdan timsoh chiqib qolib, maymunning och biqinidan tishlab olibdi. Maymun joni chiqib ketay deb tursayam tishini-tishiga qo'yib indamay turaveribdi. Buni ko'rgan timsoh o'ylabdi: «U mendan qo'rqish u yoqda tursin, hatto tishining oqini ko'rsatib tirjayyapti ham!»

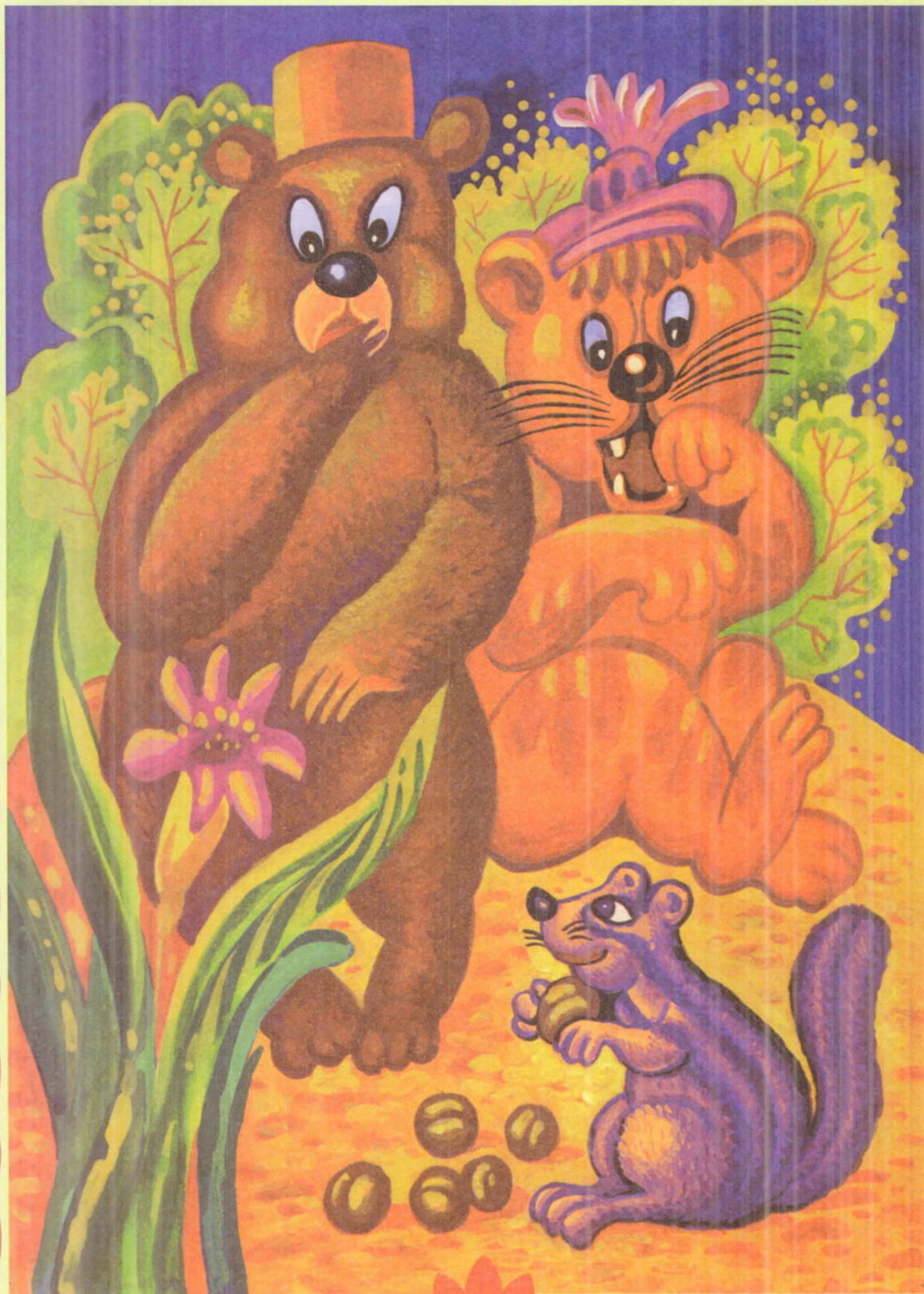
— Hoy uzun dum maymun, nimaga tirjayib kulyapsan? — deb so'rabdi u.

— Kulishimning boisi, sen suv yirtqichi bo'lsang ham g'irt ahmoq ekansan, umringda maymun tutib yemaganliging shundoq ko'rinib turibdi, — deb javob qilibdi maymun.

— Hoy tasqara maymun, nega men haqimda bunday xayolga bording?

— Chunki hoy, kallavaram qo'tir xalta, biz maymunlarning yuragi ko'kragimizda emas, dumimizda bo'ladi. Boshqa timsohlar maymun ovlasa, shappa uning dumidan tutib olishadi. Sen bo'lsang, ey aqlini mog'or bosgan chuvalchang, kelib-kelib biqinimdan tishlab olding, shuning uchun ham sendan aslo qo'rqmayman. Shuning uchun ham ustingdan kulyapman, — deb javob beribdi maymun.

Timsoh maymunning gapiga ishonib uning dumidam qayta tishlab olmoqchi bo'lib og'zini ochgan ekan, fursatdan foydalangan maymun bir sakrab qirg'oqqa chiqib olibdi. Timsohning og'zidan omon chiqqan maymun qirg'oqdan ancha uzoqlashgach, shunday deb qichqiribdi:

— Hoy, och arvoh, qo'sqi, men nimadan kulganimni endi tushungandirsan? Men senga qarab tirjayganim yo'q edi. Qattiq og'riqdan tishimni-tishimga qo'yib chidab turgandim. Sen bu xomkalangni qipiq bilan to'ldirib olgan bo'lsang menda nima ayb?

Shunday debdi-yu, maymun o'rmonga qarab yo'l olibdi. «Tishini oqini ko'rsatish kulgan bo'lavermaydi» degan naql shundan qolgan ekan.

AYIQNING DUMI NEGA CHO'LTOQ?

Indonez xalq ertagi

Bir kuni yumronqoziq ini og'zida yong'oq chaqib o'tirgan ekan, birdan unga qarab kelayotgan yo'lbarsga ko'zi tushibdi.

«Tamom bo'ldim», — deb o'ylabdi yumronqoziq va qo'rquvdan dag'-dag' titray boshlabdi.

Nima qilish kerak? Ayyor yumronqoziq o'zini darrov qo'lga olibdi. U yong'oqni chaqarkan:

— Bu yo'lbarsning ko'zi bunchalik shirin bo'lmasa-ya! — deb xitob qilibdi.

Bu so'zlarni eshitib yo'lbars qo'rqib ketibdi. U qadamini sekinlashtiribdi, keyin orqasiga burilib iziga qaytib ketibdi. Yo'lbars o'rmondan ketib borarkan, yo'lida unga ayiq uchrab qolibdi. Yo'lbars:

— Ayt-chi, og'ayni, huv anov yerda og'zini to'ldirib yo'lbars ko'zini yeyayotgan qanday yirtqich? — deb so'rabdi.

— Bilmadim, — javob qilibdi ayiq.

— Yur, birga ko‘ramiz, — debdi yo‘lbars.

Ayiq esa:

— E, qo‘rqaman, — debdi.

— Qo‘rqma, kel bo‘lmasa, dumimizni bir-biriga bog‘lab boramiz. Bir gap bo‘lib qolsayam bir-birimizni tashlab ketmaymiz, — debdi yo‘lbars.

Ular dumlarini bir-birlarinikiga bog‘lab, yumronqoziqning uyiga yo‘l olishibdi. Yo‘l-yo‘lakay rosa maqtanchoqlik qilishibdi.

Yumronqoziq yo‘lbars bilan ayiqni ko‘rishi bilan ularning hazilakam qo‘rqmaganliklarini darhol payqabdi. U baland ovozd:

— Mana bu yaramas yo‘lbarsni qarang! Otasi menga oq ayiq berib yuborishi kerak edi, o‘g‘li bo‘lsa qorasini yetaklab kelyapti! Bu qanday bedodlik! — debdi.

Ayiq bu so‘zlarni eshitib, naq o‘takasi yorilayozibdi.

«Gap bu yoqda ekan, yo‘lbars meni aldab olib kelayotgan ekan-da», — deb o‘ylabdi u.

Ayiq bir tomonga qochsa, yo‘lbars boshqa yoqqa qarab qochibdi. Shunda ayiqning dumi cho‘rt uzilib ketibdi. O‘shandan buyon hamma ayiqlarning dumi cho‘ltoqligicha qolib ketibdi...

Uddaburon yumronqoziq bo‘lsa yo‘lbarsdan omon qolganiga haligacha suyunib yurarkan!

DOG'DA QOLGAN QARG'A

Laos xalq ertagi

Bir kuni qarg'a barglar orasida mudrab yotgan chigirtkani ko'rib qolibdi. Endi cho'qilab yeyman deb turganda chigirtka ko'zini ochib, boshini ko'tarib qarg'aga:

— Hurmatli qarg'a, malol kelmasa bir-ikkita topishmoq aytsam, unga javob bersangiz-u, keyin meni yesangiz, — debdi.

Qarg'a qag'illab boshini chayqab:

— Yaxshi! Yax-shi! Faqat imillamasdan tezroq ayt topishmog'ingni, — debdi.

Chigirtka unga:

— Hurmatli qarg'a, ayting-chi, dunyoda eng o'tkir narsa nima? — debdi.

— O'ylab o'tirishning hech ham hojati yo'q. Qar-r! — xursand bo'lib ketibdi qarg'a, — hammaga ma'lum, mening o'zim ham bunga bir necha bor ishonch hosil qilganman — yoyning uchi.

— Afsuski, topa olmadingiz, — debdi chigirtka. — Sizga yana bir topishmoq aytaman. Ayting-chi, dunyoda yengildan ham yengil nima?

— Buni o'ylab o'tirishning ham hojati yo'q! Bu paxta tolasi emasmi? Ha, paxta tolasi! Qar-r!

— Yana topa olmadingiz, hurmatli qarg'a. Dunyoda nima eng tez yuradi?

— Qar-r! Qar-r! Ikki g'ildirakli arava! Ikki g'ildirakli poyga aravasi! — suyunib qichqira ketibdi qarg'a.

— Yo'q, yana topa olmadingiz. Endi ayting-chi, dunyoda eng kuchli kim?

— Yo'lbars! Qar-r, qar-r!

— Hecham-da! Eng og‘iri-chi?

— Yer! Bizning yer! Qar-r, qar-r! — jahli chiqib qag‘illabdi qarg‘a.

— Yo‘q! Yo‘q, boshqa narsa, — e‘tiroz bildiribdi chigirtka.

Qarg‘a topishmoqlarni topa olmaganidan chigirtka qanchalik xursand bo‘lsa, qarg‘a shunchalik alam o‘tida yonibdi. U g‘azabidan yanayam qorayib ketibdi. Qarg‘a osmonga ko‘tarilib chigirtkaga tepadan hujum qilmoqchi bo‘libdi. Chigirtka uning shum niyatini sezib qolibdi. U muhtaram qarg‘aga yalina boshlabdi:

— Keling, birgalashib qoziga bora qolaylik. U kim haq va kim nohaqligini ajratib beradi.

Qarg‘a bu gapga ko‘ngach ular qozining huzuriga borishibdi. Avval qarg‘a qoziga hamma bo‘lgan gapni so‘zlab beribdi. So‘z gali chigirtkaga kelibdi. U:

— Muhtaram qozi! — debdi, — qarg‘a meni yemoqchi edi, men unga: «Agar topishmoqlarimni topsangiz, yeyavering», dedim. Ammo qarg‘a mening bitta ham topishmog‘imni topa olmadi. Endi o‘zingiz o‘ylab ko‘ring. Axir dunyoda hammadan o‘tkir — aql, yengilning yengili esa — vijdon, tezdan tezi — fikr, kuchlidan kuchlisi — himmat va halollik, og‘irdan og‘iri — jinoyatchining qalbi ekani ma‘lum-ku? Iltimos qilaman, muhtaram zot, endi adolat qilib kim haq, kim nohaqligini ayting.

Qozi biroz o‘ylanib turibdi-da, keyin boshini silkitib debdi:

— Chigirtka haq. Butunlay haq. Siz, qarg‘a, yutqazdingiz.

Shunday qilib, qarg‘a dog‘da qolibdi. Lekin shundan beri qarg‘alar chigirtkalarga qasdlashib qolishibdi. Qarg‘a chigirtkani ko‘rishi bilan cho‘qib yeyishga oshiqarmish.

БҲР БОР ЕКАН...

Musavvir
Jonpo'lat Basharov

GERB VA MO'JIZAKOR BOLA

(Yangicha ertak)

Erkin MALIK

Davlatbek degan mo'jizakor bir bola bor ekan. U biron-bir rasmini qo'liga olsa, rasmdagi narsalar gapira boshlar ekan.

Bir kuni Davlatbekning qo'liga Vatanimizning Gerbi tushib qolibdi. Aytganimizdek mo'jiza yuz bera boshlabdi. Undagi chiroyli qush tasviri jonlanib ketibdi.

— Assalom, ey, chiroyli qush, qanotlari kumush, — debdi suhbatga kirishib Davlatbek.

— Vaalaykum assalom, ey, mustaqil yurt bolasi.

— Isming nima, ey qush, qanotlari kumush?

— Men Baxt qushi Xumoman.

— E, ha, tanidim, sen haqingda ertaklarda o'qiganman. O'qib o'yga tolganman.

— Nima uchun o'yga tolgansan?

— Qadimda bir yurt bo'lgan va uning zo'ravon podshosi bo'lgan ekan. Boshqa yurtlarni bosib olib, boyligini talabdi. Odamlarini zindon, olimlarini gumdon qilibdi. Oxiri o'zining ham paymonasi to'libdi, olamdan o'tibdi. Yurt podshosiz qolibdi. O'shanda odamlar endi kimni podsho qilamiz, deb turishganda yurt osmonida Xumo qushi paydo bo'libdi. Donolar kengashib, «Shu qush kimning boshiga qo'nsa, o'sha podsho bo'ladi», deyishibdi. Jarchilar jar solibdi:

— Odamlar-u odamlar, eshitmadim demanglar, eshitganlar turinglar, maydon sari yuringlar. Osmonda Baxt qushi charx uradi. Shu qush kimning boshiga qo'nsa, o'sha podsho bo'ladi.

Buni eshitganlar shoshib qolishibdi. Qancha-qancha puldor-u amaldorlar o'zini taxt uchun shaylabdi, tishlarini qayrabdi. Baxt qushini poylabdi. Ammo qush eng kambag'al, eng saxiy va adolatli, tog'riso'z va dono kishining boshiga qo'nibdi. Mamlakatda adolat hukmron bo'libdi. Sen o'sha qushsan-a, Humojon!

— Yanglismading, men ko'p yurtlarni kezdin. Sening Vataning xuddi ertaklardagi mamlakatga o'xsharkan. Shu bois yurtning sari talpinib uchdim, Davlatbek.

— Humo qushning aytganlari to'g'ri, bu yurtning odamlari qadoq qo'lli, bag'ri cho'g'li. Biz Gerbda non-nasiba, qut-baraka ramzi bo'lib o'rin olganmiz, — deyishibdi boshqalar.

— Biz Vatan boyligi, go'yoki ishonch yorlig'imiz, — deyishibdi chanoqdagi paxtalar.

— Bu yurt — mening yurtim. Nurlarimni mo'l-ko'l sochgumdir. Har tong baxt eshiklarini ochgumdir, — deya charaqlabdi Quyosh-jon.

— Yurt bir mujda, bizlar esa undagi jonmiz, tomirda oqqan toza qonmiz, — deya sharqirabdi Amu bilan Sirdaryo.

— Gerb uzra turibman, men ila osoyishdir osmoningiz, — deya yarqirabdi Oymoma.

— Mening ishim yo'l ko'rsatmoq, adashmas hech karvoningiz, — deya miltirabdi Zuhro yulduzi.

Davlatbek Vatanimiz Gerbi haqida ko'p narsalarni bilib olibdi va o'zi yotadigan karavot yonidagi gilamga to'g'nog'ich bilan mahkamlab qo'yibdi.

YONG'OQJON

Yayra SA'DULLAYEVA

Bor ekanda, yo'q ekan, qishloqning eng chekkasida bir nihol o'sgan ekan, uni odamlar erkalab «Yong'oqjon» deb ism qo'yishgan ekan. Odamlar yaxshi ko'rishganidanmi yo o'zining bag'ri kengligidanmi Yong'oqjon barvasta, qaddi-qomatli bo'lib yetishibdi. Uning niyati odamlarga faqat yaxshilik qilish ekan. Vaqti kelib marjon-marjon tugunchalar tugibdi. Uni ko'rgan bolalarning havasi kelibdi. Darrov qir uchigacha tirmashib chiqa boshlashibdi. Ularning hammasini birdaniga ko'tarolmaganidan, Yong'oqjonning tanasi zirqirab ketibdi.

— Tusha qolinglar, ~~yana~~ **yiqilib** ketmanglar, — desa, bolalar quloq solishmapti. Bitta sho‘xrog‘i shox uchidagi ko‘k tugunchani olaman degan ekan, oyog‘i toyib ketibdi-yu xayriyat, ~~boshqa~~ **boshqa** shoxga ilinib qolibdi.

Yong‘oqjonning zorlanishiga qaramay, ular tugunchalardan uzib tushishibdi.

«Bir maza qilib yeylik», — deyishibdi o‘rtaga uyub.

— Hali yeyolmaysizlar, achchiqman.

— He-he, bizni aldayolmaysan, o‘rik pishmasdan yeb maza qilganmiz.

— U boshqa-yu, men boshqa. Pishay, jiqqa moy bo‘lay, — desa ham bolalar Yong‘oqjonning gapini quloqqa olishmapti. Tugunchalarni kappalab og‘izlariga solishibdi. Solishibdi-yu, achchiqligidan dodlab yuborishibdi. Oralaridagi sho‘x bola alam qilganidan daraxtni kesakbo‘ron qila boshlabdi. Yong‘oqjonning badani yana og‘rib ketibdi.

— Yeyolmaysizlar, dedim-ku, — debdi titrab. Endi pishganimda kelinglar.

— Pishganningda ham achchiq bo‘lasan, bizni yomon ko‘rarkansan.

— Men aqlli, gapga quloq soladigan bolalarni yaxshi ko‘raman, — debdi Yong‘oqjon o‘zini bosib.

Bolalar undan norozi bo‘lib, uylariga qaytishibdi.

Yoz bo‘yi Yong‘oqjon quyoshdan nur simiribdi. To‘nini o‘zgartiribdi. Mag‘zi yog‘ga to‘lib yetilibdi. Ammo bolalar uning oldiga hadeganda kelishavermabdi. Yong‘oqjon ularni kutaverib charchabdi. Oxiri ukajonisi Soqqani yerga do‘p etib sakratibdi-yu, bolalar oldiga dumalatib yuboribdi.

Chillak o‘ynayotgan bolalar qarashsa, antiqa bir narsa dumalab-dumalab kelayotganmish. Hayron bo‘lib turishsa, Soqqa ularning yoniga kelib, bidir-bidir gapira ketibdi:

— Men akajonlar, sizlarga keldim. Biz Fotima-Zuhra, Hasan-Husan...

— To'xta, o'zing kimsan? — so'rashibdi bolalar.

— Biz Fotima-Zuhra, Hasan-Husan, aka-uka Yong'oqjonlar g'arq pishib, yog'ga to'lib pishib, o'z manzilimizda sizlarni kutib turibmiz. Tashrif buyurishlaringizni so'raymiz, — shunday deyib Soqqavoy orqasiga qaytayotgan ekan, uni zo'rg'a to'xtatib qolishibdi.

— Bormaymiz ham, yemaymiz ham, achchiqsizlar.

— Yeysizlar, o'ynaysizlar.

Ushoqtoy degan bola Soqqavoyga suyanib debdi:

— Men boraman, buvijonimga keraksizlar. Ularning boshlari aylanib, yotib qolganlar.

Bolalar Soqqaning gapini pisand qilmay, chillak o'ynashayotgan ekan, Soqqavoy bittasining qo'liga lip etib chiqib olibdi-da, chillakni uchirib yuborib, o'zi pastga kalla tashlabdi. U yerdan chiqib, dumalab-dumalab ketaveribdi. Yana yo'l-yo'lakay ashula xirgoyi qilib bora-beribdi.

Men yong'oqman, yong'oqman,

Ko'ngli juda oppoqman.

Ushoqtoy va uning bir-ikkita o'rtog'i Soqqavoyga ergashibdi. Yong'oqjon ularni ko'rib, suyunganidan qah-qah urib kulgan ekan, hammalari duvillab yerga tushishibdi. Bolalar shosha-pisha ularni terib, cho'ntaklarini, qo'ni-qo'njilarini to'ldirishibdi va uy-uylariga jo'nashibdi.

Ushoqtoyning buvijonisi Yong'oqjonning aka-ukalarini ko'rib suyunib ketibdi. Ulardan totib ko'rishi bilan kuchga kirib, oyoqqa turibdi. Chunki moyi unga tabib dorisidan ham ortiq davo bo'libdi. Ushoqtoy ham yeb ko'rgan ekan, shunaqangi yaxshi emishki, mazasi og'zida qolibdi. Bugina emas, birdan aqliga aql qo'shilib, ko'paytirish jadvalini birpasda yodlab olibdi. Keyin buvijonisi bolalarni boshlab, Yong'oqjonning oldiga boribdi.

Umringdan baraka top, Yong'oqjon. Sen kuchsizlarga kuch berasan, Ushoqtoylarning aqliga aql qo'shasan. Ming yil umr ko'r, deb duo qilibdi.

Yong'oqjon odamlar sog'lig'iga foyda keltirganidan mamnun bo'lib, uzoq-uzoq yillar yasharkan.

G'OZ — HUNARING OZ!

Sobit G'OFUROV

Bir bor ekan, bir yo'q ekan. O'rmonda **bir g'oz** yashar ekan. U doim kekikayib yurarkan. Bir kuni hayvon va parrandalar yig'inida:

— Men unaqa-bunaqa oddiy g'ozlardan emasman. Siz parrandalarga podsho bo'lsam arziydi, chunki hunarim juda ko'p.

— Xo'sh, qani, bir ko'raylikchi? — deyishibdi parrandalar chug'urlashib. Maqtanchoq G'oz davom etibdi:

— Men sayrashni, yurishni, suzishni, osmonda uchishni, suvga sho'ng'ishni bilaman. Mana, shuncha hunarim bor. Qani, qaysi biringiz bunchalik ko'p hunar egasisiz?..

— Quruq aravani obqochavermay, hunarlaringni ko'rsat, — deyishibdi atrofdagilar.

Maqtanchoq G'oz:

— Gapimga ishonmayapsizlarmi mana, yo'rg'alashimni ko'ringlar!

— Loaqal yugurishda menga yetolmaysan-ku, tag'in maqtanishingni qara, — debdi Bedana.

— Qani, uchib ko'rchi, — debdi Lochin bilan Qaldirg'och.

G'oz qanot qoqib osmonga ko'tarilibdi-da, sal nariga borib qo'nibdi. Lekin u Lochindek chaqqon, Qaldirg'ochdek tez ucha olmabdi.

— Endi suzib, suvga sho'ng'ib ko'rasan, — debdi Qurbaqa vaqillab, Cho'rtanbaliq likillab. G'oz suvga sekin tishib, suzib ko'ribdi, suvga bosh tiqib sho'ng'igan bo'libdi. G'ozning harakatini ko'rib, Qurbaqa bilan Cho'rtan baliq qotib-qotib kulishibdi.

— Qani, sayrab ko'rchi, — debdi Bulbul.

G'oz bo'ynini cho'zib chunonam g'aq-g'aqlab ketibdi.

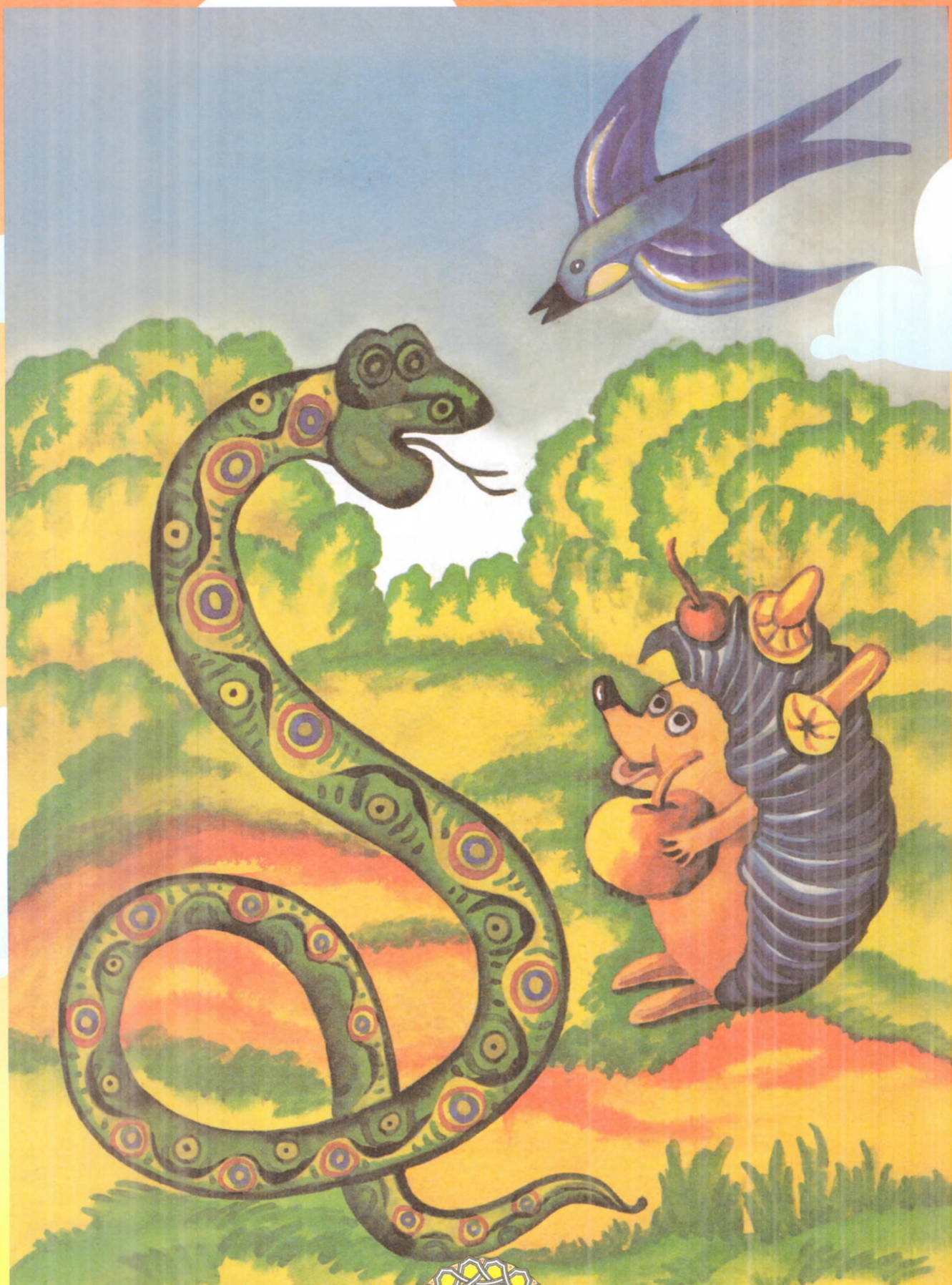
— Bo'ldi, bo'ldi qulog'im bitib ketdi, — debdi Bulbul.

G'oz xuddi hamma ishni qoyil qilgandek kerilibdi-da:

— Qalay, hunarim zo'r ekanmi? — deb so'rabdi to'planganlardan.

— Hunaring ko'p bo'lgani bilan zo'r emas ekan. Senga, og'ayni, ko'p hunarlarni oz-oz bilgandan ko'ra, bir hunarning ustasi bo'l! Maqtanma G'oz, hunaring oz! — debdi Qaldirg'och.

NEGA DO‘ST BO‘LISHOLMAS?

Qaldirg‘och ayvon **shipiga** uya qurish uchun loy olgani **ariq** labiga bordi. O‘t-o‘lanlar orasidan **uzun** ilon o‘rmalab chiqib qolibdi-da, vishillab:

— Assalomu alaykum, qora qosh, **qora** soch qaldirg‘och! Suv ichgani keldingmi? — deb so‘rabdi.

— Yo‘q. Uya quryapman. Loy olgani keldim. Nima ishing bor edi, nega so‘rab qolding? — debdi qaldirg‘och.

— Kel, ikkalamiz do‘st bo‘lamiz. Qayerga uya qurayotganingni menga ko‘rsatsang, senga yordamlashaman, — debdi ilon yana vishillab.

— Yo‘q, men sen bilan do‘st bo‘la olmayman, chunki odatimni yaxshi bilaman.

— Sen do‘stlashishni istamasang, menga yordam ber. Meni **biron** tanishing bilan do‘stlashtirib qo‘y. Bir o‘zim zerikib qoldim, — yalibdi ilon.

Qaldirg‘och uchib ketibdi-da, saldan keyin tipratikanni boshlab kelibdi. Ilon tipratikanni ko‘rishi **bilan** qochib, bir **teshikka** kirib ketibdi. Qaldirg‘och teshik **yoniga** kelib:

— Hoy, ilon, bu yoqqa chiq, seni do‘stim tipratikan bilan tanishtirib qo‘yaman, — debdi.

Ilon teshikdan bosh chiqarmay:

— Sen hech mahal ilonni tipratikan bilan do‘st bo‘lganini ko‘rganmisan?! — debdi.

— Bo‘lmasa nega qaldirg‘ochga do‘st bo‘lishni taklif qilding? — so‘rabdi **tipratikan** teshikdan mo‘ralab.

Ilon javob berolmabdi. Tipratikan jahl bilan:

— Shoshmay tur, hali qo‘limga tushsang, adabingni beraman, — debdi.

Yana nima uchun sichqon mushuk bilan, asalari ayiq bilan, chumchuq chigirtka bilan, quyon bo‘ri bilan, tovuq tulki bilan do‘st bo‘la olmasligini sababini bilasanmi?

TINMAGANLAR

Sobir YUNUSOV

Kunlardan bir kuni choʻldagi yangi qishloq odamlari ertalab uygʻonib, koʻngilsiz voqeani koʻrishibdi. Dahshatli alanga oʻtgandek, ekinlarning bargi qorayib, palaklari soʻlibdi.

— Bu Garmselning ishi, — debdi bir kishi. — Choʻlni obod qilayotganimizga chidolmapti.

Yangi qishloq odamlari maslahatlasha boshlabdi. Shu payt ikki bahodir oʻrtaga chiqib:

«Garmselni biz yengib kelamiz» — deyishibdi.

Odamlar, bormanglar, desa ham koʻnishmabdi. Ular oʻzi bilan meshda suv, qopda yegulik olishibdi. Garmselning makoni qayerda, deb ketaverishibdi. Yoʻlda poda haydab kelayotgan choʻponlarga yoʻliqishibdi.

— Yoʻl boʻlsin? — deb soʻrashibdi bahodirlar.

— Garmselning dastidan qochib kelyapmiz, — deyishibdi ular. Ilgari shu tomonlarda qoʻy boqardik. Garmsel oʻchakishib oʻtlarni kuydirdi. Oʻzlaringga yoʻl boʻlsin?

— Garmselni yenggani ketyapmiz, — deyishibdi bahodirlar.

— Bormanglar, Garmselni otsangiz otilmaydi, chopsangiz chopilmaydi, — deyishibdi choʻponlar.

Bahodirlar quloq solmay, Garmselni izlab ketaverishibdi. Kunlar oʻtibdi. Kech kiribdi, tong otibdi. Bahodirlarni Tustovuq sayrab uygʻotibdi.

— Men koʻpdan beri odam bolasini koʻrmagan edim, bu yerga, xush kelibsiz, — debdi u.

— Ey, patlari oltin, toji yoqut, tirnogʻi kumush Tustovuq, — deyishibdi bahodirlar galma-galdan. — Biz Garmselni izlab keldik.

— Chakki qilibsiz, — debdi Tustovuq. — Garmselning dastidan bolalarim bilan qochib ketyapman. U zolim oʻtloqlarni quritdi. Olamni qumga bostirmoqchi. Oʻzi shundayki, otsangiz otilmaydi, chopsangiz chopilmaydi. Yaxshisi qaytinglar.

Bahodirlar unashmabdi. Shunda Tustovuq uzoqda qorayib turgan narsaga ishora qilib:

— Ko'ryapisizlarmi, u keksa Sada. Garmselning makoni o'shaning narigi tomonida.

Bahodirlar yana yo'lga tushibdi. Sadaga yaqin kelganda oyoqlari qumga botib, yurishlari og'irlashibdi. Issiq shamol esa boshlabdi. Sadaning siyrak yaproqlari shivirlab tilga kiribdi:

— Ofarin, ofarin, bahodir inson! Tabarruk qadaming menga kuch bag'ishladi.

— Kim gapiryapti? — deb hayron bo'lishibdi bahodirlar.

— Men, sizning katta bobolaringizni ko'rgan Sadaman. Cho'ponlar mening bag'rimda dam olar, men ularni kunning tig'idan saqlar edim. Afsuski, soya beradigan quyuq yaproqlarim siyraklashdi. Shoxlarimga uya qurgan quvnoq qo'shiqchi qushlar ham uchib ketdi. Zilol suvidan menga quvvat berib turgan hovuzni qum bosdi. Garm-sel har oqshom kelib, badanimga o't purkaydi. Men endi odam betini ko'rmay halok bo'laman, deb o'ylandim, sizni ko'rib behad quvondim.

Sada yig'layotgandek shitirladi. Nam o'rniga yaproqlaridan qum dumaladi.

— Suv, suv!.. — ingradi Sada, — bir qultum suv!

Bahodirlar Sadaga meshda qolgan suvdan berishdi. Birozdan keyin yana Sada tilga kiribdi:

— Ketinglar, ana Garm-sel kelyapti. Otgan bilan otilmaydi, chopgan bilan chopilmaydi. — Uning jazosi suv! — Sada hushdan ketgandek, yaproqlari shalvirabdi. Shu payt uzoqdan dahshatli ovoz eshitilibdi.

— Kim u-u-u qo'rqmay mening makonim — qum sahrosiga kelgan?! Menga qarshi kurashgan odamlarni issiq nafasim bilan kabob qilaman, ularning obod yerlarini qumtepaga aylantiraman. Qizigan qumlar menga madad beradi.

— Suv, — shivirladi Sada. — Ketinglar, dushmanning makrini bil-may, jangga kelibsizlar. Suv keltiring, suv!

Bahodirlar noiloj ortga qaytishibdi.

— Ha, Garmselni ~~yengib keldinglarmi?~~ — so‘~~rashibdi~~ qishloqda-gilar.

— Garmselning ~~jazosi~~ suv ekan. Shuni bilib ~~keldik~~, — deyishib-di bahodirlar. — Agar tezda ~~hujum~~ boshlamasak, uning qum ~~lashkar~~-lari qishlog‘imizni xarob qiladi.

Ko‘pchilik birgalashib daryoni ~~yetak~~lashibdi. Qancha-qancha kunlar o‘tibdi. Tanish Sadaga ~~yaqin~~lashib qolishganda Garmsel g‘azabga kelib, odamlarga olov ~~purkabdi~~, yangi ochilgan anhorni qumga ko‘mibdi. Mashinalarni qum bosib, to‘xtab qolibdi. Goh temirlar qizib ketib, ishlab bo‘lmabdi. Odamlar issiqdan ~~azob~~ chekishibdi. Og‘zi-burni cho‘g‘dek qumga to‘libdi. Lekin hech kim orqaga chekinmabdi. Bahodirlar esa, ayniqsa jonbozlik ko‘rsa-tishibdi.

Kunlar soviy boshlagach, Garmselning jahldor jo‘rasi — Bo‘ron hujum boshlabdi. Goh odamlarning qalpog‘ini yulib, goh chodirlarni uchiribdi. Lekin hech kimni yo‘ldan urolmabdi.

Garmsel toliqibdi, Bo‘ron tinibdi. Odamlar qishda qum sahroning qoq o‘rtasidan daryo olib o‘tishibdi. Katta-katta ko‘llar barpo qilishib-di Bahodirlar Sada tagidagi hovuzni kovlab, suv quyishibdi.

Bahodir kelibdi. Sada uyg‘onib, hayron qolibdi. Bahodirlar uning qurigan shoxlarini kesib tashlashibdi. Sada yana gur-kirab ko‘kara boshlabdi. Unda yosh nihollar paydo bo‘libdi. Qushlar yana Sada shoxlariga uya quribdi.

Kunlar isib, Garmsel ko‘zini ochsa, boshi aylanib, o‘rnidan turolmay qolibdi. Yashnab turgan Sadani ko‘rib, dahshat solib o‘kirmoqchi bo‘libdi, lekin muzdek suvdan tomog‘i shamollab qolibdi. Garmsel o‘rnidan turib, yana jang boshlabdi. To‘lqinlar esa uning etagidan ushlab, ko‘llar tagiga cho‘ktiribdi, kanallarda oqizib yuboribdi.

Shundan beri atrof ko‘m-ko‘k yashnab turgan-mish, nihollarga keksa Sada ertak so‘zlarmish.

ARPA — BUG'DOY OSH BO'LUR

Abdusodiq IRISOV

Uch kishi safarga chiqishibdi. Biri cho'ntaklarini pulga to'ldirib olibdi, ikkinchisi belboqqa tilla-kumushlarni tugib jo'nabdi. Uchinchisi bir xalta non-u talqon, bir ko'za suv ko'tarib, yo'lga chiqibdi. Buning xaltasini ko'rib, haligi ikki kishi rosa kulibdi, uni mazax qilibdi:

— Obbo tentak-ey, tilla-tanga olmay, talqon ko'tarib yuribsanmi-a, og'irlik qiladi-ku, — deyishibdi ular.

— Mayli, — debdi xalta ko'targan kishi va yo'lga ravona bo'lishibdi.

Nima bo'libdi-yu, musofirlar yurib-yurib cho'l-u biyobonga borib qolishibdi. U yerda na odam, na bir giyoh bor ekan.

Shunda, puldor va oltinli kishilarni qorni ochib, nima qilishini bilmay qolibdi. Endi ikkovi talqoni bor kishiga yalinishga tushishibdi. Biri pul beribdi, ikkinchisi oltin berib, yo non, yo talqonidan sotishini so'rabdi. Talqonli kishi pul-u oltinni qo'lga olib, og'ziga solib ko'ribdi, keyin aftini burishtirib:

— Buni yeb bo'lmaydi-ku, — debdi u va pulni ham, oltinni ham uloqtirib tashlabdi.

— Mayli, kelinglar, — debdi u keyin rahmi kelib puldorlarga, — ovqatni baham ko'ramiz.

Puldor bilan tillali kishi o'z qilmishlaridan qattiq xijolat bo'lishibdi, ammo shunday bo'lsa ham darrov o'tirib, talqondan yeyishibdi. Qumg'ondagi suvdan ichib, tanlari orom olipti.

Shunda ikkovi ham:

— Arpa-bug'doy osh ekan, oltin-kumush tosh ekan, — deyishibdi.

GULSUM-TABASSUM

Mahmud MURODOV

Xabardorlar jim-jim bolsin, bilmaganlar quloq solsin. Bir bor ekan, Gulsum degan qizcha bor ekan. U hamisha qovoq solib yurarkan. Qildan qiyiq chiqarib, yig'i boshlarkan. Boshlaganda ham shunday boshlar ekan-ki, ko'z yoshidan to'plangan ko'lmak suv ba'zan o'zi-ning tizzasigacha yetib qolarkan.

Ota-onasi, qo'ni-qo'shnilari qancha ovutishmasin, Gulsum yig'idan to'xtamas ekan.

Shuning uchun bo'lsa kerak, Gulsumning birorta yaqinroq o'rtog'i ham yo'q ekan. Xo'mrayib yuradigan qizchani kim ham yaxshi ko'radi deysiz, hamma undan qochar ekan.

Gulsum hovliga chiqsa, it-mushuklar ham, tovug'-u jo'jalar ham: «Ana, Xo'mrayxon kelyapti, hozir jala quyadi», deb in-inlariga kirib ketisharkan.

Bir kuni onasi, qizimni bog'chaga bersam, bolalar o'rtasida ochilib yurarmikan, yig'isini unutmikan, degan o'y bilan Gulsumni zo'rg'a ko'ndirib, bog'chaga beribdi.

Gulsum qarasa, hamma bolalar o'ynagan-kulgan. Bu narsa unga juda g'alati tuyulibdi. Ajablanganidan kulvoray-kulvoray debdi-yu, yana o'zini bosib, yig'i boshlabdi. Shu ondayoq osmonni bulut qoplabdi, sharros yomg'ir quyibdi.

Bu sirni bilgan bog'cha bolalari Gulsumning atrofini o'rab:

— Gulsumoy, bir jilmaygin, bo'lmasa biz yomg'irda uyga ketolmaymiz, — deb yalinishibdi.

Gulsum, ko'naymi-ko'nmaymi, deb ancha vaqt xo'mrayib turibdi-da, nihoyat sal jilmayib qo'yibdi.

Shu zahotiyoq yomg'ir taqqa to'xtab, osmonda quyosh charaqlabdi. Sayroqi qushlar navosi eshitilibdi. Gul g'unchalari ochilib, Gulsumga, uni jilmayishga o'rgatgan bolalarga salom beribdi. Shu-shu Gulsum aqlli qiz bo'lib, yig'lamasdan, jilmayib yuradigan bo'libdi. O'rtoqlari esa uni Gulsum-tabassum deb chaqirishadigan bo'lishibdi.

MUKOFOT

Ne'mat TOSHPOLAT

Bir bor ekan, bir yo‘q ekan, kattakon bir o‘rmon bor ekan. Shu o‘rmondagi qayrag‘ochlar ostida bir maktab bor ekan. Unda Moshvoy degan mushukcha, Qag‘-qag‘ degan qarg‘acha, Dik-dik degan quyuncha, nomi Chiy-chiy sichqoncha, Pi-pi degan maymuncha va boshqalar o‘qisharkan.

O‘qish boshlangan kuni Tovusxon degan juda xushfe‘l, muloyim bir o‘qituvchi ularga kitob va daftarlar ulashibdi-da: «Kitoblaringizni yirtmasdan, yaxshi saqlanglar. Chunki bu kitoblarni sizdan keyin ukalaringiz ham o‘qishadi, — debdi va yana qo‘shib qo‘yibdi, — kimki kitobini yaxshi saqlasa, ozoda tutsa, o‘quv yili oxirida o‘shanga mukofot ham beramiz».

Ular kitob va daftarlarni sevinib-sevinib olib ketishibdi-da, o‘rtoqlariga, aka-opalariga, bobolari bilan buvilariga ko‘z-ko‘z qilishibdi.

Oradan ko‘p o‘tmabdi. Bir kuni Chiy-chiy Pi-piga maqtanib: «Muqovasini yeb ko‘rsam, biram mazaki», — debdi kitobni ko‘rsatib. Pi-pi ham shunaqamikan-a? — deb kitobning muqovasini qiyma-qiyma qilibdi.

Bir chekkada ularni kuzatib turgan Xir-xir ham maqtanib qolibdi:

«Kitobda piyoz, sholg‘om, kartoshka surati bor ekan, hammasini yedim».

Pi-pi ham qiziqib ketib, kitobdagi barcha suratlarni yeb chiqibdi. Qag‘-qag‘ ham bo‘sh kelmabdi. Olcha, gilos, yong‘oq, jo‘xori rasmlarini cho‘qib kitobni ilma-teshik qilib tashlabdi.

O‘quv yili tugashi bilanoq Tovusxon o‘quvchilardan kitoblar yig‘ib olibdi. Chiy-chiy bilan Pi-pidan ham, Qag‘-qag‘dan ham juda-juda xafa bo‘libdi.

Ammo Moshvoy bilan Dik-dikdan xursand bo‘libdi. Ularni hamma-ga maqtabdi. Chunki ular kitoblarni yirtmay, kir qilmay, ozoda saqlagan, yaxshi tutishgan ekan. Tovusxon Dik-dikka bitta sabzi, Moshvoyga esa issiqqina bo‘g‘irsoq mukofot beribdi va suratlarini namunalilar qatoriga ilib qo‘yibdi.

SAYOQ BOLA

Rauf TOLIB

Bir bor ekan, bir yo‘q ekan, bir Tuflijon bo‘lgan ekan. O‘sha Tuflijonchi, men bo‘laman. Tojivoy (hurmatli xo‘jayinim) meni kiyvolib sevinchdan o‘yinga tushganini ko‘rsangiz. Meni kiyvolib, burni tanqaygancha, ko‘chaga chiqdi. Aksiga olib, ko‘chada pashsha ham ko‘rinmasa-ya? Shunaqa, Tojivoy uch-to‘rt kun hurmatimni joyiga qo‘ydi-yu...

Tojivoy har kuni qayoqqa borsa, men ham o‘shayoqqa boraman. Bugun ham u bilan maktabga yo‘l oldim. Qo‘ng‘iroq chalinib, dars boshlandi. O‘qituvchi jon kuydirib gapiryapti-yu, Tojivoy o‘rtoqlari bilan pichirlashib o‘tiribdi. Meni ham bitta-yarimta bilan gaplashgim kelib ketdi. Qarasam, yonginamda qo‘shni Tufli turibdi.

— Salom, — dedim sekin unga.

— Salom, — dedi u ham.

— Bugun qayoqqa bormoqchisizlar?

— Tushdan keyin to‘garakka boramiz. Xo‘sh, o‘zingchi?

— Bilmasam.

— Voy, chap jag‘ing sal qiyshayibdimi?

— Hm, — dedim iymanib.

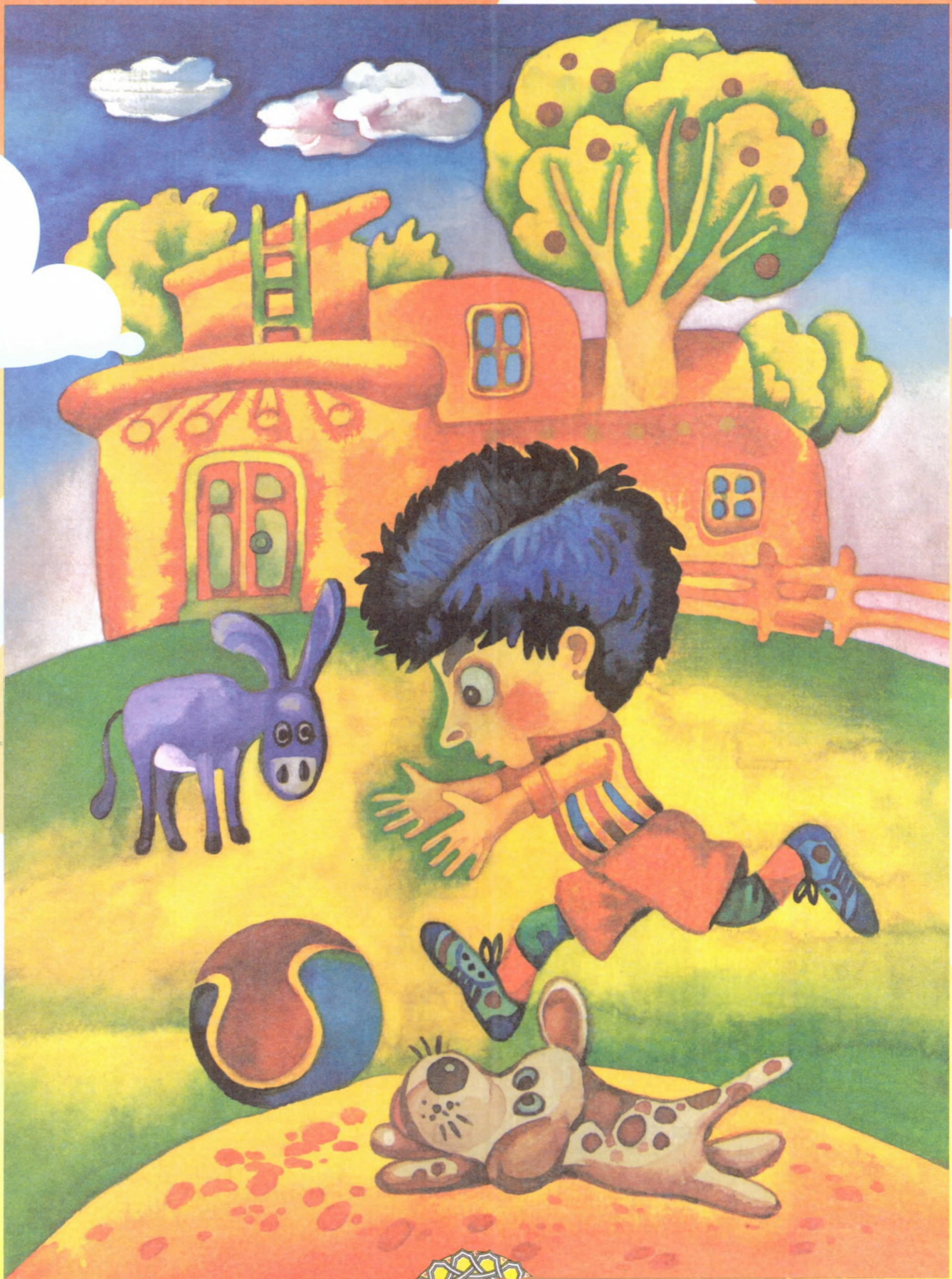
Shu payt tanaffusga qo‘ng‘iroq chalinib qoldi. Dars tugaganiga achinib ketdim. Axir maza qilib dam olayotgan edim-da.

Uyga kelgach, Tojivoy papkasini derazadan ichkariga uloqtirib yuboradi. Ko‘chaga chiqdik. O‘nqir-cho‘nqir, shag‘alli maydondan yurib ketdim. Shu yo‘l yaqin emish. Ketyapmiz, ketyapmiz. Har qadamda yuzimni toshlarga urib olaman, desangiz. Shu payt oldimizdan kattakon ko‘lmak chiqib qolsa bo‘ladimi? Tojivoy bir sakragandi, ko‘lmakning qoq o‘rtasiga kelib tushdik. Suvdan shalvirab chiqdim. Yuzim loy, iflos.

Kech bo‘lgach, Tojivoy apil-tapil yechib, uloqtirib yuborgach, charchab, yerga cho‘zilaman.

Mana, darsda o‘tiribman. Dars sira tugamasa, deyman. Sababi, tinchman.

Darsdan keyin to‘g‘ri yo‘l buyoqda qolib, yana qurilish maydoni tomon yurdik. Falokat oyoq ostida deganlari rost ekan. Shu payt nimagadir qoqilib, Tojivoy yuztuban yiqildi. Tizzalari shilingan, voyvoylab o‘rnidan turolmay qoldi. Ajab bo‘ldi, xo‘p bo‘ldi. Sayoq yurgan tayoq yeydi, deb shunga aytsalar kerak-da!

Musavvir
Feruza
Basharova

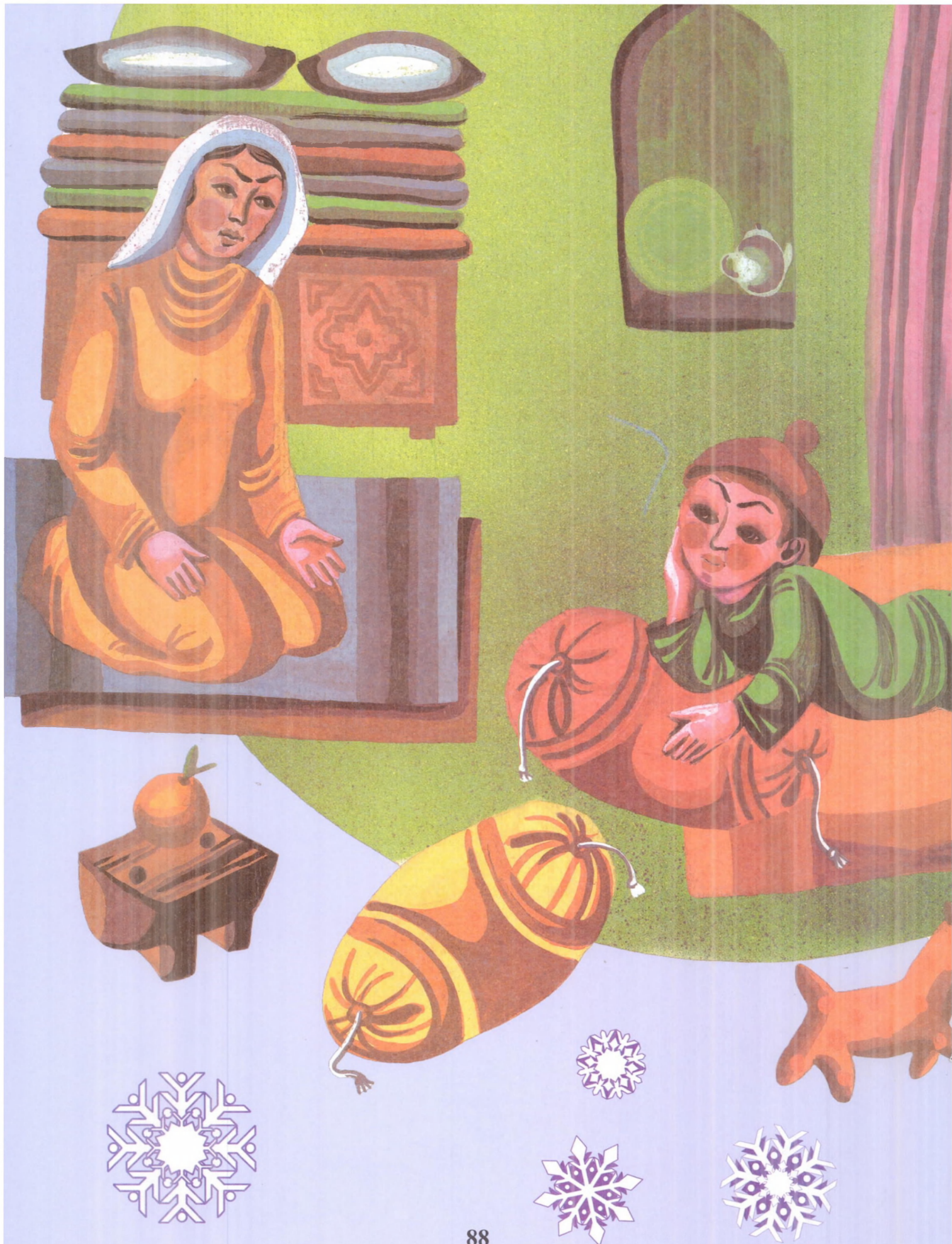

FOZIL ZOHID

QOR

AFSONASI

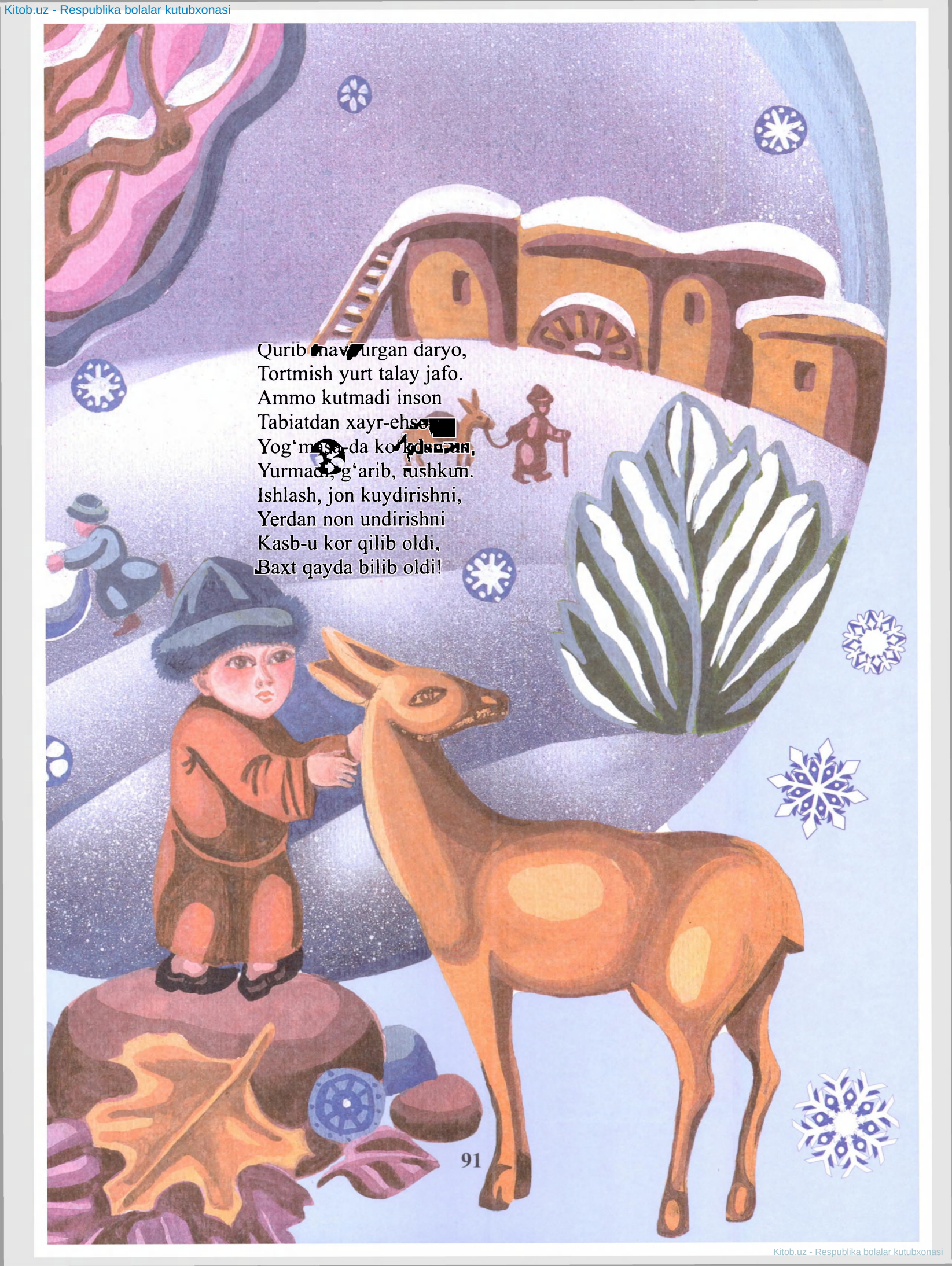
QOR AFSONASI

Oppoq qor pag'a-pag'a —
 Tinmadi yog'a-yog'a.
 Derazadan qarayman
 Va momomdan so'rayman:
 — Atying, qor nega oppoq?
 Momom der: — O'zi shundoq.
 So'roqlayman men takror:
 — Nima uchun yog'ar qor?
 Qish keldimi, har qachon
 To'shar oppoq dasturxon?
 Momom qolib birpas jim,
 Deydi: — Shoshilma, o'g'lim.
 Salgina katta bo'lsang,
 Yetti yoshingga to'lsang,
 Sen maktabga borasan,
 Barin bilib olasan.
 Hozir-chi, senga, qo'zim,
 Tinglasang o'ltirib jim,
 Ul oppoq qor haqida,
 O'shal asror haqida
 Bir ertak bor, aytaman,
 Ko'p qadimga qaytaman.
 ... Bir zamonlar tabiat
 Bebadal-u beminnat
 Borliqqa yoyib butun —
 To'kar ekan ko'kdan un.
 O'tgan chog'i oltin kuz,
 Dasturxondek, dala-tuz
 Un bilan to'lar ekan,
 To'kinlik bo'lar ekan.
 Har kim qo'lda qop bilan,
 Qanoat, insof bilan
 Bir xirmonga kelarkan,
 Keragicha olarkan.
 Qish bo'yi har xonadon
 Yasharkan to'q-farovon.
 Ammo bu saxovatda —
 Ko'kka xoc bu odatda
 Ajib bir sir bor ekan —
 Bir hikmatga yor ekan:
 Toki har bir insonning —
 In'om tilagan jonning

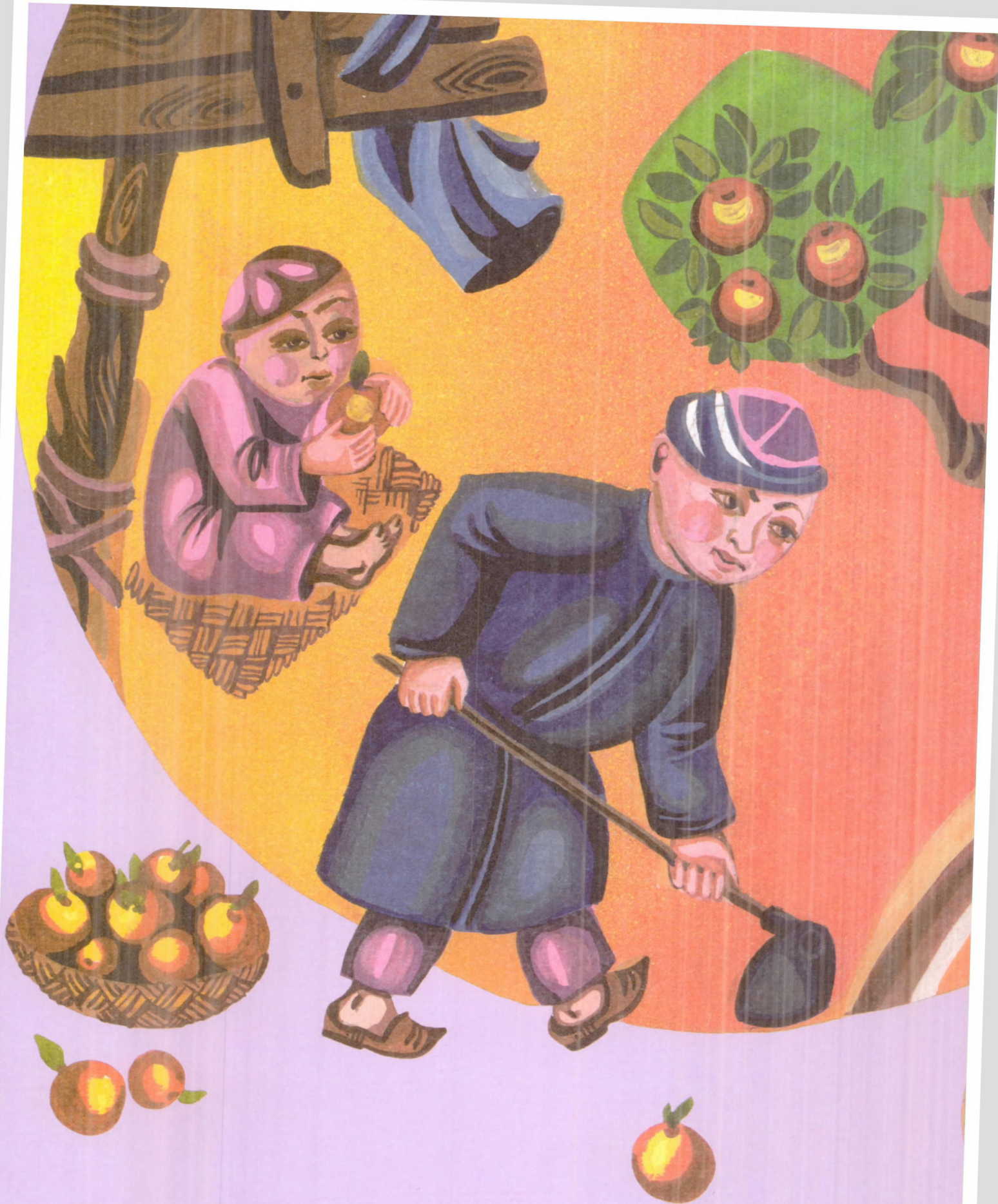
Qalbi pok bo'sin ekan,
 Qorday oq bo'lsin ekan.
 Shunday kechdi ko'p zamon.
 Kechdi ko'p davr-u davron.
 Qish zo'raygan pallalar,
 Kamayganda g'allalar,
 Ko'kdan un yog'averdi,
 Rizq-u ro'z oqaverdi.
 Lek bor edi el aro
 Bir kimsa ichi qaro.
 Ochko'z, ko'ngli tor edi,
 Tayyorga ayor edi.
 Tabiatning himmatin,
 Qishda bergan ne'matin
 Keragidan oshirib,
 Yoz uchun ham yashirib,
 Qo'ymoq istadi u shum,
 Biron joyga etib gum.
 Ko'zlarida suq yonib,
 Muz yonib, sovuq yonib.
 Dalani toptayverdi,
 Unlarni qoplayverdi.
 Uning bu talashidan,
 Muz kabi qarashidan,
 Yerni qoplab yotgan un
 Muzga aylanmish butun...

* * *

Tong otishi bilanoq,
 Kun balqishi bilanoq
 Muzlarga nur tegipti,
 Biroz hovur tegipti.
 Va oxir oq dasturxon
 O'shal un — to'kin xirmon
 Erub soyga do'nipti,
 Qora loyga do'nipti.
 Shu-shu hatto ko'kdan ham
 Endi qish kelsa har dam
 Unmas, qor yog'ar bo'pti,
 Tabiat o'jar bo'pti...
 Shunday deb momom tag'in —
 Yakunladi ertagin:
 — Shu ochko'zning nafsidan,
 Shu yomonning kasridan

Qurib mavjurgan daryo,
Tortmish yurt talay jafo.
Ammo kutmadi inson
Tabiatdan xayr-ehso,
Yog'masa-da ko'nduram,
Yurmadi, g'arib, tushkun.
Ishlash, jon kuydirishni,
Yerdan non undirishni
Kasb-u kor qilib oldi,
Baxt qayda bilib oldi!

MOMOMNING ERTAGI

Bor ekanda, yo‘q ekan,
 Och ekanda, to‘q ekan.
 Burun o‘tgan zamonda,
 Gurlan degan tomonda
 Yashar edi Boybo‘ri,
 Bor edi yolg‘iz o‘g‘li.
 Oti ekan Boynazar,
 Erka ekan shu qadar.
 Savlati-ku soz ekan,
 Lekin aqli oz ekan.
 Yetib maktab yoshiga,
 Ilm kirmabdi boshiga.
 Savod chiqmay olifta,
 To‘xtab qopti “alif”da.
 O‘tar edi oy-kunlar,
 O‘rganmadi ish-hunar.

Otasining boyligi,
 Yana hotamtoyliqi —
 Mag‘rur qilgandi uni,
 O‘ynab o‘tardi kuni.
 Ko‘p edi jo‘ra-yoron,
 Do‘sti jonmas, do‘sti non...
 Boynazar — misli chiroq,
 Do‘stlar parvona har choq.

Bazmlarda u hilol,
 Boshqalar yulduz misol,
 Ne desa ham haqi bor.
 So'zi topar e'tibor.
 Yolg'on-yashiq bo'lsa ham,
 Og'zi qiyshiq bo'lsa ham
 Boyning o'g'li so'zlardi,
 Ma'qullardi "do'stlari".
 Xushomadga bo'lmay had,
 Ta'zimlar ham qatma-qat —
 Boynazar mamnun chandon,
 O'zi xon, o'zi sulton...

* * *

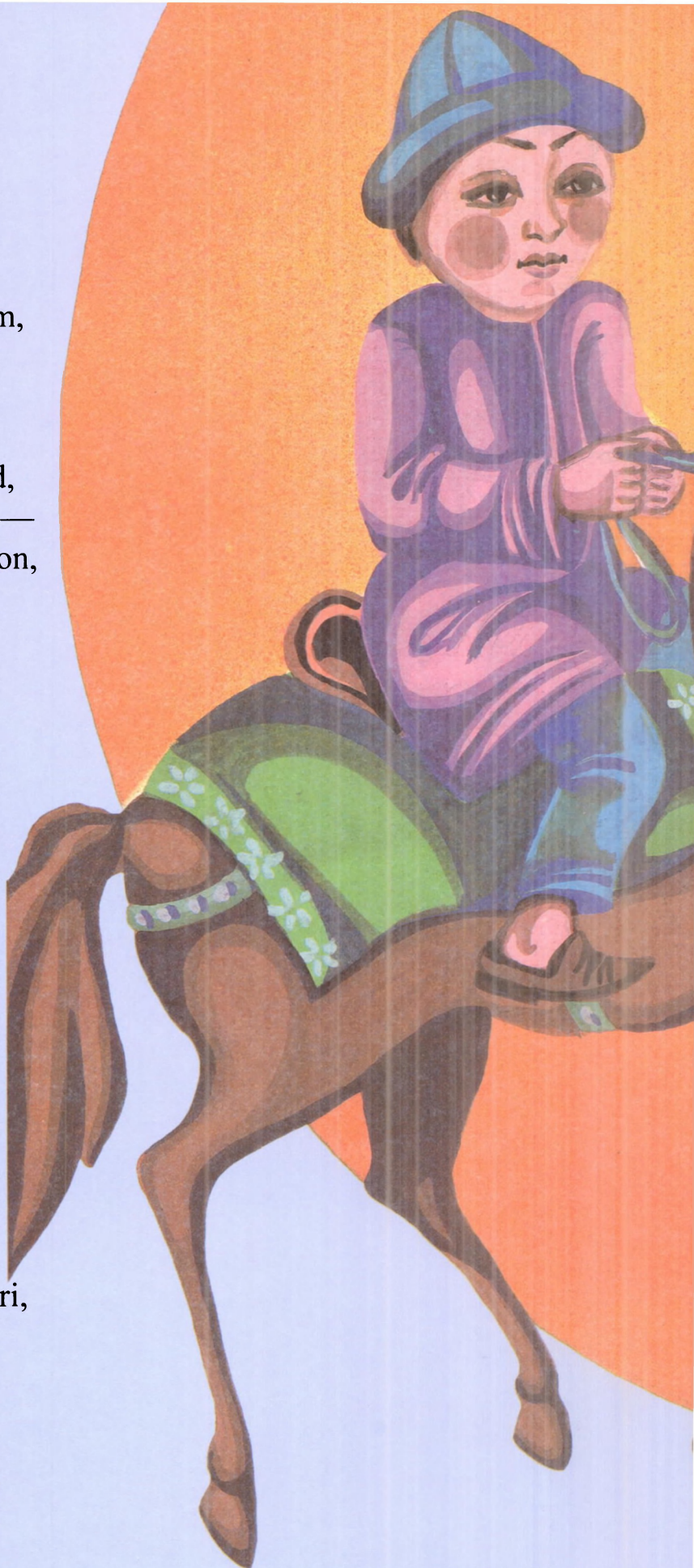
Ota-chi, jon-dilidan
 Farzandining fe'lidan
 Aziyat tortar edi,
 Tashvishi ortar edi.
 Qilardi nasihatlar,
 Qilardi o'git-pandlar.
 Lekin ota pandlari
 Yelga uchardi bari.
 Aqlga kirsza zora,
 Yolg'iz farzand!

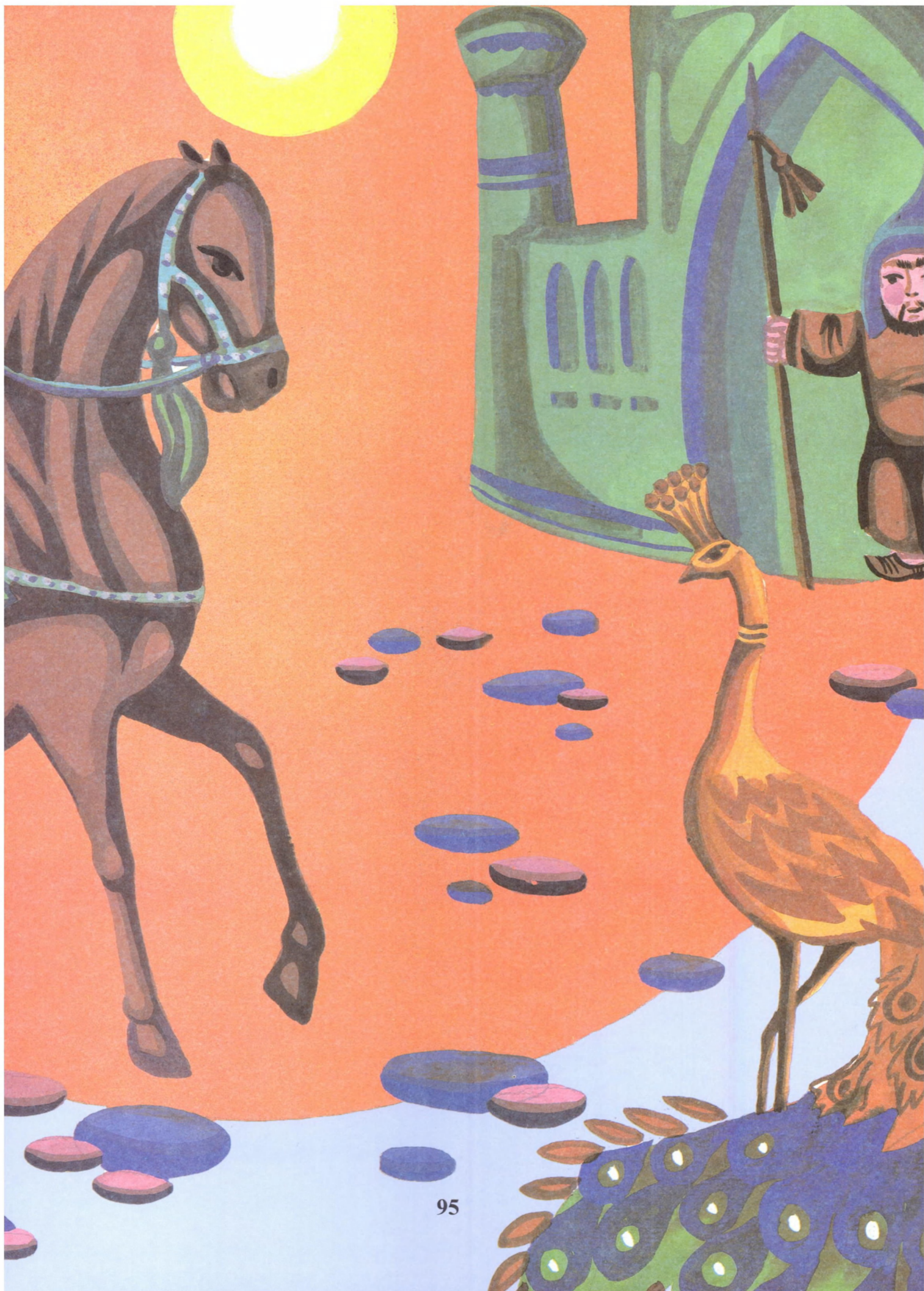
Ne chora?!

Bir kun debdi

Boybo'ri:

— Ey o'g'lim, ko'zim nuri,
 Yoshim to'qsonga to'ldi,
 Umrin fasli kuz bo'ldi.
 Dunyodan oldim haqim,
 Yaqindir ketar vaqtim.
 Sen esa g'aflatdasan,
 Aysh ila ishratdasan.

Bundoq hayot kechirsang,
 Bir kun bo'lur holing tang.
 Qo'ldan ketib mol-dunyo,
 Bo'lgaysan oxir gado.
 Yor-ulfat qochib yiroq,
 Oshnang bo'lur g'am-firoq,
 Tentirarsan xor-u zor.
 So'zing topmay e'tibor,
 Burding ketib el aro,
 Bo'lajaksan masxara.
 Oqibat, to'ysang jondan,
 O'tsa tig' ustixondan,
 Ahvolingdan or qilib —
 O'lmoq bo'lsang osilib,
 Arqon topmay bir quloch,
 Birovga bo'lma muhtoj.
 Otxonaga kirib boq,
 Yasab qo'ydim bir sirtmoq...
 Ota ko'z yumdi. Biroq,
 O'chmadi uyda chiroq,
 Qurisa ham keksa tol,
 O'rnida qoldi «nihol».
 Qatorda bor Boynazar,
 «Ot o'rnini toy bosar».
 Shu edi el og'zida,
 Shu ma'no gap mag'zida.
 Ammo yonsa ham chiroq,
 Nuri edi xiraroq.
 Avvalgi kori-bori,
 Shu fe'li, shu atvori,
 Yashar edi Boynazar
 Chor tarafga sochib zar.
 Bazm qurdi, aysh surdi,
 Mol-mulkini sovurdi.
 Kunlar o'tdi paydar-pay,
 Qimor o'ynab, ichib may.

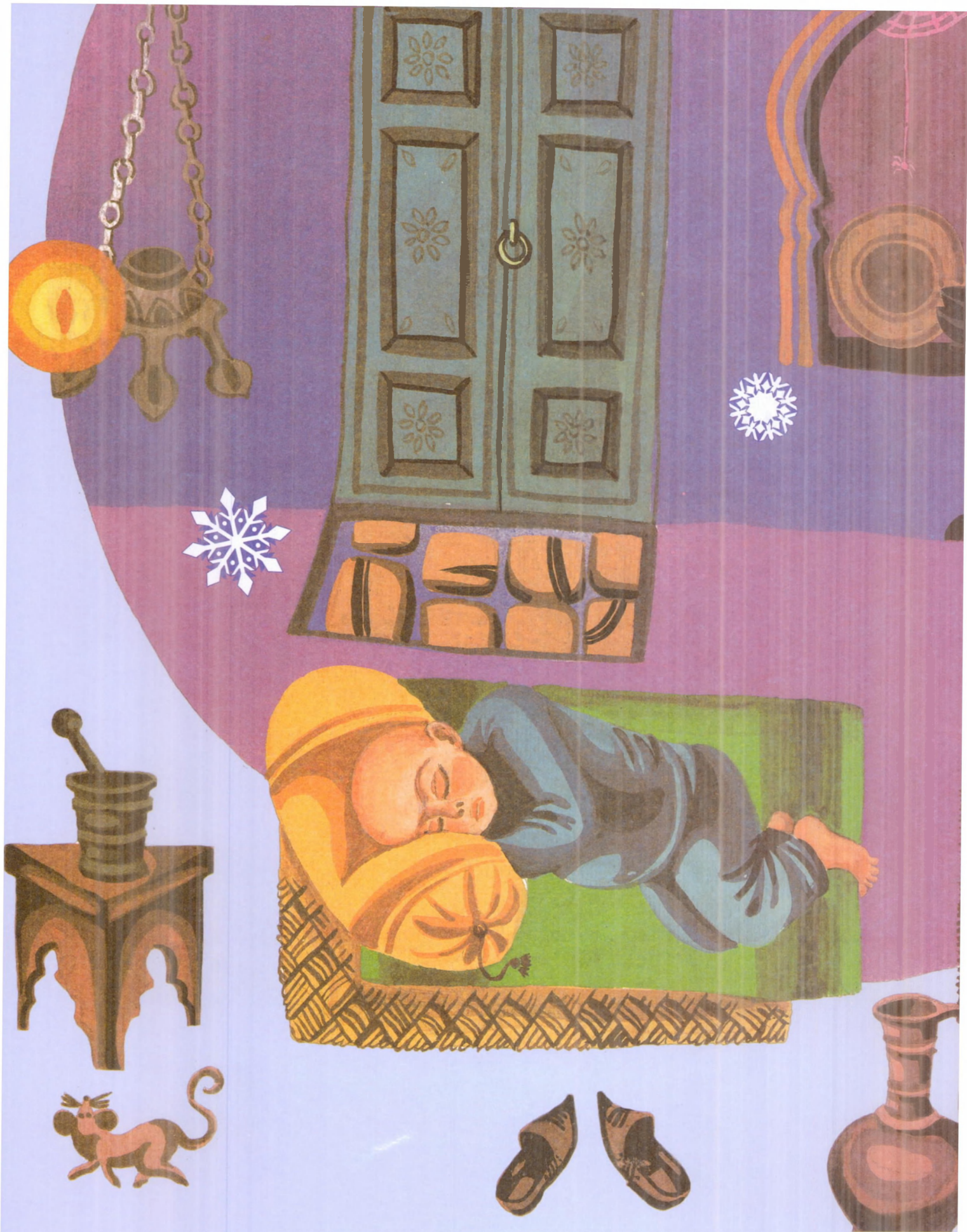
Qo'yi, moli ham oti,
 Otasining bisoti
 Uchdi bari havoga,
 O'xshab qoldi gadoga.
 Na halovat, na huzur,
 Qorni to'ysa ming shukur.
 Do'stlar iltifoti ham
 Yo'q bo'lib ketdi kam-kam,
 U ko'zlarin yoshladi,
 Xor-zor yashay boshladi.

* * *

Bir kun u yotib qoldi,
 Och-nahor o'ysa toldi:
 «Aqldan ozdimmi yo?
 Tugaldim, to'zdimmi yo?
 Mendek qashshoq, darbadar
 Elda bo'lmas mo'tabar.
 Bir devona, tentakman,
 Kimga endi kerakman?
 Bu yurishdan afzalroq,
 Endi osilmoq, o'lmoq».
 Shu bo'ldi ixtuyori,
 Qasdi jon-qalb qarori.
 Yostiqa bosib yuzin,
 Esladi ota so'zin:
 «Bir kuni to'ysang jonga,
 Yetsa tig' ustixonga,
 Ahvolingdan or qilib,
 O'lmoq bo'lsang osilib,
 Arqon topmay bir quloch,
 Birovga bo'lma muhtoj.
 Otxonaga kirib boq,
 Yasab qo'ydim bir sirtmoq...»

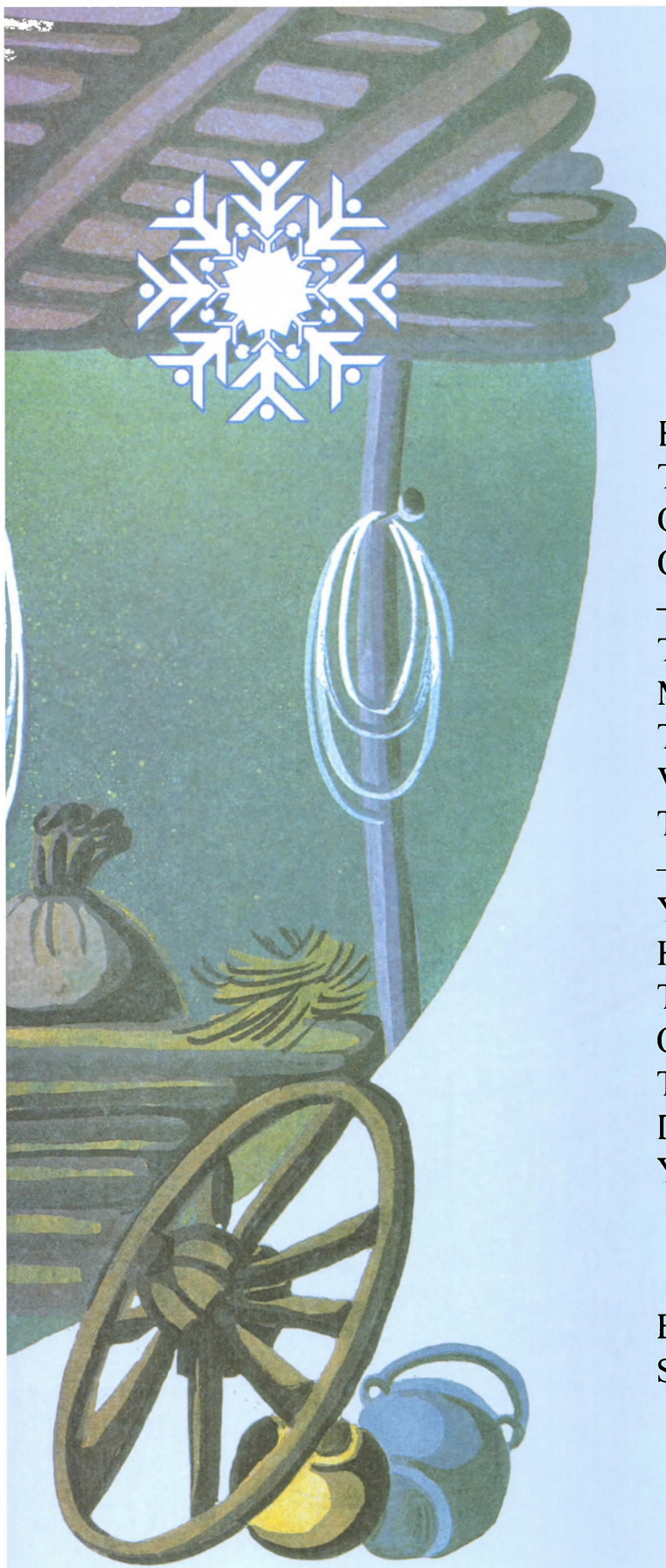

* * *

Otasi aytganidek,
Tayinlab ketganidek,
Qasd qilgani joniga,
Keldi sirtmoq yoniga.
Yumdi ikki ko'zini,
Dorga osdi o'zini...
Birdan... Uzildi arqon,
Yerga yiqildi o'g'lon, —
Boshiga zar sochildi,
Ko'zi moshdek ochildi:
Ko'rsa, sirtmoqning uchi
Qutichani ochguvchi —
Murovatga payvand ekan,
Tilsimga monand ekan!
Siri shuki; alqissa,
Agar sirtmoq tortilsa,
Tilla quti ochilar,
Ustidan zar sochilar!
Bu ne hikmat, ne tilsim?
Bundoq ixtironi kim —
Kashf qilmoqqa qodir?!
— Bu otadir, otadir?!

* * *

Boynazar edi hushyor —
Turardi ko‘nglida or.
Qalbida ajib his-la
Otajonini eslar:
— «O‘zi ketsa ham o‘lib,
Tuproq ichra ko‘milib,
Mehr-shafqati o‘lmabdi,
Tuproqqa ko‘milmabdi...»
Va u zarlarni titib,
Topib oldi bir maktub:
— O‘g‘lim, mehnat qilmay hech
Yallo qilsang erta-kech
Holing shunday bo‘lar tang:
Tog‘ chidamas yeb yotsang.
Oshna bo‘lsang yer bilan,
Topganingni el bilan
Doimo ko‘rsang baham
Yuz o‘girmaydi el ham...

* * *

Ertakni aytib momom,
Shu bilan qildi tamom.

Musavvir
Feruza
Basharova

BUG'DOY BOSHOG'I

Hikoya va ertaklar

KAPALAK

Kapalak oqshom chog'i dunyoga keldi. Ko'z ochgan zahoti o'ziga vatan bo'lgan bargni tark etib pirillab yuqoriga ko'tarildi. Kapalak uchib borarkan, oy va yulduzlarga hayrat bilan boqardi. Shunda u nur sohib turgan bir narsani ko'rib qoldi. «Oftob shu bo'lsa kerak», — deb o'yladi kapalak. Lekin u oftob emas, chiroq edi.

— Shoshilma, kapalakjon, to'xta! Agar unga tegib ketsang, kuyib qolasan-a!

KAPALAKNING DARYODA SUZGANI

Oppoq kapalak daryo uzra uchib borardi. Kimdir suvga qip-qizil gulni tashlab yuborgan ekan. Kapalak uni ko'rib, shartta qo'ndi. Qanotlarini yoyib, gul ustida o'tirgancha suzib ketaverdi.

Daryo bo'ylab uchib borayotgan qaldirg'och uni ko'rib, juda hayron bo'ldi. «Nima gap o'zi? Kapalak qanday qilib suzishni o'rganib olibdiykan?» Qaldirg'och pastga sho'ng'ib, qanotlarini suvga urdi. Suv to'lqinlandi. Gul chayqaldi. Unga qo'shilib kapalak ham tebrandi. Suvda suzib yurganidan juda maroqlandi u.

KAPALAKKA TIKAN KIRMASIN

Zoya degan qizaloq bog'da sayr qilib yurib, zarang daraxtining oldiga kelib qoldi. Uning shoxlari g'ij-g'ij tikanak edi. Atrofida esa chiroyli kapalak uchib yurardi. Zoya uni ko'rdi-da: «Voy, qo'rqmaydi-ya! Tikanakka urilib ketsa nima bo'ladi?» — deb o'yladi.

So'ngra zarang shoxlaridagi tikanlarni birin-ketin sindirishga tushdi. Bittasini sindirdi, ikkitasini sindirdi, uchtasini...

Unga onasining ko'zi tushib qoldi.

— Nima qilyapsan, qizim? Tikanlarni nega sindiryapsan?

— Kapalakka kirib ketmasin, deyapman! — javob berdi Zoya.

— Kapalakka rahming kelgani yaxshi, qizim, — dedi onasi. — Lekin tikanlarini olib tashlasang, zarang ham yasholmay, qurib qoladiku.

Onasining bu gapidan keyin Zoya o'ylanib qoldi.

BINAFSHA BILAN BOLARI

Binafsha bilan bolari o'rtoq bo'lishdi. Binafsha kecha-kunduz dalada yashnab turar va o'zining binafsharang ko'zi bilan olamga xursand boqardi. Bolari esa o'z uyasida yashar, kuniga bir necha marta o'rtog'ining qoshiga uchib kelib, sharbat yig'ib ketardi. Binafsha uni har ko'rganda xursand bo'lardi.

Lekin bir safar bolari uchib kelsa, binafsha yuzini to'sib, boshini quyi solib olibdi.

— Nega yuzingni yashirib, boshingni egib olding? — deb so'radi bolari.

— Voy, o'rtoqjon, — dedi binafsha. — Qoch uyingga, tez uch! Hozir jala boshlanadi!

Bolari shoshib uchib ketdi. Rostdanam, uyiga kelgan zahoti jala quya boshladi.

CHUG'URCHUQ KELDI

Sokin bahor tongi. Hali quyosh chiqmagan, faqat ufq salgina qizarib kelayotgan edi.

Zarang daraxtining yalang'och shoxiga kelib qo'ngan chug'urchuq baralla kuylay boshladi. U uzoq issiq o'lkalardan qaytib kelgandi.

Qadrdon inini topib olganidan xursand bo'lib, ~~chor~~-atrofga jar solardi:

— Men qaytdim-u bahor keldi!

Chumchuq chug'urchuqning ovozi o'z uyasida turib eshitib qoldi. ~~U~~ somon uyumining bir chetidagi yumshoq to'shamada uxlab yotar, odatda bunchalik saharlab uyg'onmasdi. Lekin chug'urchuqning ovozidan ~~sevga~~ ~~sevga~~ tortdi. Narigi to'shamada yotgan chumchuqxonni uyg'otib dedi:

— Chug'urchuq qaytibdi. Endi har kun barvaqtroq uyg'onmasak bo'lmaydi. Yemak topish qiyinlashadi. Chug'urchuq hamisha birinchi bo'lib don-dunlarni terib ketadi...

Chumchuqxon bir esnab, javob berdi:

— Chug'urchuqvoy baraka topsin, ~~sizga~~ o'xshagan dangasalarni uyg'otadi.

NILUFAR QAYERDA UXLAYDI?

Nilufargulni bilasiz, suvda o'sadi. Quyosh chiqsa, unga qarab shodlik bilan gulbarglarini ochadi.

Bir kuni uning oppoq guliga kapalak qo'ndi. Oqshom tushib qolgani uchun uning ustida tunamoqchi bo'ldi.

— Kapalakjon, tezroq ustimdan tush, o'zingga boshqa guldan qo'noq top, — deb qoldi birdan nilufar tilga kirib. — Men suv ostida uxlayman.

— Nega? — hayron bo'lib so'radi kapalak.

— Chunki u yerdagi o'rnim juda yumshoq.

Nilufar shunday deb, gulbarglarini yig'di-da, uxlagani suv ostiga kirdi. Kapalak esa qirg'oqqa qarab uchib ketdi.

BOLARI MARVARIDGULNI QANDAY TOPADI?

Bolari inidan chiqib, uchib borarkan, atrofga diqqat bilan quloq soladi. Shunda, uzoqlardan kelayotgan qo'ng'iroqchalarning jarangini eshitadi. Shu ovoz kelgan tomonni mo'ljallab uchib, o'rmonga yetib keladi.

U hech yanglishmaydi. Qo'ng'iroqchalar ovozi marvaridguldan taraladi. Shoda-shoda gulining har bittasi xuddi kumush qo'ng'iroqchalarga o'xshaydi. O'rtasida tilla bolg'achalari ham bor. Bolg'achalar silkinib, gulbargga uriladi, natijada bolarilar yashaydigan joygacha mayin ovoz eshilib turadi.

Marvaridgul ana shunday qilib bolarini chaqiradi. Bolari uchib kelib, uning sharbatini ichadi-da:

— Rahmat senga, — deydi.

Lekin marvaridgul javob bermaydi. Faqat yerga qaraydi.

BUG'DOY BOSHOG'I

Sergeyning Maksim akasi Sovet Armiyasi safiga xizmat burchini o'tash uchun ketdi. Tez orada undan xat keldi. Xatida xizmat joyining

juda olisda, dengiz bo'yidaligini yozibdi. Hech narsa uylaridagiga o'xshamasmish; bir yog'i xarsangtoshlar, bir yog'i cheksiz va sovuq dengiz emish.

«Sergeyjon, — debdi xatining oxirida akasi. — Sen dalaga chiqib, bir dona bug'doy boshog'idan uzgin-da, konvertga solib, menga jo'natib yubor».

Sergey dalaga borib, bug'doy boshog'ini uzdi-da, unga qarab o'y-lanib qoldi: «Shu oddiy boshog'ning nima siri bor? Akamga nimaga kerak ekan?»

Sergey boshog'ni konvertga solib, xat yoza boshladi: «Akajon, boshog'ni shunday uyimizga tutash bug'doyzordan uzdim...»

Sergey shu gaplarni yozayotib, nima uchun akasi bug'doy boshog'i yuborishini so'raganini darrov tushundi.

TIPRATIKAN BILAN TILLAQO'NG'IZ

Tipratikan ignalarining ustiga bitta olmani ortib, o'rmondan keta-yotgan ekan. Bunday qarasa, nimadir yaltirab, yorug'lik taratyapti. Bu tillaqo'ng'iz ekan. Tipratikan o'ziga-o'zi shunday debdi: «Kel, shuni olib ketay, kechalari uyimni yoritib tursa, bolalarim qorong'ida qo'rqib o'tirmaydi».

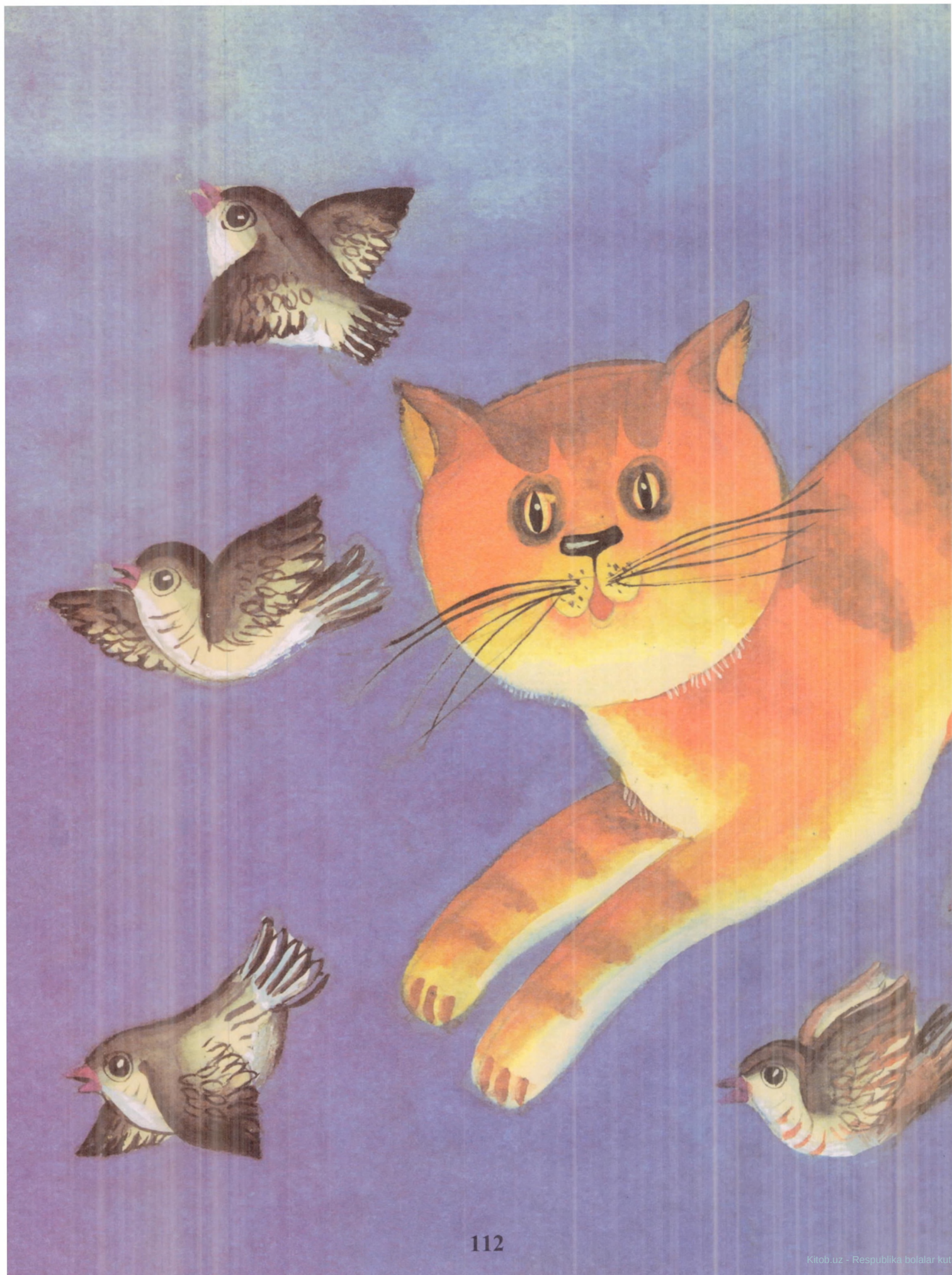
Shunday qilib, tipratikan qo'ng'izni uyiga olib kelibdi. Uyi yop-yorug' bo'libdi. Bolalari sevinib:

— Voy, yorug'ligini! Endi rasmlarni tomosha qilsak ham bo'ladi, — deyishibdi.

TURNAGA O'XSHAB SAYRAGAN QURBAQA

Bir kuni qurbaqa botqoqda o'tirib, turnaning sayrashini eshitib qolibdi. Unga bu ovoz juda xush yoqibdi.

«Turnaga o'xshab sayrashni o'rganaman. Hammadan ajralib tur-sam, jami qurbaqa zoti meni ko'rib havas qiladi», deb o'ylabdi u.

Qurbaqa erta-yu kech urina-urina, oxiri turnaga o'xshab sayrashni o'rganib olibdi. Qurbaqalar unga o'z tillarida gapirishsa, o'zini tushunmaganga solib, turnaga o'xshab javob qaytararkan. Unga dashnom berishibdi:

— Sen ham bizga o'xshagan qurbaqasan. Nega o'zimizning tilda gaplashging kelmaydi?

Qurbaqa bo'lsa shunday javob qilibdi:

— Ehtimol, qanot chiqarib, turnaga o'xshab uchib ketarman...

MUSHUKNING UYALGANI

Mushuk eshikdan asta tashqariga chiqdi. Charaqlagan oftob ko'zlarini qamashtirib yubordi. Shu payt qulog'iga chumchuqlarning chirqillashi eshitildi-yu, birdan sergak tortdi. Hovlining chetan devori ustiga bir gala chumchuq qo'nib turar edi. Mushuk asta o'sha tomon yurdi. Yaqinlashib keldi-da, bitta chumchuqni mo'ljallab, shartta tashlandi. Lekin chumchuq pirr etib uchib ketdi. Mushuk bo'lsa chetan devorning naryog'idagi ko'lmakka shalop etib tushdi. Jiqqa ho'l bo'ldi.

Izza bo'lgan mushuk uyali, uyi tomon qayta boshladi. Chumchuqlar esa omadi kelmagan mushukning ustidan u yoq-bu yoqqa chirqillab uchib o'tishardi. Mushukni masxara qilishardi shekilli.

MAQTANCHOQ XO'ROZ

Hovlida aylanib yurgan xo'roz osmondagi kamalakni ko'rib qoldi. Ko'rdi-yu, mag'rurlanib kuldi:

— Dunyodagi eng rangdor narsa mening dumim, — dedi. — U hatto kamalakdan ham chiroyli.

Shu payt birdan yomg'ir quydi. Xo'rozning dumi shalabbo bo'lib, naq yerga tegay deb, osilib qoldi. Xo'roz juda uyaldi. Indamay qo'noqqa ko'tarildi-da, ikkinchi maqtanmaydigan bo'ldi.

XO‘ROZGA TOJ NIMA UCHUN KERAK?

Xo‘rozimizning qip-qizil toji bor. Kechqurun tovuqlar qo‘noqqa chiqib joylashishlari bilan u o‘zining qip-qizil tojini oladi-da, rangdor dumini tarashga tushadi. Shuning uchun dumi to‘kislashib, paxmoq tus oladi. Tarab bo‘lgach, xo‘roz tojini yana boshiga qo‘ndiradi. Xo‘rozning kunduzi dumini yoyib, maqtanib yurishi ana shundan.

MUSHUK QOYIL QOLDI

Bir kampirning Mosh degan juda qari mushugi bor edi.

Kunlarning birida Mosh hovlida oftob taftida toblanib yotardi. Tumshug‘ini oyoqlarining ustiga qo‘ygancha, maza qilib mudrardi. Faqat onda-sonda dumini silkib, pashsha qo‘rib qo‘yardi.

Hovlida kichkinagina jo‘ja ham aylanib yurardi. To‘dasidan ajralib qolgani uchun tinmay chiyillardi. Shu payt jo‘ja mushukni ko‘rdi-da, chiyillashdan to‘xtadi. Asta yaqinlashdi-da, mushukning pinjiga kirib, ko‘zlarini yumdi. Badaniga issiq o‘tdi.

Mosh o‘ziga kimningdir suykalganini sezdi. Erinib ko‘zlarini ochib, jo‘jani ko‘rdi. Juda hayron qoldi. Bunaqangi qo‘rqmas jo‘jani umrida birinchi marta uchratishi edi. Hayratdan nima qilishini ham bilmasdi: bir qo‘rqitib, qochirib yuborsammikin yoki bag‘rimda isinib yota-versinmikan, deb o‘ylardi qari mushuk.

ONASI NEGA MAQTADI EKAN?

Olti yashar Lyudaning onasi ishga ketib, uyda o‘zi yolg‘iz qoldi. U hali maktabga bormasdi.

Onasi tovuqlarga don berib, gullarga suv quyishni tayinlagan edi.

Lyuda tovuqlarga don berdi, gullarga suv quydi. Keyin: «Onam ishdan charchab keladilar. Karam sho‘rva pishirib qo‘ysam, xursand bo‘ladilar», deb o‘ylab ishga kirishdi.

Sho'rva pishdi. Lyuda totib ko'rsa, pishirgan ovqati juda bemaza... Obbo, onasi urishadigan bo'ldi-da!

Onasi ishdan kelib, qizining ovqat pishirib qo'yganidan juda xursand bo'ldi. Karam sho'ravadan o'ziga suzib oldi-da, maqtab-maqtab icha boshladi:

— Voy, qizginam-ey! Biram mazali ovqat tayyorlabsanki!

Lekin Lyuda o'z quloqlariga ishonmasdi. Axir, pishirgan karam sho'rvasining bemazaligini o'zi yaxshi bilardi-da!

«Qiziq, onam nega buncha maqtaydi?»

YURKANING QO'RQIB KETGANI

— Bog'dan olma terib kelgin, o'g'lim, — dedi onasi kech-qurun Yurkaga.

Yurka boqqa bordi. Daraxt ustiga chiqib, savatni to'ldirib olma terdi. Yerga tushib ketgan bitta olmani ham olib, endi uyga qaytmoqchi bo'lib turgandi, bir qop-qora, dumaloq narsaga ko'zi tushib qoldi. Shunisi qiziq ediki, bu qora narsa qimirlab ham qo'yardi.

«Bu nima bo'ldi ekan?» — o'yladi hayron qolgan Yurka. Engashib, asta ushlamoqchi bo'lgandi, qo'lga tikan sanchildi. Yurka qo'rqqanidan baqirib yubordi. Qo'lidagi savatini ham tashlab, ura qochdi.

Dumaloq, tikanli qora narsa haqida gapirib bergandi, onasi kulib yubordi:

— U tipratikan-ku, o'g'lim!

Yurka savatini olib kelish uchun boqqa qaytdi. «Endi tipratikanni ko'rsam, qo'rqqamayman», — deb o'yladi o'zicha. Lekin daraxtning tagiga borib qarasa, tipratikan ham yo'q, yerga tushgan olma ham, faqat savati turibdi.

Tipratikan bilan olma qayoqqa ketdiykin-a?

NIMA, BEMAZAMI?

Bolalar qushlarga don berish uchun daraxtga in oʻrnatishgan edi. Har kuni u yerga pista, bugʻdoy, chittaklarga esa qotirilgan yogʻ boʻlaklari tashlashardi. Mana, bugun ham bir parcha yogʻni ipga bogʻlab osib qoʻyishdi.

Dmitriy chittakning yogʻ yeyishini juda-juda koʻrgisi keldi. Pana-roq joyga yashirinib kuzata boshladi.

Hademay chittak uchib keldi. Osilib turgan yogʻning u yogʻiga-bu yogʻiga oʻtib, choʻqilay boshladi. Bir choʻqilab, bir sayraydi. Bir choʻqilab, yana sayraydi.

«Yogʻ uchun rahmat aytyapti shekilli», — deb oʻyladi Dmitriy.

Chittakni yanada shirinroq narsa bilan mehmon qilgisi keldi uning. Dmitriy ichiga pishloq solib pishirilgan chuchvarani juda yaxshi koʻrardi. Shuning uchun uydin bitta chuchvara olib chiqib, in oldidagi taxtachaga qoʻydi.

Lekin chittak unga qarab ham qoʻymadi. «Bemazamikan?» — deb oʻyladi Dmitriy.

Afsuski, u chittakning chuchvara yemasligini bilmasdi.

KUZ OLTIN POPUKLAR OLIB KELDI

Daryoning boʻyida ikkita sarvqomat, oppoq qayin oʻsadi. Yam-yashil shoxlari xuddi sochga oʻxshab yoyilgan. Betinim shamol bu sochlarni tarangani taragan. Barglar asta shivirlab, nimalarnidir gaplashishadi.

Bir kuni kechasi sovuq tushdi. Oʻt-oʻlanlarni qirov bosdi. Kuz keldi. U oqqayinlarga ham sovgʻa keltirgandi. «Qanday sovgʻa?» — deysizmi? Sovgʻalari — oltin popuklar edi. Qayinlar oltin popuklarni sochlariga taqib olishdi.

Quyosh chiqib, oʻt-oʻlanlarni qoplagan qirovni eritib yubordi. Lekin qayinlarning oltin popuklarini koʻrib, ularni taniyolmay qoldi. Keyin kulib yubordi. Ammo negadir qayinlar gʻamgin edi.

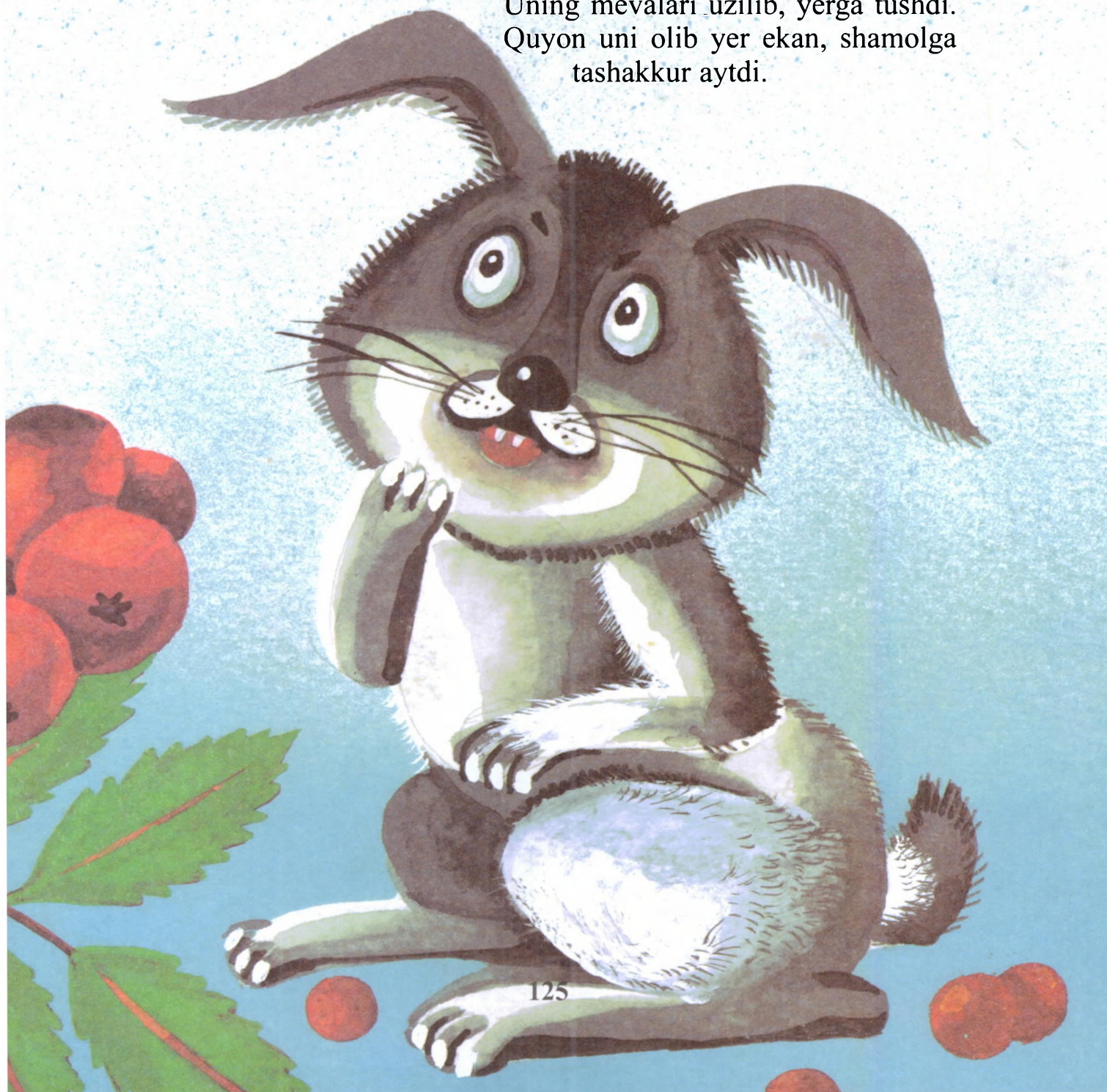

QUYON BILAN PARMANCHAK

Yerga qor tushdi. Quyoning biron narsa topib yeyishi ancha qiyinlashdi. Ovqat izlab yurarkan, birdan parmanchak shoxida kuzdan qolib ketgan qip-qizil mevalarga ko'zi tushib qoldi. Olib yeyish uchun u yog'idan o'tdi, bu yog'idan o'tdi, lekin bo'lmadi: bo'yi yetmadi. Shunda quyon: «Parmanchak, parmanchak, ozgina mevangdan ber», — deb iltimos qildi.

«Shamoldan so'ragin, zora uzib bersa», — deb javob qildi parmanchak.

Quyон shamoldan iltimos qildi. Shamol parmanchakni silkitdi. Uning mevalari uzilib, yerga tushdi. Quyон uni olib yer ekan, shamolga tashakkur aytdi.

PETRIKNING JAHLI CHIQDI

Petrik besh yoshga to'ldi.

Otasi unga urush yillari haqida gapirib, bir qizil askarning qanday jasorat ko'rsatganligini so'zlab bergandi. Qizil askar qattiq yaralangan bo'lishiga qaramay, jangni davom ettiribdi. Pulemyotidan tinmay o't ochib, dushmanlarning dodini beribdi...

Petrik daryo bo'yida o'ynab yurardi. U nay yasayman deb, qamish qirqib olmoqchi bo'lgandi, barmog'ini kesib oldi.

Barmog'i qonab ketdi. Petrik yig'lay boshladi.

Shunda birdan qizil askarning jasorati esiga tushib, Petrik uyalib ketdi. Yig'lamayman, deb rosa harakat qilsa ham ko'zidan yosh oqaverdi.

«Qo'rqoq ekanman-da!» — dedi o'ziga-o'zi jahli chiqib.

Jahli chiqqanini sezibmi, ko'zlari ham yosh to'kishdan to'xtadi, barmog'i ham og'rimay qoldi.

BOYQIZINI QUTQARDI

Yoz payti edi. Kunbo'yi quyosh qizdirdi-yu, birdan osmonni qora bulut qoplab, yomg'ir quydi.

Serbarg tut daraxti ostida o'tirgani uchun Vasilkoga yomg'ir ta'sir qilmasdi. Daraxt osti qup-quruq, atrofida esa allaqachon jilg'achalar har yonga yugura boshlagandi. Vasilko ana shunday jilg'alardan birining oqib kelib, bir chuqurchani to'ldirayotganini tomosha qilib turardi. Hademay, kichkina ko'lcha, uning o'rtasida esa kichkina orolcha ham paydo bo'ldi. Chunki chuqurchaning o'rtasida do'nglik bor edi. Suv ko'paygandan ko'payar, orolcha suvga ko'milib qolayozgandi.

Vasilko orolchaning ustida turgan jimitdek, qip-qizil boyqizini ko'rib qoldi. Qo'ng'iz orolchaning u boshidan bu boshiga zir yugurar-

di. «Nimaga uchib ketmaydi-ya?» — o‘yladi Vasilko, qo‘ng‘izchaga rahmi kelib.

Suv tobora yuqori ko‘tarilib, orolcha kichrayib borardi. Mana, besh tiyinlik tangadek quruqlik qoldi; bora-bora orolcha bir tiyinlik tangadek bo‘ldi. Boyqizining qimirlashga ham imkoni qolmay, bir joyda turgancha titrardi.

Vasilko yugurib tut tagidan chiqdi. Birpasda uning hammayog‘i shalabbo bo‘ldi. Lekin jimitdek go‘zal qo‘ng‘izchani qutqarib qoldi.

KECHKI OLMA

Kech kuz. Olya bilan Nina ismli egizak qizaloqlar olmazorda o‘ynab yurishardi.

Qizaloqlar ulkan olma daraxti tagiga kelishganida ajoyib manzarani ko‘rib, suyunib ketishdi: sarg‘aygan, yolg‘iz barg ostidan katta-kon olma ko‘rinib turardi.

— Qanaqasiga qolib ketgan ekan? — so‘radi hayron bo‘lib Olya.

— Hozir uni olamiz, — dedi Nina va olmani ohista uzdi.

Olya olmaning yolg‘iz o‘ziniki bo‘lishini juda-juda xohlardi-yu, aytishga uyalardi. Shuning uchun:

— Olmani sen olaqol, — dedi Ninaga qarab. Nina ham olmaning o‘ziniki bo‘lishini juda-juda xohlardi-yu, aytishga uyalardi. Shuning uchun:

— Yo‘q, sen olaqol, Olya, — deb javob berdi.

Xullas, olma qo‘ldan qo‘lga ko‘p marta o‘tdi, lekin opasingil uni kimga tegishini hal etisholmadi. Shunda, to‘satdan, ikkovining xayoliga bir xil fikr keldi. Sho‘x-shodon chuvillab, uyga yugurib borishdi-da, olmani onalariga berishdi.

Onalarining ko‘zlari sevinchdan porlab ketdi. So‘ng u olmani kesdi-da, ikkoviga teng bo‘lib berdi.

MARIYKANING XAYOLLARI

Bolalar bekinmachoq o'ynashardi. **Bilasizki**, bu o'yinda hamma bekinadi **bir kishi** esa ularni topadi.

Kichkina, ko'zlari ko'm-ko'k Mariyka **sambit** daraxtining ostiga yashiringandi. Kolya esa barchani topishga **kirishib** ketdi.

Mana, Kolya **Larisa**ni qidirib topdi. Larisa kulib, yashiringan joyidan chiqdi.

Kolya keyin Petrikni topdi.

Shunday qilib, yig'ilgan bolalar qanday yashirinishgani, Kolya ularni qanday topib olganini gapirib kulishar, lekin Mariyka bilan hech kimning ishi yo'q edi.

«Nega meni unutib qo'yishdi?» — dedi u o'ziga-o'zi.

Mariykani g'am bosdi.

«Sambitning ostida qolib ketsam-a? — deb o'yladi u. — Yo'z o'tadi, kuz o'tadi, qish keladi. Qor bosib, uxlab qolaman. Keyin bahor kelib, meni uyg'otadi. Ingichka sambit bo'lib o'sib chiqaman. O'tam-onam rosa qidirishadi. Kolya ham, Larisa ham, Petrik ham qidiradi. Lekin hech kim meni taniy olmaydi».

Mariyka shunday xayollarga bordi. Ko'zidan oqqan ikki tomchi yosh o't ustiga tomchi. Xuddi ana shu — ko'z yoshlari o't ustiga dumalab tushgan paytda, kimdir Mariykaning qo'llaridan ushladi. Bu Kolya edi. U Mariykani qidirib topgandi.

Musavvir
Laylo Basharova

TAQ-TUQ-TAQ, ESHIGINGNI OCH!

Bu voqea juda qadim zamonda bo'lgan ekan. Tog'lar orasidagi yolg'izgina bir kulbada chol bilan kampir yasharkan.

Kambag'alni davlati — uning farzandlari, deyishadi. Ammo bu ikki sho'rlikning na bolalari bor ekan, na boyliklari. Qahraton qish kunlari huvullagan kulbada yashash juda zerikarli bo'lib ketarkan. Sirasini aytganda, yoz kunlari havas qiladigan joyi yo'q ekan.

— Qanchadan qancha alla-yu ertaklarni yoddan bilaman, ammo ularni kimgayam aytardim? Ovozimni eshitib, daraxtdagi qushlar chirqillaydi, xolos, — der ekan kampir ko'zyoshlarini artib.

— Men esa bambukdan ajoyib beshik yasadim. Tog'dan esgan shabada uni tebratay deb yelib keladi, u esa bo'm-bo'sh, — der ekan chol chuqur-chuqur xo'rsinib.

Bir kuni chol o'tin tergani toqqa chiqib ketibdi, kampir esa daryo bo'yiga kir yuvgani jo'nabdi. Kampir bir payt mundoq qarasaki, daryoda lapanglab ikkita katta qovun oqib kelayotganmish. Bittasi toshbaqaga o'xshash qo'nq'ir tusli, bittasi quyoshga o'xshash tillarangli emish.

Kampir ularga qarab:

— Bemaza qovun, nari ket! Asal qovun, beri kel! — debdi.

Shunda quyoshga o'xshagan tillaranglisi shundoqqina kampirning oyog'i ostiga oqib kelib to'xtabdi. Kampir uni etagiga solibdi-da, uyiga jo'nabdi.

Shomga yaqin qaytgan chol yelkasidagi o'tinni tashlabdi-da:

— Voy-ey, chanqab ketdim-a... Suv ber, tomog'imni ho'llab olay, — debdi.

Kampir esa:

— Men sizga suvdan shirinroq narsa olib
qo‘yganman. Manovi qovunni qarang — tilimi tilni yoradi!

Kampir pichoqni qovunga urar-urmas «vo-oy!» degan ovoz eshitilibdi. Shu damda qovun qoq ikkiga bo‘linibdi-da, mo‘jizani qarang! — ichida mittigina qizaloq ko‘rinibdi. Qariyalar suyunib ketishibdi. Qizchani yo‘rgaklab, beshikka solishibdi. Tog‘dan esgan shabada beshikni tebrata boshlabdi. Kampir alla aytibdi, chol esa o‘yinchoq yasashga kirishib ketibdi.

Qizchaga Uriko-ximeko degan chiroyli ism qo‘yishibdi.

Uriko-ximeko kun sayin ulg‘ayarmish. Chol-kampir unga qarab to‘ymasmish. Uning o‘ziyam yoqimtoy va ochiqko‘ngil ekan.

Qushlar bilan suhbatlashar, ularga don separ ekan. Uni hamma qushlar: hovlidagi xo‘roz, tomdagi qarg‘a-yu chumchuqlar, hatto osmondagi kalxat ham yaxshi ko‘risharkan.

— Bobojon, men endi katta bo‘lib qoldim-ku, menga tikuv dastgohi yasab bering. Siz esa, buvijon, menga tikishni o‘rgatib qo‘ying, — deya iltimos qilibdi bir kuni qizcha.

Oradan ko‘p o‘tmay u mohir tikuvchi bo‘lib yetishibdi.

Uriko-ximeko bir-biridan chiroyli naqshlar o‘ylab toparmish. Hali oltinrang dalalarni qoplab yotgan xazonlar, hali arg‘imchoq solib ucha-yotgan turnalar, hali ko‘m-ko‘k dengiz to‘lqinlarini chizarmish.

Bir kuni qariyalar shaharga bozorga tushadigan bo‘lib qolishibdi. Kalava ip tugagan ekan-da.

— Uriko-ximeko, uyda bir o‘zing qolayapsan. Ehtiyot bo‘l, hech kimga eshikni ochma! Tog‘da yovuz ajinalar bor. Armanodzyaku o‘rmonda izg‘ib yuribdi...

— Bilaman, bilaman, u hammani mayna qilib, baqirib-chaqirib yuradi. Ovozini ko‘p eshitganman.

— U meni aldayolmaydi, eshikni ochmayman, — va‘da beribdi qiz.

Chol-kampir xotirjam yo‘lga tushishibdi. Uriko-ximeko sevimli ishini davom ettiribdi.

Tikuv dastgohi bir maromda, quvnoq ohangda ishlarkan. Eshitgan odamning raqsga tushgisi kelarkan:

Kikobataton

Karan-koron

Kikobataton

Karan-koron.

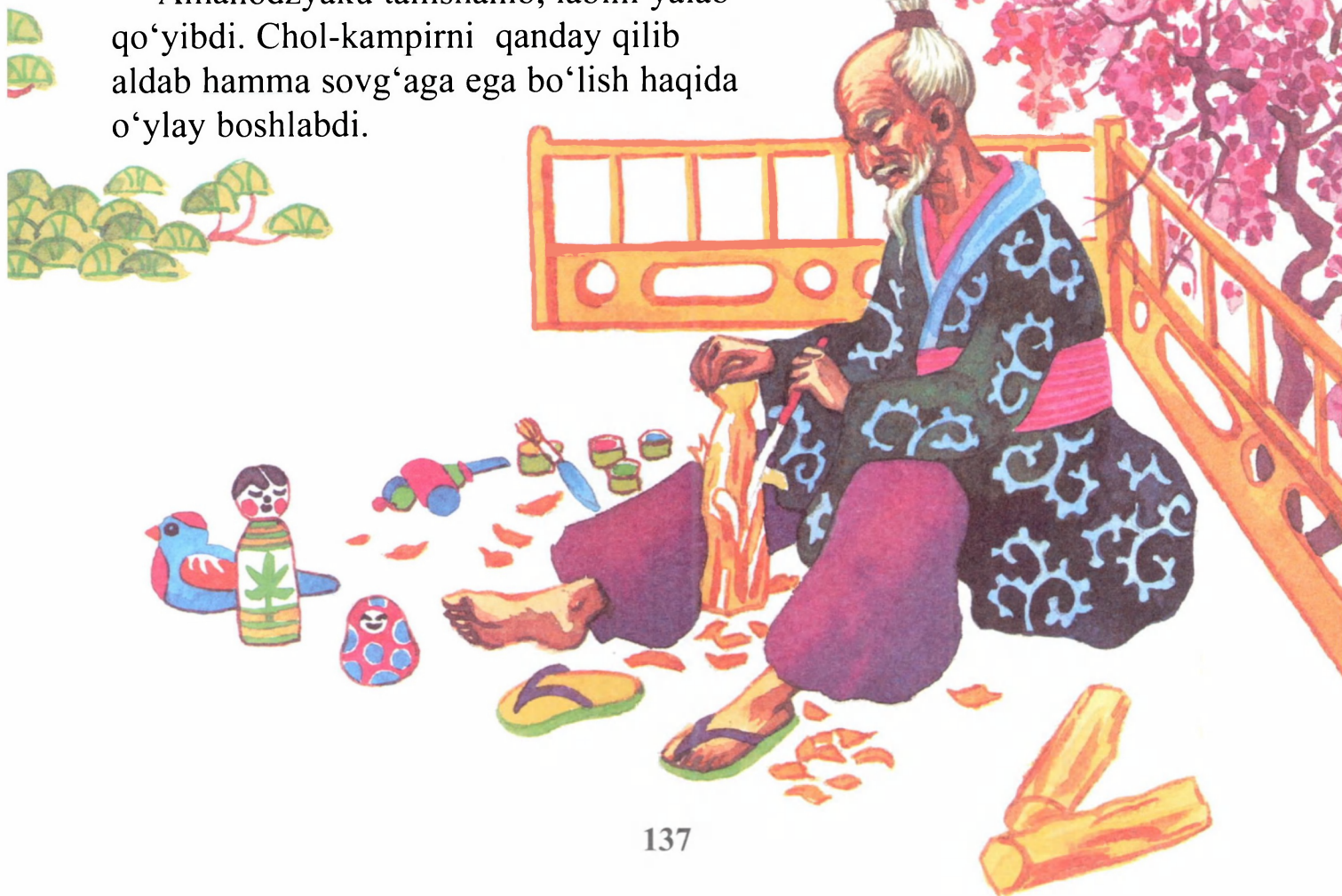
Chol-kampir uzoqlab ketishibdi. Shahar anchagina olisda. Bitta tog‘dan o‘tgach, ikkinchisida dovon oshasan, uchinchisi bulut ichida.

Amanodzyaku chol-kampirning ketayotganini chag‘ir ko‘zlari bilan ko‘rib qolibdi. Qulog‘ini ular tomonga to‘g‘rilab, gaplarini eshitibdi:

— Uriko-ximekoga qizil ko‘ylak olamiz, — dermish chol.

— Chiroyli ro‘mol ham qo‘shib olaylik. Shirinliklar ham olamiz,— dermish kampir.

Amanodzyaku tamshanib, labini yalab qo‘yibdi. Chol-kampirni qanday qilib aldab hamma sovg‘aga ega bo‘lish haqida o‘ylay boshlabdi.

Amanodzyaku kulbaga qarab chopibdi. Bitta barmog‘i bilan eshikni taqillatibdi: taq-tuq-taq...

Amanodzyaku o‘rmondagi jilg‘alar ovozidek mayingina, ohistagina tovushda qizni avray ketibdi:

— Uriko-ximeko, eshikni och. Men senga shirin nok olib keldim.

— Menga nok kerak emas. Eshikni ochmayman. Buvim bilan buvam begonalarga eshik ochmagin, deyishgan.

Amanodzyaku oldingidan qattiqroq taqillatibdi: taq-tuq-taq. Endi u xuddi kampir g‘u-g‘ulagandek ovozda uni laqillatishga urinibdi:

— Uriko-ximeko, hoy Uriko-ximeko, men senga bir o‘ram ip olib keldim. U o‘rgimchak to‘ridan ham mayin, qordan oqroq. Xohlasang, ko‘rsatardim...

Taq-tuq-taq...

— Eshikni hech bo‘lmasa tirnoq sig‘adigan qilib och.

— Kalavangni ko‘rsat. Yo‘q, hech narsani ko‘rmayapman.

Taq-tuq-taq...

— Eshikni hech bo‘lmasa barmoq sig‘adigan qilib ochgin, ko‘rasan.

Uriko-ximeko eshikni sal qiyalatib ochibdi.

Taq-tuq-taq...

— Hech bo‘lmasa boshimni sig‘ishiga ijozat ber! — o‘kiribdi Amanodzyaku ayiqqa o‘xshab.

Uriko-ximeko qo‘rqib ketganidan tutqichni qo‘yib yuboribdi. Amanodzyaku kulbaga xuddi quyundek bostirib kiribdi. U serjun, og‘zi qulog‘igacha yetgan, chag‘irko‘z, uzuntirnoqli bir maxluq ekan.

— Ha-ha-ha, bopladim! Endi men shu yerda qolaman, chol-kampir menga shirinlik olib keli-shadi.

U Uriko-ximekoni dast ko‘tarib, yelkasiga o‘tqazibdi-da, tog‘ tepasiga olib

chiqib ketibdi. Keyin ulkan qarag'ayning ustiga qizni arqon bilan bog'lab qo'yibdi.

— Bu yerda ovozingni hech kim eshitmaydi.

Uriko-ximeko yordam so'rab achchiq-achchiq yig'labdi, ammo hech qanday foyda chiqmabdi. Ayyor Amanodzyaku esa o'zining paxmoq sochlarini ro'mol bilan yashirib, to'quv dastgohi yoniga kelib o'rnatibdi.

— Ana endi men Uriko-ximekoning o'zi bo'ldim-qoldim, — deb o'ylabdi u. — Chol-kampir olib kelgan sovg'alarining hammasini menga berishadi.

To'quv dastgohi uning qo'li tekkanidan keyin xuddi shag'al yo'lda ketayotgandek ovoz chiqara boshlabdi:

Dodabatan, dodabatan,

Dotyaray, batyaray.

— Hammayoqni rasvo qildi, — deb yig'lay boshlabdi Uriko-ximeko. — Hamma ignalarimni sindirib, chalkashtirib tashlaydi endi. Bobojon! Buvijon! Qaydasiz?

Uning ovozi eshitgan qushlar bezovtalanib qolishibdi. Kalxat, qarag'aylar tepasida charx urib aylanar, qarg'alar daraxt shoxiga qo'nib olib qag'illashar, xo'roz qanotlarini tapillatarmish.

Nihoyat, chol-kampir ham shahardan qaytishibdi. Kampir eshik oldida to'xtab:

— Dastgohimiz buzilib qolganga o'xshaydi. Ovozi oldingidan boshqacharoq.

Taq-tuq-taq.

— Eshikni och, Uriko-ximeko.

— Xo'sh, shirinlik olib keldinglarmi?

Kampir buni eshitib, battar xavotirga tushibdi:

— Qizimizning ovozi xirqirab qolibdi, shamolladimikin-a?

— Qushlarni nima jin urdiyin, namuncha bezovta? — debdi chol.

Shunda Amanodzyaku eshikni lang ochib yuboribdi-yu, hayratdan ko'zlari katta-katta bo'lib, og'izlari ochilib qolgan chol-kampirni ko'ribdi.

Kutilmaganda chol oyoqlarini tapillatib, qo'llarini silkitib qolibdi.

— Qu-qu-qu-u! Qu-qu-qu-u!

Qo'rqib ketgan Amanodzyaku tashqariga otilibdi. Nima gap o'zi, chol nima sababdan aynan xo'rozga o'xshab «qich-qiryapti?» Amanodzyaku hammaning ovozi o'ziday qilib o'xshatishga ko'nikib qolgan ekan-da. Hozir ham o'zi istamagan holda qichqirib yuboribdi:

— Qu-qu-qu-u! Qu-qu-qu-u!

Bir payt kampir qo'lini havoda o'ynata ketibdi:

— Qar-r, qar-r, qar-r!

Amanodzyaku battar qo'rqib ketibdi. Nima balo bo'ldi? Kampir nega qarg'aga o'xshab qag'illayapti? Boshi g'ovlab ketibdi. U ham qag'illab qo'yibdi.

Keksalar Amanodzyakuga tashlanib qolishibdi:

Piroro, piroro, piroro!

Bu chol nega kalxatga o'xshab qiyqiryapti?

— Piroro, piroro, piroro, — qichqira ketibdi Amanodzuya-ku. — Qar-r, qar-r, piroro, qu-qu-qu-u!

Qushlar nima sababdan hammayoqni boshiga ko'tarib to's-to'polon qilishayotganiga bu ahmoq maxluqning sira aqli yetmay qolibdi.

Qariyalar birdan tildan qolganday, soqovlarga o'xshab indamay Amanodzyakuni quva ketishibdi. Kampirning qo'lida cho'ltoq supurgi, cholning qo'lida uzun kaltak. Amanodzyaku ura qochibdi. Qushlar esa unga tepadan hujum qilib, qanotlari bilan urib, cho'qib tashlashibdi...

— Uriko-ximekomiz qayerda? — yig'larmish qariyalar. — Qani, qani u? Tirikmikan?

— Tirik, tirik! — Javob beribdi chumchuqlar. — Tirik, tirik!

— Uni o'g'irlab ketdi! — chuvullashibdi qarg'alar. — O'g'irladi, o'g'irladi!

— Uni hov anavi yoqqa olib ketdi! — deya xo'roz sakrab-sakrab, uchib-uchib, chol-kampirga yo'l ko'rsatib ularni qarag'ay tomonga boshlabdi.

— Bobojon, men bu yoqdaman. Meni qutqaring! — Ittijo qilibdi Uriko-ximeko.

Chol darrov daraxtga chirmashib chiqibdi-da, Uriko-ximekoni banddan bo'shatib, uyga olib kelibdi. Sevinchlarini cheki yo'q emish!

Uriko-ximekoga sovg'a-salomlarni topshirishibdi. U oldingidan ham chiroyli bo'lib ketibdi.

Yovuz Amanodzyaku qaytib bu tomonlarga qadam izi qilmabdi. Faqat har zamonda allaqayoqlardan uning ovozi eshitilib qolarkan:

— Qar-qar-r, qu-qu-qu-u, piroro!

Kikobataton

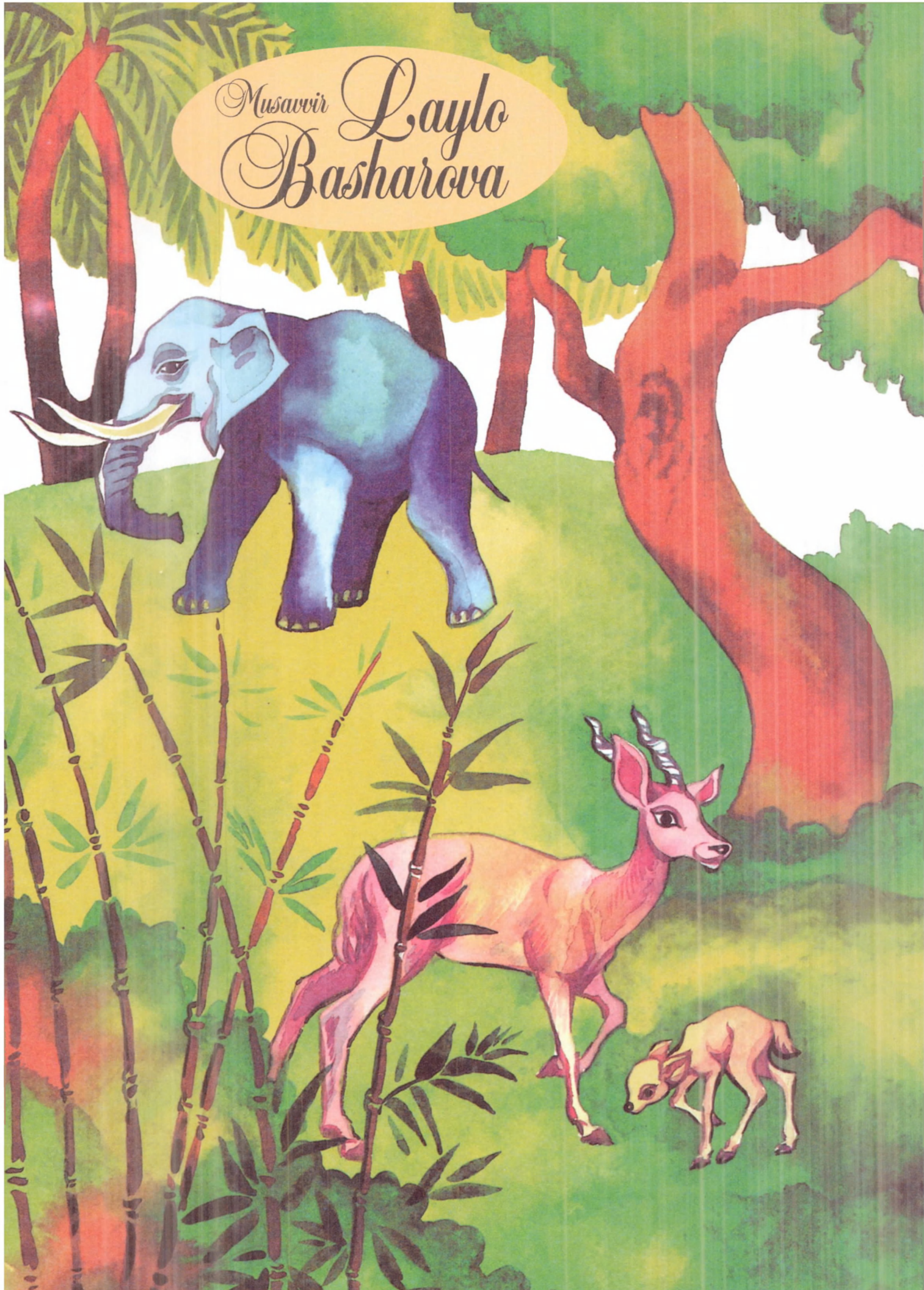
Karan-koron.

Amanodzyaku hammani erkalarkan. Birovlarning ovozini qilave-rib, o'zining asl ovozini yo'qotib qo'yibdi.

O'shandan keyin uni aks sado deb atay boshlashibdi.

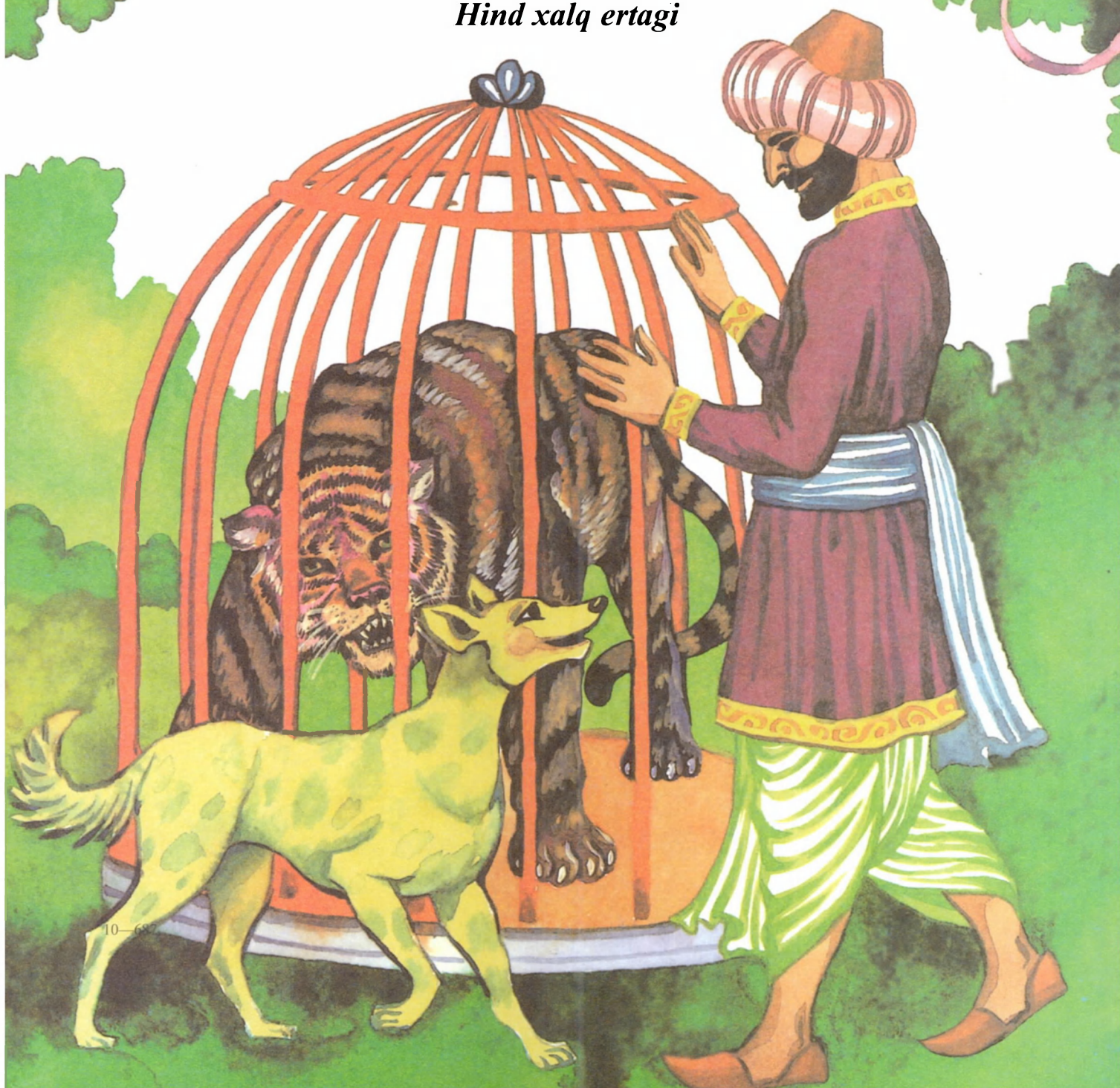

Musavvir Laylo
Basharova

HIYLAKOR CHIYABO'RI

Hind xalq ertagi

Kunlardan bir kun odamxo‘r yo‘lbars uni tutish uchun qo‘yilgan temir qafasga tushib qolibdi. Qafas juda puxta ishlangan ekan. Shu sababdan ham bu kuchli maxluq temir panjaralarga o‘zini urib qanchalik o‘kirmasin, foydasi bo‘lmabdi.

Tasodifni qarangki, xuddi shu payt bir yo‘lovchi o‘tib qolibdi. Yo‘lbars uni ko‘riboq yalinchoq ovozda debdi:

— Ey mehribon otaxonim! Menga rahmingiz kelsin! Meni qutqaring!

— E, yo‘q, debdi yo‘lovchi. Seni chiqarishim bilan meni yeb qo‘yasan.

— Nimalar deyapsiz, ey marhamatli janob! Ont ichib aytamanki, endi hech qachon biron jonzotga ziyon-zahmat yetkazmayman. Hozirdan boshlab, umrimning oxirigacha odamzodning beminnat xizmatini qilaman.

— Modomiki shundoq ekan, — suyunib ketibdi yo‘lovchi, — seni qutqarganim bo‘lsin.

U shunday deya qafasdagi lo'kidonni olibdi va yo'lbars ozodlikka chiqibdi. Yo'lovchi bir qadam nari bosar-bosmas, yo'lbars uni tappa bosib, debdi:

— To'xta, ahmoq! Men seni yeyman!

— Nima deyapsan, ey hayvonlar podshosi? — iltijo qilibdi bechora yo'lovchi. — Men seni o'limdan qutqardim-ku! Sen bo'lsang meni yemoqchisan-a! Shuyam adolatdanmi axir?

— Safsatangni yig'ishtir! — o'kiribdi yo'lbars. — Bu yer yuzida adolat yo'q!

— Yo'q, adolat bor. U borki, dunyo joyida turibdi. Qiyomat qo'pmayapti. Xohlaganingdan so'raashing mumkin.

— Ma'qul — rozi bo'libdi yo'lbars insofga kelib, birinchi duch kelganlarning uchtasidan so'raymiz: agar ular sening gapingni tasdiqlashsa, bir qoshiq qoningdan kechaman.

Agarda aksincha bo'lsa — tamom, gap-so'zsiz seni yeyman!

Yo'lovchi va yo'lbars changalzorda uzoq kezishibdi va nihoyat banan daraxtining shoxida g'amgin o'tirgan to'tiqushga duch kelishibdi.

— Menga qara, hey to‘ti! —
qichqiribdi unga yo‘lbars,
bizga ayt-chi, yer yuzida
adolat bormi?

— Men yorug‘ dunyoda yuz
yil yashadim, — javob beribdi to‘ti.
Ana shu uzun umrim davomida birovga
yomonlik qilganim yo‘q. Bugun esa bo‘g‘ma ilon polo-
ponlarimni yamlamay yutdi-qo‘ydi. Adolat yo‘q!

— Ana, ko‘rdingmi, — qoziq tishlarini ko‘rsatib tir-
jayibdi yo‘lbars, — adolat yo‘q!

— Ketdik, — debdi yo‘lovchi, — hov anavi palma
daraxtidan so‘rab ko‘ramiz.

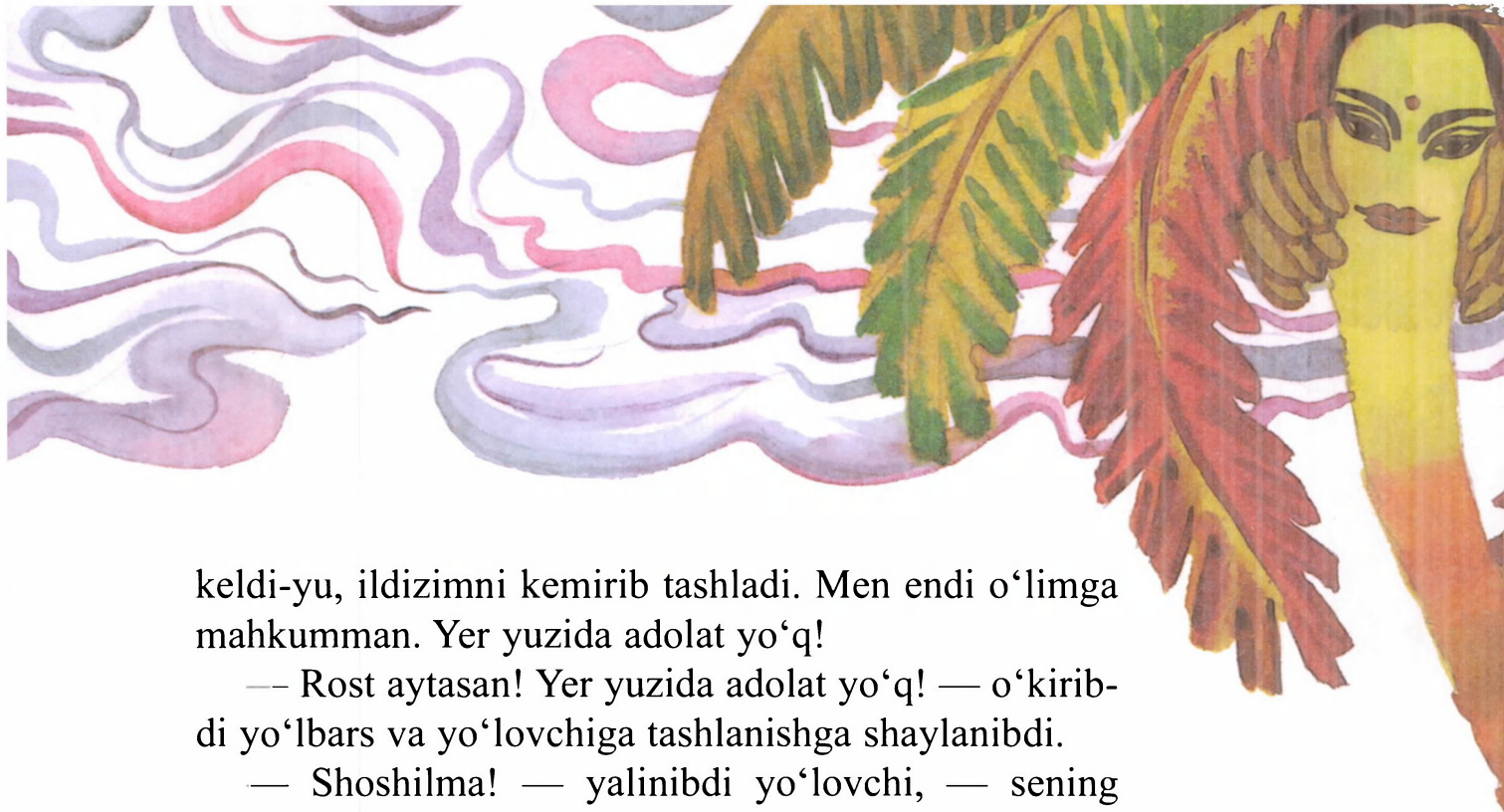
Ular palma daraxti yoniga kelishgach, yo‘lbars:

— Qani ayt-chi, ey palma, yer yuzida adolat bormi?

Palma shunday javob beribdi:

— Odamlar va hayvonlar hamisha barglarim soyasi-
da jon saqlashardi. Bugun tongda yovvoyi to‘ng‘iz

keldi-yu, ildizimni kemirib tashladi. Men endi o'limga mahkumman. Yer yuzida adolat yo'q!

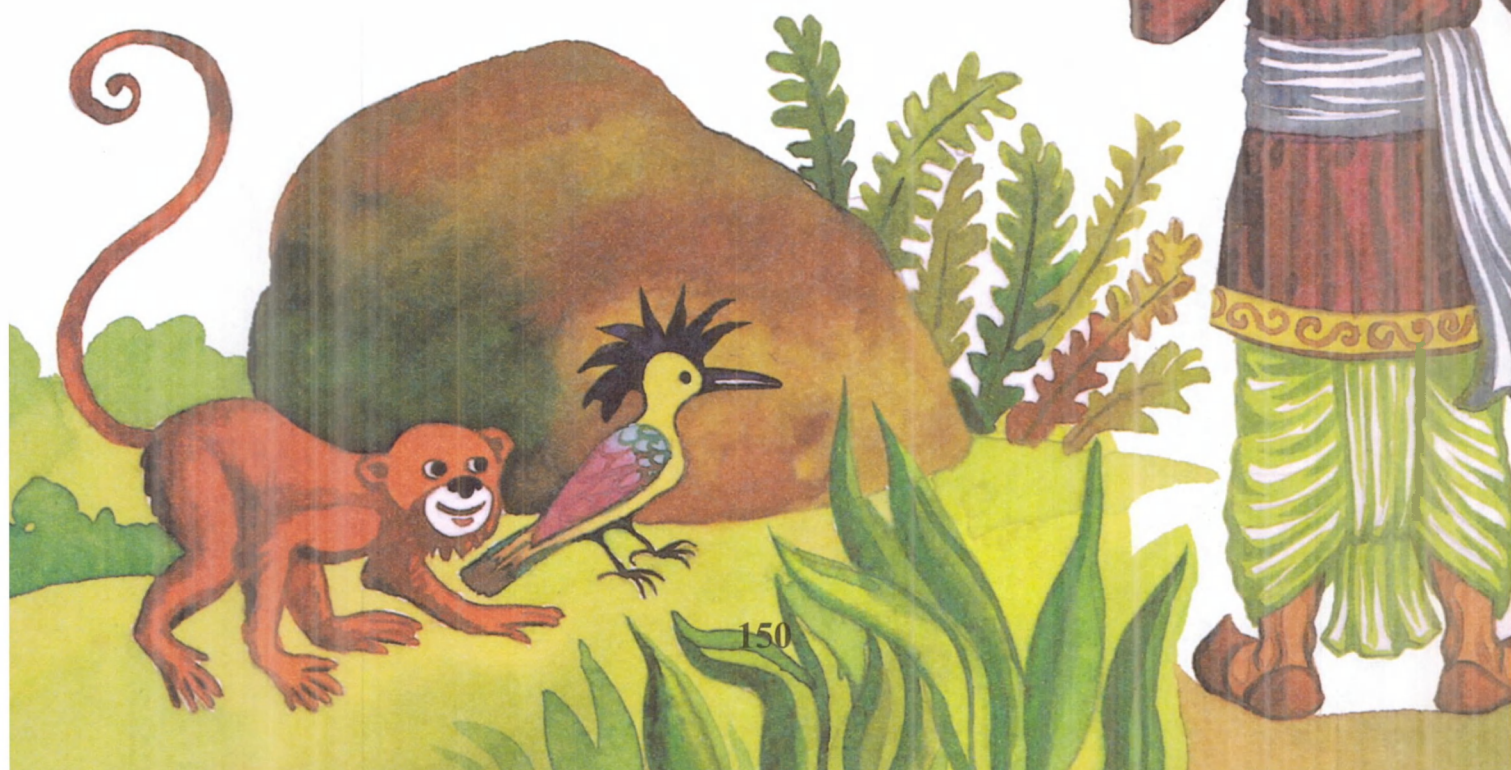
— Rost aytasan! Yer yuzida adolat yo'q! — o'kiribdi yo'lbars va yo'lovchiga tashlanishga shaylanibdi.

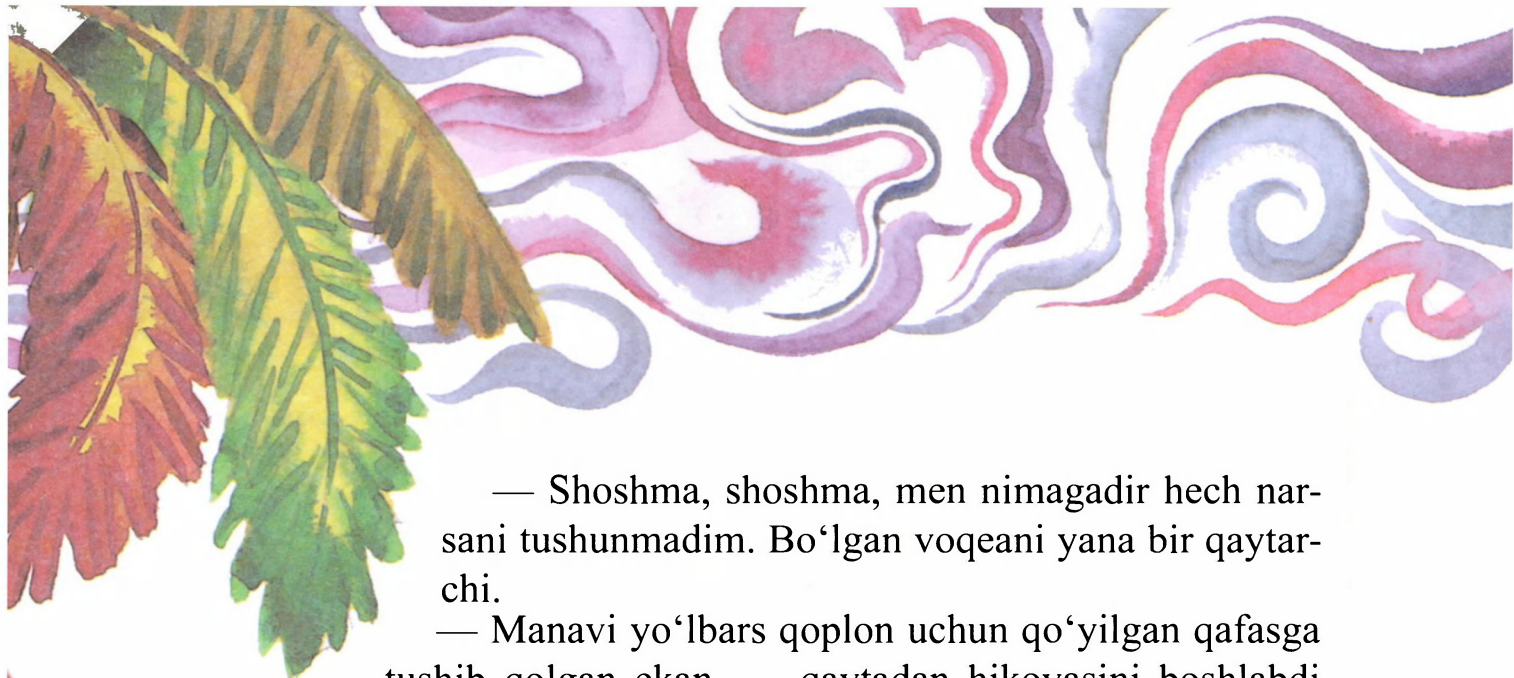
— Shoshilma! — yalinibdi yo'lovchi, — sening o'zing uchtasidan so'raymiz deb va'da bergansan. Biz endi ikkitasidan so'radik, xolos.

— Hay mayli, huv anovi biz tomonga chopib kelayotgan chiyabo'ridan so'rab qo'yaqolamiz.

Chiyabo'ri ular oldiga yetib kelgandan keyin, yo'lovchi unga shunday debdi:

— Diqqat qilib quloq sol va jumbog'imizni hal qilib ber. Men yo'lbarsning dodlaganini eshitib, unga rahmim kelib, ozodlikka chiqardim. Endi esa yo'lbars meni yemoqchi. Ayt-chi, shu adolatdan-mi?

— Shoshma, shoshma, men nimagadir hech narsani tushunmadim. Bo‘lgan voqeani yana bir qaytar-chi.

— Manavi yo‘lbars qoplon uchun qo‘yilgan qafasga tushib qolgan ekan, — qaytadan hikoyasini boshlabdi yo‘lovchi. — Men uning baqirganini eshitib, yoniga keldim. Unga rahmim kelib, qutqardim. Endi esa yo‘lbars meni yemoqchi. O‘zing ayt, shuyam insofdanmi, nahotki dunyoda adolat bo‘lmasa?

— Hm-m, — debdi o‘ychanlik bilan chiyabo‘ri, — juda chalkash voqea ekan-da. Buni hal qilish oson ish emas. Shunday qilib, sen odam aytmoqchisanki, qafasga tushib qolding, baqirding, yo‘lbars sening ovozingni eshitib qoldi-yu, rahmi kelib qafas lo‘kidonini oldi...

— E, yo‘q, — chiyabo‘rining so‘zini bo‘ldi yo‘lovchi, aksincha: yo‘lbars qafasda turib o‘ki-rayotganda, men uni qutqardim.

— Ha-a, endi tushundim, — boshini liqillatibdi chiyabo‘ri. — Sen yo‘lbarsni qafasdan emas, aksincha, qafasni yo‘lbarsdan qutqarding.

— O‘l-a, namuncha g‘alchasan! — deya ach-chiqlanibdi yo‘lbars. — Men qafasning ichida edim, manavi odam qafasning yonidan o‘tib ketayotgan edi! Tushundingmi?

— Mendan xafa bo‘lmang, marhamatli shohim, — deya ayyorlik qilibdi chiyabo‘ri, — o‘zi tushunish juda qiyin jumboq ekan-da... Shu voqeaning qanday ro‘y berganini o‘z ko‘zim bilan ko‘rmagunimcha bir narsa deya olmayman.

— Ketdik o'sha qafasning yoniga, o'sha yerda tushunib olasan, — hayqiribdi yo'lbars. Shundayam tushunmaydigan bo'lsang, seniyam anovinga qo'shib tinchitaman!

Uchovlon qafas yoniga kelishgach, yo'lbars shunday debdi:

— Men mana bu qafasda o'tirgan edim — tushundingmi? Odam esa qafasning yonidan o'tib ketayotgan edi. Men baqirdim, u mening ovozimni eshitib, qafasning lo'kidonini olib, meni ozod qildi. Tushundingmi endi?

— Tushundim, ana endi tushundim! — Suyunib ketibdi chiyabo'ri. Shunday qilib, men mana bu qafasning ichida o'tirgandim, odam esa... E, yana chalkashib ketdim! Voy boshim-ey! Bu chalkash voqeani umuman tushunmaydiganga o'xshayman-ku?!

— Yo'q, tushunasan! — hayqiribdi g'azablangan yo'lbars. — Kallangni ishlatishga majbur qilaman, ana

undan keyin yamlamay yutaman seni. Quloq sol! Menga qara.

Men — yo‘lbarsman. Tushundingmi?

— Tushundim, shohim...

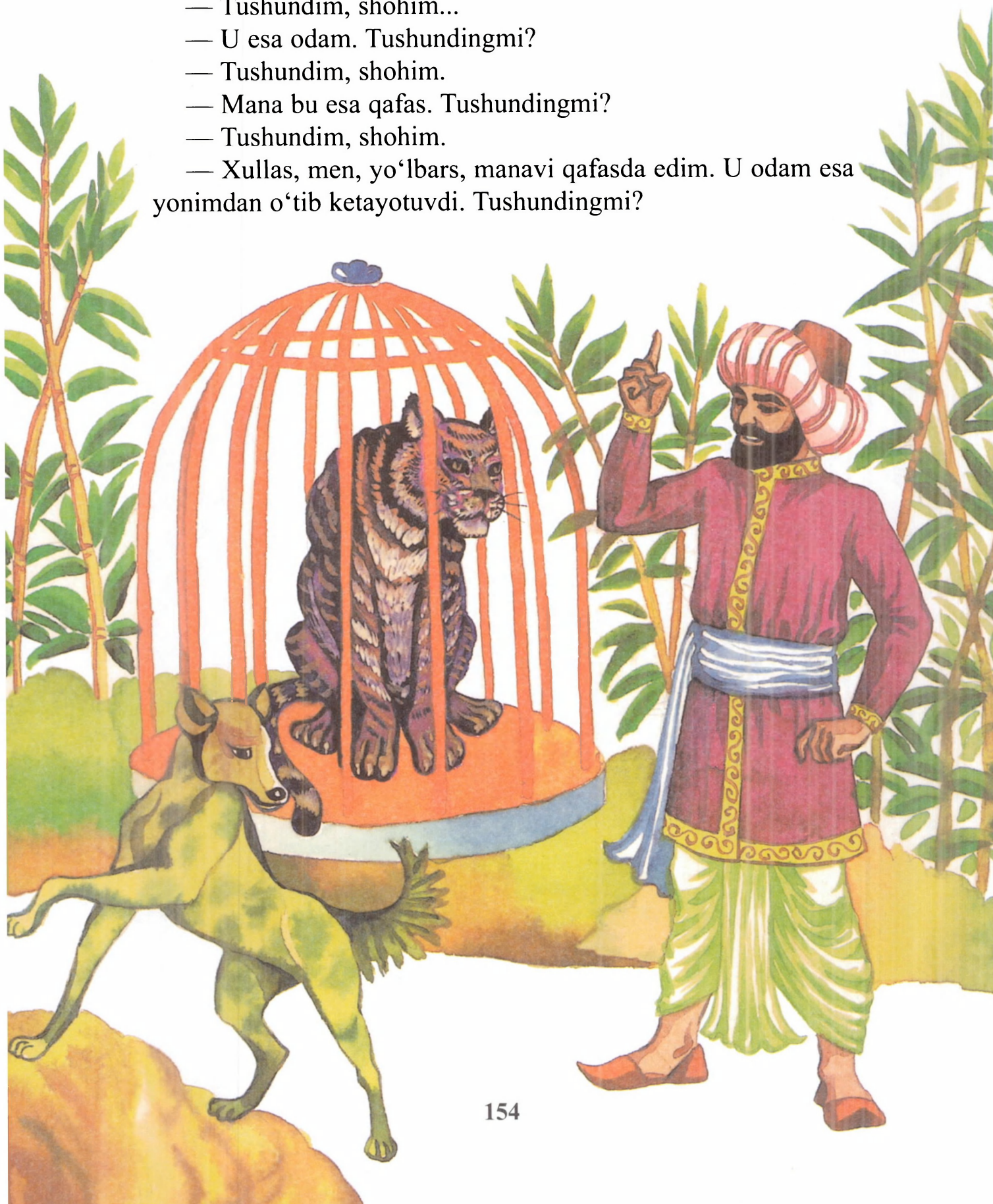
— U esa odam. Tushundingmi?

— Tushundim, shohim.

— Mana bu esa qafas. Tushundingmi?

— Tushundim, shohim.

— Xullas, men, yo‘lbars, manavi qafasda edim. U odam esa yonimdan o‘tib ketayotuvdi. Tushundingmi?

- Mendan xafa bo'lmang, shohim, baribir tushunolmadim.
- Nimasini tushunmayapsan, ammamning buzog'i?
- Menimcha, siz bunaqangi kichkina qafasga sig'masangiz kerak. Ha, ha, shubhasiz, bu qafasga sig'maysiz.
- Shunda yo'barsning sabri batamom tugadi.
- Ishonmasang, mana, ko'r! — hayqiribdi u va qafas ichiga otil-di. — Nima bo'lganini endi tushundingmi?
- Tushundim! — qichqiribdi chiyabo'ri va qafas eshigini qattiq yopib, lo'kidonni surib qo'yibdi.
- Mana, ko'rdingmi, — debdi shunda yo'lovchi yo'lbarsga. — Sen bo'lsang adolat yo'q deb yuribsan. Modomiki, odamxo'r yo'l-bars qafasda o'tiribdimi, demak, yer yuzida adolat bor!

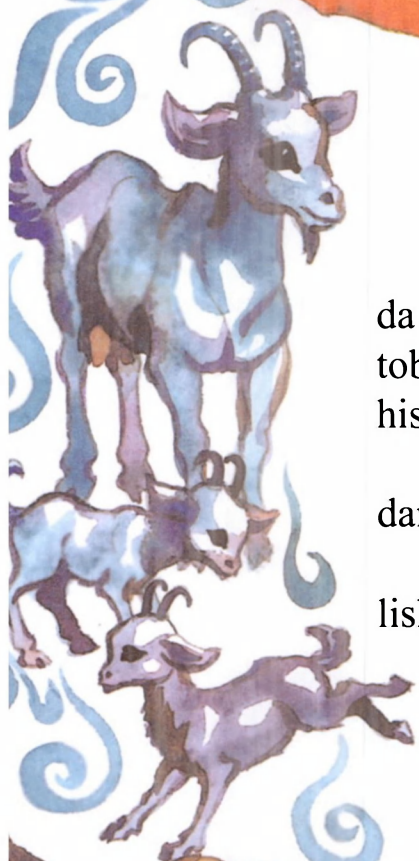
CHO'KIB KETGAN KO'ZA

Hindistonda bir brahman o'tgan ekan. Bu yorug' dunyoda undan o'tadigan yalqov yo'q ekan. Mehnatga sirayam tobi yo'q bo'lib, saxovatli kimsalarning xayri xudoyisi hisobiga kun ko'rar ekan.

Bir kuni unga omad kulib boqibdi: turli-tuman uyalar-dan guruch yig'ib, katta bir ko'zani to'lg'azibdi.

Yalqov brahman yo'lda ketayotib azim daryoning buri-lish joyida dam olish uchun to'xtabdi.

Oldiga guruch to'la ko'zani qo'yib olibdi-da, xayol surib ketibdi:

«Qaniydi, hozir qurg‘oqchilik boshlansa-yu, butun hosil batamom qurib ketsa. Ana unda ocharchilik boshlanardi va men manavi guru-chimni kam deganda uch rupiyga pullardim. Uch rupiyga esa echki olardim. Echki degani — bir poda uloqcha degani. Ularni sotib, sigir olaman. Sigirlar menga buzoq berishadi, buzoqlarim o‘rib, ho‘kiz bo‘ladi. Ha, endi ho‘kiz hammaga — zamindorgayam kerak, dehqonga ham. Ho‘kiz savdosidan tushgan pulimga ko‘pgina ot olaman. Ular menga toychalarni qatorlashtirib berishadi. Toyларimni boqib-boqib boraman-da, ularni sotaman, albatta. Ana o‘shanda soya-salqin bo‘g‘i bor kattakon hovli olaman. Bog‘imdagi har bitta daraxtda turli-tuman to‘tiqushlar bo‘ladi. Undan keyin brahmanning qiziga uylanaman. Uning sepi bir dunyo bo‘ladi. Hademay chiroyli, quvnoq bir o‘g‘il ko‘raman. U kattagina bo‘lib qolganda men bog‘imda soyasi quyuq palma tagiga o‘tirib olaman-da, o‘g‘il-chamni yonimga chaqiraman:

— Qani, qani, toychog‘im kelsin-chi, halinchak uchiraman.

Bolakay yugurib kelarkan, qoqilib ketadi-da, yiqilib tushib, yig‘lay boshlaydi. Shu paytda men xotinimga baqiraman:

— Hov, xotin, tur, tezroq bolaga qara. Ko‘rmayapsanmi, axir u yiqilib tushdi.

Xotanim esa uy ishiga andarmon bo‘lib, gapimni eshitmaydi. Ana unda men o‘zimni bosolmay qolaman. Shartta o‘rnimdan tura-man-da, yugurib borib uni tepa boshlayman: mana senga, mana bo‘lmasa!

Xayol suraverib qayerdaligini unutgan brahman o‘rnidan dik etib turdi-da, bor kuchi bilan oldidagi ko‘zani tepdi. Tabiiyki, ko‘za daryoga tushdi-yu, bir zumda ko‘zdan yo‘qoldi.

O'RMON ERTAKLARI

Yoki musavvirlar sulolasi haqida

«Sharq» nashriyot-matbaa
aksiyadorlik kompaniyasi
Bosh tahririyati
Toshkent – 2010

Muharrir *E. Malikov*
Dizayner *M. A'lamov*
Badiiy muharrir *F. Basharova*
Texnik muharrir *D. Gabdraxmanova*
Musahhih *Sh. Xurramova*
Sahifalovchi *L. Batseva*

Bosishga ruxsat etildi 20.10.2010. Bichimi 60x90¹/₈. Tayms garnituras.
Ofset bosma. Shartli bosma tobog'i 20,0. Nashriyot-hisob tobog'i 30,0. Adadi 5000
nusxa. Buyurtma 1 687. Bahosi kelishilgan narxda.

«Sharq» nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosmaxonasi,
100000, Toshkent shahri, Buyuk Turon, 41.